مـركـز مـسـاواة
מרכז מוסאוא
Mossawa Center

דוח

הגזענות

2008

דוח הגזענות 2008

ערך וכתב: חיליל חדאד
הנחיה: ג׳עפר פרח
סייעו באיסוף החומר ובעריכת הדוח: חנאן חדאד, מובארכ זהראן, אמל זיאדה, תייסיר חיטיב, תאמר מסאלחה, ראגייה אבו עקל

עריכה לשונית: יסמין הלוי

אנו מודים לקורבנות הגזענות שהסכימו לחשוף את כאבם בפני צוות מרכז מוסאוא וארגונים עמיתים. כמו כן אנו מבקשים להודות לכל הגורמים שהעמידו לרשותנו את המידע שסייע בהכנת דוח זה.

דוח זה מתפרסם בערבית, עברית ואנגלית.

شارع سانت لوكس 5، ص.ب. 4471 – حيفا 31043
רח' סנט לוקס 5, ת.ד. 4471 - חיפה 31043
5 Saint Luke's St., P.O.Box 4471 – Haifa 31043

هاتف טל: Tel: +972 4 8555901/2
فاكس פקס: Fax: +972 4 8552772

Email: mosawa@rannet.com
Website: www.mossawacenter.org

דוח זה מתפרסם כחלק מפרויקט של מרכז מוסאוא, הנתמך בידי תוכנית זכויות האדם של נציבות האיחוד האירופי וקרן הדמוקרטיה של האו״ם.
המידע, העמדות והדעות המופיעים בדוח אינם משקפים את עמדת האיחוד האירופי או של האו״ם, ומרכז מוסאוא בלבד הוא האחראי לתוכנם.

صدر هذا التقرير بدعم من :

UNDEF The United Nations Democracy Fund

הנהלת ציבורית

נבילה אספניולי - פסיכולוגית ומנהלת מרכז אלטפולה
שאדי זיידאן שווירי, עורך דין
אלביר נחאס, עורך דין
ד"ר ח'אלד פוראני, אנתרופולוג
ד"ר אנוור ג'מאל, מומחה למחלות עור ומין
אחמד גזאווי, עורך דין
טארק בשיר, רואה חשבון ועורך דין

צוות המרכז

ג'עפר פרח, מנהל
אמין פארס, כלכלן, מנהל היחידה כלכלית חברתית
אדלה ביאדי, סגנית מנהל, רכזת פרויקט זכויות כלכליות חברתיות
ראניה לחאם, סגנית מנהל, סנגור בינלאומי ופיתוח משאבים
ראג'יה אבו עקל, עורכת דין
רנין טבראני, ניהול משרד
מליני זכאריאן, מערכות מידע
סימון ג'דעון, מנהל חשבונות
טיפאני סיימון- רכזת משרד מוסאוא בבריסל
שאדי ח'ליליה, ארגון קהילתי ואתר אינטרנט
סעיד כראם, תיעוד ממוחשב וצילום
חנאן חדאד, רכזת תקשורת
ח'ליל חדאד, עורך לשוני ותרגום
תאמר מסאלחה, יועץ משפטי מאבק בגזענות ומשפט הומניטרי בינלאומי
חנאן יוסף, עמיתה במחלקת זכויות כלכליות חברתיות
תאאר אבו ראס, עמית במחלקת סנגור בינלאומי ופיתוח משאבים
עלא אשקר, עוזר תכניות תרבותיות וסנגור בינלאומי
ויטני ברוקס, תקשורת בינלאומית וסנגור בינלאומי

וועדת ביקורת

נדא נסראללה, עורכת דין
ג'סאן טנוס, עורך דין
ריאד חוסרי, רואה חשבון

עזאת שלון, רואה חשבון חיצוני

תוכן העניינים

הקדמה 5
הגדרות 8
פציעה והרג של אזרחים ערבים בידי כוחות הביטחון 15
הרג אזרחים ערבים ופציעתם בידי אזרחים יהודים 30
הסתה גזענית נגד האזרחים הערבים 38
גזענות נגד אזרחים ערבים במקומות עבודה 49
סלקציה גזענית בכניסה למקומות ציבוריים ונמלי תעופה 53
גזענות והסתה במגרשי הספורט 62
גילויי גזענות והסתה נגד נבחרי הציבור הערבי והנהגתו 64
עמותות גזעניות 72
פגיעה באתרים קדושים ובחופש הפולחן 75
חקיקה מפלה הפוגעת בזכויות אדם 80
גזענות כלפי יהודים ומהגרים 89
ממצאים עיקריים 94
המלצות 99

הקדמה

דוח זה מתפרסם בימים קשים ביחסים בין יהודים לערבים בישראל. אווירה עכורה ותחושה קשה מלווה כל מי שעוסק בזכויות אדם ואזרח במרחב הזה. שיחות השלום שוב הגיעו למבוי סתום. זכויות אדם מופרות באופן מסיבי, והעוסקים במלאכה מוצאים את עצמם מנסים להציל חיי אדם ולמנוע שפיכות דמים נוספת. ערכים כמו שוויון, מניעת אפליה וכיבוד רגשות דתיים נשחקו, בשעה שהפרת זכויות האדם עלתה בשנים האחרונות באלפי הרוגים, רובם חפים מפשע.

ובכל זאת חשוב להמשיך במלאכה – במלאכת תיעוד הגזענות והמאבק בתופעותיה, בהדלקת הנורות האדומות והצלצול בפעמוני האזהרה, בתקווה לצאת מהמבוך שאליו מכניסים אותנו גורמים המבקשים לעשות הון פוליטי מהפרת זכויות אדם.

ארגוני זכויות אדם בעולם מפרסמים מדי שנה דוחות על מצב זכויות האדם והגזענות. תיעודן וקטלוגן של התופעות חשוב כדי להבינן ולגבש דרכים להתמודד איתן. ארגונים בינלאומיים ומקומיים פועלים במרץ לסייע לנפגעי גזענות, לדרבן את מערכות החוק המקומיות והבינלאומיות לפעולה, ומקדמים חקיקה שתתמודד עם הפרת הזכויות. הארגונים היהודיים למשל דורשים - ובצדק – כי הדרג הפוליטי האירופי יוקיע את הגזענות והאנטישמיות. כנסים רבים נערכו בנושא, לרבות בפרלמנט האיחוד האירופי ובפרלמנטים נוספים. כאשר נרצח אילן חלימי בפריס ויהודים בצרפת הותקפו על רקע גזעני, נקראה צרפת על אזרחיה ומנהיגיה לצאת להפגין בדרישה למגר את הגזענות.

דוח זה מעלה כי 41 אזרחים ערבים מתו בשנים האחרונות כתוצאה מאלימות משטרתית ואזרחית. אין מדובר כאן באילן חלימי אחד שנרצח בידי "חבורת צעירים", אלא בתופעה רחבה שבה מעורבים אנשי כוחות הביטחון, שאמורים לשמור על ביטחונם של אזרחי המדינה. המערכת המשפטית וגופי החקירה אינם מקיימים את שלטון החוק. זעקתם של קורבנות האלימות הגזעית אינה נשמעת, ובניגוד לאילן חלימי, הציבור ונבחריו שותקים נוכח התופעה.

מרכז מוסאוא מזדהה עם כל קורבנות הגזענות, כולל קורבנות האנטישמיות, ללא יוצא מן הכלל, ומצפה להזדהות וסולידריות שתרתיע את הגזענים ותעניש אותם במלוא חומרת הדין.

אנו מאמינים כי המאבק בגזענות חייב להיות מאבק עקרוני בעל סטנדרטים אחידים בכל העולם. אין עם "חסין גזענות", ובמקרה הישראלי "חסין קסנופוביה" או "אסלאמופוביה". חובה עלינו להיאבק בתופעה המהווה פגיעה חמורה בבני אדם באשר הם.

בהכנת הדוח בנושא הגזענות נגד האזרחים הערבים בישראל פעל מרכז מוסאוא על פי קריטריונים דומים לאלה שמשמשים ארגונים בינלאומיים בתיעוד וקטלוג האירועים בעולם. המרכז התאים את ההגדרות למציאות הישראלית הייחודית והמורכבת. הדוח מעלה ממצאים מדאיגים: הרג אזרחים ערבים בידי כוחות הביטחון, הרג אזרחים ערבים ופגיעה פיזית בידי אזרחים יהודים, הסתה גזענית נגד האוכלוסייה הערבית מצד אנשי ציבור יהודים בולטים, פעילות פרטית של ארגונים יהודיים נגד העסקת אזרחים ערבים, מניעת כניסת ערבים למקומות ציבוריים, פגיעה במוסדות דת ובחופש הפולחן, השחתת רכוש וחידלון של מערכות השלטון נוכח כל גילויי התופעה. לכל אלה מתווספים סקרים מדאיגים, המצביעים על תמיכה גדלה והולכת של הציבור היהודי בדה-לגיטימציה של האזרחים הערבים, באפלייתם ואף בגירושם. הדוח גם מתעד תופעות גזענות נגד מהגרים יהודים, בעיקר ממוצא אתיופי, ומהגרים לא יהודים.

ממשלת ישראל וכנסת ישראל נדרשות לפעול לשינוי האווירה הכללית הקשה, שתחילתה במתן כבוד לזולת תוך הכרה בזכויותיו של האדם באשר הוא, ותוך כבוד לשונות התרבותית, הלשונית והלאומית בין בני אדם וכיבוד זכויותיהם כאזרחים שווי זכויות. אלה תנאים הכרחיים להבטחת שינוי תודעתי ולביסוס קבלת האחר כשונה אך שווה. ואולם בכך אין כדי לפטור את הרשויות מיישום החוק באופן שוויוני, ומפעולה בלתי נלאית למען ריפוי החברה מנגע הגזענות.

משהושלם דוח זה, אנו קוראים לראשי הציבור היהודי בישראל ליטול יוזמה ולפעול לגדיעת הגזענות מהשורש. המשך ההתעלמות מהתופעה, בתקווה שקורבנותיה ימשיכו לסבול הרחק מעין רואה, היא התנהגות לא חכמה שסופה לפגוע בכל אחד ואחד.

עם זאת, קריאה זו אינה פוטרת את קורבנות הגזענות מן החובה לפעול בעצמם, ובמלוא המרץ, כדי למגר את התופעה, תוך שימוש בכל האמצעים החוקיים העומדים לרשותם, לרבות פעילות ציבורית משותפת ופורייה עם שותפים מן הציבור היהודי.

אנו קוראים לממשלת ישראל ולכנסת לצאת בהצהרה פומבית חדה וברורה, המגנה ומוקיעה את התופעה ואת מפיציה, שחלקם יושבים בכנסת ובממשלה. הכנסת חייבת לדחות על הסף את כל הצעות החוק הגזעניות. כמו כן מתבקשות הממשלה והכנסת לפעול בכל האמצעים העומדים לרשותן, לרבות באמצעות הסברה וחינוך ובעזרת מערכת המשפט, כדי לשים קץ לתופעה ולטפל בגורמים שהביאונו עד הלום. אנו קוראים למערכת המשפטית להתחיל לפעול לביעור התופעה ולצאת מן הסחבת והחידלון שבו היא שרויה בשל סטנדרטים כפולים.

אנו מצפים כי מערכת החינוך תגבש לאלתר תוכנית לחינוך לרב-תרבותיות, לסובלנות, לזכויות אדם ולמאבק בגזענות, בדעות קדומות ובאלימות. חשוב כי קורבנות הגזענות של העבר וההווה, הדורשים מהקהילה הבינלאומית להוקיע את הבגזענות והאנטישמיות ולהילחם בהן, ובדין, לא יעמדו מנגד בראותם את הנגע המתפשט בקרבם, ואת קורבנותיו ההולכים ומתרבים.

באמצעות דוח זה מבקש מרכז מוסאוא להביא לידיעת הציבור את חומרת התופעה והיקפה. הוא ממלא את חובתו כלפי קורבנותיה ומזהיר מפני הידרדרות שתפגע ברבים נוספים בעתיד. אנו פועלים בשם הקורבנות שחוו על בשרם את השנאה, את האלימות ואת ההשפלה. חובתנו המוסרית כלפיהם מחייבת מאבק קשה וארוך בתופעה ובכל מה שנלווה אליה. חלק מן הדוח שלפניכם מבוסס על תיקים ועדויות שמשמשות את מרכז מוסאוא וארגונים עמיתים בסיוע לקורבנות הגזענות. אנו מודים לכל מי שהסכים לחשוף את כאבו ומסר לנו את המידע הדרוש לפרסום מידע אמין על האירועים שחווה.

הגדרות

אפליה

אפליה היא מתן יחס שונה לאנשים שווים. ישנם סוגים שונים של אפליה: אפליה על רקע אתני, לאומי, דתי, צבע, גזע, מוצא, מין וכו'.
יש להבחין בין הבחנה עניינית מותרת ובין אפליה פסולה. העדפת אדם המתמצא בשפה הערבית לתפקיד עיתונאי על פני אחר שאינו מתמצא בה, למשל, מהווה הבחנה עניינית מותרת, אך העדפת גבר על פני אישה מהווה אפליה פסולה ואסורה על פי חוק.

גזענות

החוק הישראלי הגדיר גזענות כ"רדיפה, השפלה, ביזוי, גילוי איבה, עוינות או אלימות, או גרימת מדנים כלפי ציבור או חלקים של אוכלוסייה, והכול בשל צבע או השתייכות לגזע או למוצא לאומי-אתני".
בשנת 1965[1] עוגנה באו"ם האמנה הבינלאומית בדבר ביעור כל הצורות של אפליה גזעית, אשר אושררה בידי ישראל בשנת 1979.
סעיף 2(3) באמנה קובע כי "כל מדינה בעלת האמנה תנקוט באמצעים יעילים כדי לבחון את קווי המדיניות הממשלתית, הן הלאומית והן המקומית, ולתקן, לבטל או לשים לאל כל חוקים ותקנות שתוצאתם יש בה כדי ליצור או להנציח אפליה גזעית, בכל מקום שהיא קיימת".
אפליה גזעית על פי הגדרתה באמנה היא "כל הבחנה, הוצאה מן הכלל, הגבלה או העדפה המיוסדים על נימוקי גזע, צבע, ייחוס משפחתי, מוצא לאומי או אתני, שמגמתם או תוצאתם יש בה כדי לסכן את ההכרה, ההנאה והשימוש, או לפגום בהכרה, בהנאה או בשימוש, על בסיס שווה, של זכויות וחירויות היסוד בחיים המדיניים, הכלכליים, החברתיים, התרבותיים, או בכל תחום אחר".

הזכות לשוויון

משמעות השוויון היא מתן זכויות שוות לבני אדם ללא הבדל גזע, מין, דת או לאום וכו'.

1 האמנה הבינלאומית בדבר ביעור כל הצורות של אפליה גזעית, 1969

הזכות לשוויון מעוגנת במגילת העצמאות, הקובעת: "מדינת ישראל תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה, בלי הבדלי דת, גזע ומין".
השוויון מעוגן בפסיקת בית המשפט העליון ומוגדר כעקרון-על במדינה מכוח היותה מדינה דמוקרטית, כפי שעלה מדבריו של השופט ברק בפסק הדין בפרשת עאדל קעדאן:

"ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית אינם דורשים הפליה על בסיס דת ולאום במדינה, אלא שערכים אלה עצמם אוסרים הפליה ומחייבים שוויון בין הדתות והלאומים".

אי לכך, אזרחי המדינה אמורים להיות שווים בפני החוק בזכויות היסוד שלהם, ובאיסורים והעונשים הקבועים בחוק, אשר חלים עליהם באופן שווה.
עם זאת, יש לציין שבין החוקים בישראל יש לפחות עשרים סעיפי חוק שונים המעניקים זכויות קולקטיביות לאזרחים היהודים ואף ליהודים שאינם חיים בישראל, ויוצרים בכך בסיס משפטי לאפליה.

חופש הביטוי

עקרון חופש הביטוי בישראל מושרש בפסיקה הישראלית ומהווה עקרון-על. מעיקרון זה נגזרו הזכות להפגין, חופש התנועה, חופש המידע וחופש העיתונות, הקולנוע והיצירה.
הפסיקה הישראלית התייחסה באופן נרחב לעקרון חופש הביטוי. אחד מפסקי הדין החשובים בנושא הוא פסק דין "קול העם",[2] שבו קבע השופט אגרנט:

"העיקרון של חופש הביטוי הוא עיקרון הקשור קשר אמיץ עם התהליך הדמוקרטי... הדמוקרטיה מהווה בראש וראשונה משטר של הסכמה – היפוכו של משטר המתקיים בכוח האגרוף; והתהליך הדמוקרטי הוא, אפוא, תהליך של בחירת המטרות המשותפות של העם ודרכי הגשמתן, על ידי ליבון גלוי של הבעיות העומדות של סדר יומה של המדינה והחלפת דעות עליהן בצורה חופשית... עד עתה עמדנו על האינטרס החברתי אשר העיקרון של חופש הביטוי בא להגן עליו – האינטרס של בירור האמת. ואולם חשיבותו של העיקרון נעוץ גם בהגנה שהוא נותן לאינטרס פרטי מובהק, דהיינו לעניינו של כל אדם, באשר הוא אדם, לתת ביטוי מלא לתכונותיו ולסגולותיו האישיות: לטפח ולפתח, עד הגבול האפשרי, את האני שבו; להביע את דעתו של כל נושא שהוא חושבו כחיוני בשבילו; בקיצור – להגיד אשר בלבו, כדי שהחיים ייראו כדאיים בעיניו".

חופש הביטוי הוא עקרון-על במשפט הישראלי, אך תיקון מס' 63 לחוק העונשין מהווה נסיגה מהענקה גורפת של זכות זו.[3] התיקון מחמיר את הענישה בתחום חופש הביטוי, ומאפשר לבתי המשפט לגזור עונשים כבדים, עד חמש שנות מאסר, על מי שיורשע

2 בג"ץ 53/73 **קול העם נ' שר הפנים**, פ"ד ז(2) 165.
3 חוק העונשין, התשל"ז 1977

בעבירה של הסתה לאלימות. תיקון זה מרחיב את הכלים הקיימים בפקודה למניעת טרור, ופגע פגיעה משמעותית בחופש הביטוי, שהוא אמצעי חיוני לשמירה על הסדר החברתי ולהבטחת מימושן של זכויות היסוד של האזרחים. חופש הביטוי אינו מוגבל כל עוד אינו פוגע בזולת ואינו מסכן את שלום הציבור או את ביטחון המדינה סכנה ברורה וממשית. תיקון זה נועד לעקוף את פסיקת בית המשפט העליון.

מעשי גזענות

מתי נחשב ביטוי לגזעני?

ביטוי נחשב לגזעני כאשר הוא מכוון לפגוע באנשים על רקע מוצאם הלאומי או האתני. יש להבחין בין חופש ביטוי המותר על פי חוק ובין ביטוי גזעני מובהק. אדם המתבטא באופן גזעני אינו יכול להסתתר מאחורי הטענה שעקרון-העל של חופש הביטוי מעניק לו הגנה.

האם פרסום דברי גזענות בכתב מהווה עבירה על פי חוק?

כן. חוק העונשין קובע כי המפרסם דבר מתוך מטרה להסית לגזענות דינו מאסר של חמש שנים, גם אם הפרסום לא הביא למעשה גזענות. גם פרסומם או השמעתם של ביטויים שיש בהם כדי לפגוע פגיעה גסה ברגשותיהם של אחרים מהווים פרסום גזעני, אך פרסום ציטוט מתוך כתבי דת וספרי תפילה או שמירה על פולחן של דת לא ייחשבו כעבירה, ובלבד שלא נעשו מתוך מטרה להסית לגזענות (סעיף 144ב' לחוק העונשין, התשל"ז 1977). גם המחזיק לשם הפצה פרסום המוגדר בחוק כגזעני, בכדי להביא לגזענות, דינו מאסר שנה, והפרסום יחולט (סעיף 144ד' לחוק העונשין, התשל"ז 1977).

מה דינו של אדם המבצע עבירה מתוך מניע גזעני?

המבצע עבירה נגד גוף או רכוש, עבירה של איומים או סחיטה, עבירות של בריונות ותקלות לציבור (הכוללים איומים, מהומה ועלבון במקום ציבורי, השחתת מודעות מטרדים לציבור) מתוך מניע של גזענות, דינו כפל העונש שנקבע לאותה עבירה או מאסר עשר שנים, הכול לפי העונש הקל יותר (סעיף 144ד' לחוק העונשין, התשל"ז 1977).

פגיעה ברגשות דתיים

מה נחשב עלבון דת ?

העבירה של עלבון דת כוללת הרס, גרימת נזק או חילול מקום פולחן או מקום המקודש לקהל אנשים, בכוונה לבזות את דתם, ביודעין שהם עשויים לראות במעשה זה עלבון לדתם. עלבון דת מהווה עבירה פלילית, והעונש המקסימלי בגינה הוא מאסר של שלוש שנים (סעיף 170 לחוק העונשין, התשל"ז 1977).
החוק מפרט עבירות אחרות נוספות שביצוען מסכן את העבריינים בעונש של מאסר בפועל, כמו:

א. **הפרעה לפולחן:** המפריע במזיד לאסיפת אנשים שנתאספו כדין לשם פולחן דתי, או תוקף במזיד אדם הממלא תפקיד באסיפה כאמור או את אחד מבאיה, ואין בידו להוכיח צידוק או הצדק כדין, דינו מאסר שלוש שנים (סעיף 171 לחוק העונשין, התשל"ז 1977).

ב. **כניסה ללא רשות למקום פולחן או קבורה:** הנכנס שלא ברשות למקום פולחן או למקום שיוחד לצורכי לווייה המת, או נוהג שלא בכבוד, והכול בכוונה לפגוע ברגשותיו של אדם או לבזות דתו, או כשהוא יודע שהדבר עשוי לפגוע ברגשותיו של אדם או לבזות דתו, דינו מאסר שלוש שנים (סעיף 172 לחוק העונשין, התשל"ז 1977).

ג. **פגיעה ברגשי דת:** המפרסם פרסום שיש בו כדי לפגוע פגיעה גסה באמונתם או ברגשותיהם הדתיים של אחרים, או המשמיע במקום ציבורי ובתחום שמיעתו של פלוני מילה או קול שיש בהם כדי לפגוע פגיעה גסה באמונתו או ברגשותיו הדתיים (סעיף 173, חוק העונשין, התשל"ז 1977).

אפליה במקום העבודה

מהי אפליה במקום העבודה?

למעביד אסור להפלות בין עובדיו או בין דורשי עבודה מחמת מינם, נטייתם המינית, מעמדם האישי, או היותם הורים, גילם, גזעם, דתם, לאומיותם, ארץ מוצאם או השקפתם, באחד מאלה: (א) קבלתם לעבודה, (ב) תנאי עבודתם, (ג) קידומם בעבודה, (ד) הכשרה או השתלמות מקצועית, (ה) פיטורים או פיצויי פיטורים, (ו) הטבות ותשלומים הניתנים לעובד בקשר לפרישה מעבודה (סעיף 2 (א) לחוק שוויון הזדמנויות בעבודה, התשמ"ח 1988[4]).

האם הפליה בעבודה כוללת גם הפליה בהפניה למקום עבודה ?

בהפניה לעבודה לא תפלה לשכת שירות התעסוקה אדם לרעה בשל גילו, מינו, גזעו, דתו, לאומיותו, ארץ מוצאו, מוגבלותו, השקפתו או מפלגתו (סעיף 42(א) לחוק שירות

4 חוק שוויון הזדמנויות בעבודה, תשמ"ח 1988.

התעסוקה, תשי״ט 1959[5]).

האם מעביד שנשלח אליו עובד מלשכת התעסוקה רשאי לסרב להעסיקו?

לא, אם הסירוב איננו ענייני ומחמת לאומיותו, מינו, גזעו, דתו, השקפתו או מפלגתו, ארץ מוצאו או גילו של העובד. מעביד הזקוק לעובדים אינו רשאי לפרסם מודעה ברבים בדבר הצעת עבודה שיש בה משום הפליה כאמור לעיל (סעיף 42(א) לחוק שירות התעסוקה, תשי״ט 1959).

האם העסקת עובדים דרך חברת כוח אדם מחייבת את המעביד להחיל עליהם אותם תנאים החלים על עובדים מטעמו?

כן. אסור למעביד להפלות בין עובדים של קבלן כוח אדם המועסקים אצלו, וכן לא יפלה בין מועמדים לעבודה אצלו שהופנו אליו על ידי קבלן כוח אדם בכל הקשור לקבלה לעבודה, להפסקת עבודה ולתנאים במקום העבודה, והכול מחמת מינו, מעמדו האישי, גילו, גזעו, דתו, לאומיותו, השקפתו או מפלגתו (סעיף 2 (א1) לחוק שוויון הזדמנויות בעבודה, התשמ״ח 1988).

מה דינו של מעביד המפלה בין עובדיו או בקבלת עובדים ?

על פי חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, כל מעביד המפלה בין עובדיו ובין דורשי העבודה מהסיבות שהוזכרו לעיל, לבית הדין לעבודה הסמכות לפסוק נגדו קנס, גם בהעדר נזק לעובד או לדורש העבודה, בסך של 134,600 ש״ח. זאת בנוסף לפיצויים הקבועים בחוק בעקבות פיטורים (סעיף 15(א) לחוק שוויון הזדמנויות בעבודה, התשמ״ח 1988).

גזענות ואפליה בכניסה למקומות ציבוריים

למי ובאילו שירותים אסור להפלות אנשים?

בעלים של עסק, מחזיק או מנהל או אחראי על הספקת מוצר או המפעיל **מקום ציבורי**, לא יפלה בהספקת המוצר או השירות הציבורי, במתן הכניסה למקום הציבורי או במתן שירות במקום הציבורי, מחמת גזע, דת או קבוצה דתית, לאום, ארץ מוצא, מין, השקפה, השתייכות מפלגתית, מעמד אישי, הורות או מוגבלות (סעיף 3 לחוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, התשס״א 2000[6]).

מהו מקום ציבורי?

על פי ההגדרה המופיעה בחוק, מקום ציבורי הוא מקום המיועד לשימוש הציבור,

5 חוק שירות התעסוקה, תשי״ט 1995

6 חוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, תשס״א 2000.

לרבות אתר תיירות, בית מלון, אכסניה, בית הארחה, גן ציבורי, מסעדה, בית קפה, אולם המשמש למופעי בידור ותרבות, מוזיאון, ספרייה, דיסקוטק, אולם או מתקן ספורט, בריכת שחייה, קניון, חנות, מוסך וכל מקום המציע שירותי תחבורה ציבורית כמו אוטובוסים, רכבות, תובלה אווירית, אוניות (סעיף 2 לחוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, התשס"א 2000).

מהן הזכויות והעילות העומדות בפני אדם שנחשף לאפליה מסוג זה?

כל אדם הנחשף לאפליה מסוג זה, החוק מקנה לו את הזכות להגיש תביעה אזרחית בגין אפליה **ללא הוכחת נזק**. בית המשפט רשאי לפסוק לתובע פיצויים עד סכום של 57,000 ש"ח (סעיף 5 לחוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, התשס"א 2000).

למי הזכות לתבוע בשל עוולת האפליה?

הזכות לתבוע על פי עוולת האפליה עומדת גם לתאגיד העוסק בהגנה על זכויותיו של מי שהופלה בניגוד לחוק, ובלבד שאם ההפליה היתה כלפי אדם מסוים, אותו אדם הסכים לכך (סעיף 7 לחוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, התשס"א 2000).

פרסום לשון הרע

האם גזענות היא פרסום לשון הרע?

לשון הרע מוגדרת בחוק כדבר שפרסומו עלול להשפיל אדם בעיני הבריות או לעשותו מטרה לשנאה, לבוז או ללעג מצדם; לבזות אדם בשל מעשים, התנהגות או תכונות המיוחסות לו; לפגוע באדם במשרתו, אם משרה ציבורית ואם משרה אחרת, בעסקו, במשלח ידו או במקצועו; **לבזות אדם בשל גזעו, מוצאו, דתו, מקום מגוריו, מינו או נטייתו המינית** (סעיף 1 לחוק איסור לשון הרע, התשכ"ה 1965).

לשון הרע חלה לא רק על אדם יחיד, אלא גם על חבר בני אדם או על ציבור כלשהו שאינו תאגיד. (סעיף 4 לחוק איסור לשון הרע, תשכ"ה 1965[7]). יוצא אפוא כי על פי החוק נכללת עוולת הגזענות בהגדרת לשון הרע.

מהן דרכי הבעת לשון הרע?

הבעת לשון הרע יכולה להיות בפרסום, בין בעל פה ובין בכתב, בדפוס, בציור ובאמצעים אחרים. אם היא מיועדת לאדם זולת הנפגע והגיעה לאותו אדם, או לאדם אחר זולת

7 חוק איסור לשון הרע, תשכ"ה 1965.

הנפגע; אם היה בכתב והכתב עשוי היה, לפי הנסיבות, להגיע לאדם זולת הנפגע. אין נפקא מינה אם לשון הרע הובעה במישרין ובשלמות, או אם היא והתייחסותה לאדם הטוען שנפגע ממנה משתמעות מן הפרסום או מנסיבות חיצוניות, או מקצתן מזה ומקצתן מזה (סעיף 2 לחוק איסור לשון הרע, תשכ"ה 1965).

מי אחראי על פרסום לשון הרע באמצעי התקשורת?

פורסמה לשון הרע באמצעי התקשורת, כולל עיתונות, שידורי רדיו וטלוויזיה הנגישים לציבור, יישאו באחריות הפלילית והאזרחית בשל לשון הרע האדם שהביא את דבר לשון הרע לאמצעי התקשורת וגרם בכך לפרסומו, עורך אמצעי התקשורת ומי שהחליט בפועל על הפרסום, ובאחריות אזרחית יישא גם האחראי לאמצעי התקשורת (סעיף 11 לחוק איסור לשון הרע, התשכ"ה 1965).

מהן העילות העומדות לנפגע מלשון הרע?

לשון הרע מהווה עוולה אזרחית נזיקית, ולנפגע מגיעים פיצויים גם ללא הוכחת נזק כתוצאה מהפרסום. בית המשפט מוסמך לחייב את הנתבע לשלם לנפגע בגין עוולה זו פיצוי שלא יעלה על 50,000 ש"ח. אם הוכח בבית המשפט כי הנתבע פרסם לשון הרע בכוונה לפגוע, הוא מוסמך לחייבו לשלם לנפגע פיצוי שלא יעלה על כפל הסכום הנ"ל (סעיף 7א' לחוק איסור לשון הרע, התשכ"ה 1965).

לשון הרע מהווה גם עבירה פלילית, והעונש המקסימלי בגינה הוא מאסר שנה (סעיף 6 לחוק איסור לשון הרע, התשכ"ה 1965).

הפגנת מרכז מוסאוא, 21.3.2007

פציעה והרג של אזרחים ערבים בידי כוחות הביטחון

הפגיעה הפיזית באזרחים ערבים, שהובילה לא אחת לפציעה חמורה של רבים ולהריגתם של אחרים, נובעת בין היתר מהאווירה הפוליטית-ציבורית שפוליטיקאים ואנשי ציבור דואגים להשרות. התבטאויותיהם המסיתות, הנשמעות השכם והערב מעל כל במה אפשרית, מכשירות למעשה את הקרקע לפגיעה פיזית באזרחים ערבים, בעיקר מצד גורמים בציבור היהודי, אך גם מצד כוחות הביטחון, שבהם נתמקד כאן. גופים אלה, האמונים על ביטחונם של כלל האזרחים, ובכללם האזרחים הערבים, פוגעים בהם וגורמים למותם.

הרג אזרחים ערבים ופציעתם בידי כוחות הביטחון בישראל אינו דבר חדש. אירועים בולטים כאלה היו טבח כפר קאסם ב-1956 ודיכוי הפגנות יום האדמה ב-1976. ואכן, מעשי ההרג בעת ההפגנות שאורגנו באוקטובר 2000 נחשבים לאחד מנקודות השבר המזעזעות בהיסטוריה של הציבור הערבי בישראל, במיוחד בשל העובדה כי אירעו לאחר תקופה שבה נוצר הרושם כי הסכסוך הישראלי-פלסטיני שהאפיל על יחסי האזרחים הערבים עם מדינת ישראל מתקדם לעבר הסדר מדיני, והציפייה לפתרון כולל רווחה גם בקרב הציבור הערבי.

כישלון הניסיונות להגיע להסדר מדיני בין ישראל לרשות הפלסטינית והפעולות הצבאיות שבאו בעקבותיו הובילו לפרוץ האינתיפאדה השנייה בשטחים הכבושים. בעקבות זאת יצאו המונים בקרב הציבור הערבי בישראל להפגנות מחאה בכל רחבי הארץ. הרשויות בישראל בחרו להגיב בכוח על המחאה הלגיטימית של הציבור הערבי, והתוצאה היתה הריגתם של 13 אזרחים ערבים, פציעתם של מאות, וביצוע מעצרים נרחבים.

הרג האזרחים הערבים לא פסק אחרי הפגנות אוקטובר 2000. יותר מ-41 אזרחים ערבים נהרגו בשנים הבאות, רובם בידי כוחות הביטחון, ומקצתם בידי אזרחים יהודים או עובדים בחברות אבטחה פרטיות.

בפרק זה נתמקד במקרים של הרג אזרחים ערבים או פגיעה בהם בידי אנשי ביטחון או אזרחים יהודים.

הדוח מראה כי:

- 27 ערבים נהרגו בידי אנשי משטרה
- 5 ערבים נהרגו בידי חיילים
- 6 ערבים נהרגו בידי אזרחים יהודים
- 2 ערבים נהרגו בידי שומרים בחברות פרטיות
- ערבי אחד נהרג בידי חייל במשמר הגבול
- שתי תביעות פיצויים תלויות ועומדות בבתי משפט אזרחיים
- ב-5 מקרים הוגשו כתבי אישום נגד מבצעי מקרי ההרג
- ב-10 מקרים, סגרה המחלק לחקירות שוטרים (מח"ש) את התיקים ולא הוגשו כתבי אישום
- בשני מקרים זיכו בתי המשפט את אנשי המשטרה שהרגו אזרחים ערבים, ורק במקרה אחד עירערה הפרקליטות על הזיכוי לבג"ץ
- כעת נידונים 3 תיקי הרג אזרחים ערבים בבתי המשפט, ביניהם התיק שבו הורשע שוטר שהרג פועל פלסטיני ביפו ונשלח לכלא על תנאי לשישה חודשים.

1. סגירת 13 תיקי הרג אזרחים ערבים בידי המשטרה במהלך הפגנות אוקטובר 2000

ביום ראשון, 27 בינואר 2008, הודיע היועץ המשפטי לממשלה מני מזוז על החלטתו שלא להתערב בהחלטות המחלקה לחקירת שוטרים במשרד המשפטים (מח"ש), אשר המליצה לא להגיש כתבי אישום נגד אנשי המשטרה החשודים בהרג המפגינים באוקטובר 2000. מזוז טען שחומר החקירה נבדק מחדש בידי בכירי פרקליטי המדינה.

בהחלטתו ציין היועץ המשפטי כי "תוצאת האירועים שבמהלכם נהרגו 13 אזרחים היא תוצאה קשה ומדאיגה, ולמרות זאת למשפט הפלילי ישנם עקרונות ברורים, ובמיוחד אלה הקשורים באחריות הפלילית והעמדה לדין בבית המשפט. לכן, אחרי שנלמדו פרטי האירועים באופן מדוקדק, ולאחר שנלמדו הראיות של ועדת אור והחקירות של מח"ש, לא מצאנו מספיק ראיות בכדי להטיל את האחריות הפלילית על החשודים, כך שאין מנוס מסגירת התיק".

החלטה זו של היועץ המשפטי מהווה למעשה כתב זיכוי שטחי ובלתי מבוסס לשוטרים האחראים להרג. כאמור, ההחלטה אינה מבוססת על עבודה ראויה ועניינית בדבר העמדת האשמים לדין, שעליה הומלץ בדוח שפרסמה הוועדה הממלכתית לבחינת נסיבות ההרג באירועי אוקטובר 2000 (ועדת אור, על שם השופט בדימוס תיאודור אור

שעמד בראשה, שהמלצותיה פורסמו ב-1 בספטמבר 2003). המלצות ועדת אור, למרות הבעייתיות שבהן, לא השאירו מקום לספק כי מעשי ההרג היו בלתי מוצדקים, וכי בוצעו בידי השוטרים כחלק מתרבות שנאת הערבים הרווחת במשטרת ישראל.

ביקורת מפורטת על החלטת מח"ש שלא להגיש כתבי אישום נגד השוטרים החשודים הועלתה בדוח מיוחד שפרסם מרכז עדאלה והוגש ליועץ המשפטי באוקטובר 2006. הדוח, שכותרתו "הנאשמים", מתייחס לכשלי הגורמים האחראים, ומח"ש בראשם, בהליך החקירה של הרג האזרחים הערבים באוקטובר 2000. בין יתר הכשלים שחושף הדוח נמצא כי מח"ש הסתירה עובדות חשובות הנוגעות לחקירה, וכי עובדות עיקריות וחשובות הושמטו מן הדוח שפרסמה, שבו היא מפרטת את הסיבות להחלטתה. היועץ המשפטי לא השיב עד היום לטענות שהועלו בדוח "הנאשמים".[8]

ועדת אור ערכה חקירה ושמעה מאות עדויות על פי החלטת ממשלה, והמליצה לפתוח מחדש את תיקי חקירת הרג האזרחים הערבים במהלך הפגנות אוקטובר 2000. הוועדה הפקידה את החקירה בידי מח"ש, אך ההמלצה בוזתה בידי המחלקה לחקירות שוטרים והיועץ המשפטי לממשלה.

כצפוי, הממשלה פעלה בהתאם ואיפשרה סחבת, טשטוש ראיות ומצג שווא. החלטות ממשלה לא קוימו, אף כי הוצגו לציבור כאילו קוימו. רוב המלצות ועדת אור לא בוצעו, אף כי הממשלה מינתה ועדה ליישום ההמלצות בראשות שר המשפטים אז, טומי לפיד, שרוב חבריה היו עוינים להמלצות. המחלקה לחקירות שוטרים הפסיקה למעשה את איסוף הראיות כבר בימים הראשונים של אוקטובר 2000, אף שמלאכה זו נופלת בתחום אחריותה על פי חוק.

ממלאי תפקידים בכירים, לא רק במערכת השיטור שהיתה מעורבת באירועים, אלא גם במערכת המשפטית שהיתה אמורה לפקח על השיטור, קודמו בתפקידיהם למרות כישלונם בשמירה על זכויות אדם. ראש מח"ש, ערן שנדר, שהורה בזמנו שלא להמשיך באיסוף החומר ובחקירות נגד מבצעי ההרג, הפך לימים לתובע הכללי במשרד המשפטים, ונטל חלק בקבלת ההחלטה של היועץ המשפטי שלא לבקר את החלטת מח"ש. היועץ המשפטי לממשלה אז, אליקים רובינשטין, שהיה אף הוא מעורב בהתייעצויות ובקבלת ההחלטות בעת האירועים, מונה לשופט בבית המשפט העליון.

סדרת המינויים נמשכה גם בקרב השוטרים והמפקדים שהשתתפו באופן פעיל באירועי אוקטובר והיו אחראים ישירים לתוצאותיהם האיומות. מי שלא זכה לקידום יצא לפנסיה בלי שיוגש נגדו כתב אישום, כמו המפקדים בשטח ניצב אליק רון ורפ"ק גיא רייף. המשטרה גם העלתה בדרגה כמה מפקדים שהיו שותפים לתוקפנות המשטרה נגד אזרחים ערבים.

יש לציין כי חמישה אזרחים ערבים שנעצרו בחשד שבאוקטובר 2000 יידו אבנים על

8 ניתן למצוא את דוח "הנאשמים" של עדאלה באתר המרכז באינטרנט, www.adalah.org

מכוניתו וגרמו למותו של ז'אן בכור, אזרח יהודי מראשון לציון, נעצרו ונשפטו למאסר לתקופות ארוכות. בנוסף עצרה המשטרה במהלך ההפגנות מאות אזרחים, ביניהם קטינים, והעמידה אותם לדין פלילי ואלה שהורשעו הוענשו בחומרה.
עם פרסום החלטת היועץ המשפטי לממשלה נשמעה עליה ביקורת חריפה מצד גורמים שונים בציבור הערבי והיהודי, ואנו כמובן שותפים לה. תיק זה יישאר מבחינתנו פתוח עד שהפושעים יישבו מאחורי סורג ובריח, ואנו נלווה את המאבק הציבורי בדרישה להקמת ועדת חקירה ניטרלית בשיתוף בינלאומי, שתלמד את החומר ותמליץ על הגשת כתבי אישום. מרכז מוסאוא תומך בהחלטת ועדת המעקב העליונה של האוכלוסייה הערבית בישראל, שהתקבלה לאחר החלטתו של היועץ המשפטי מני מזוז לסגור את תיקי החקירה.
למרות המלצות ועדת אור, השימוש בירי ובאלימות משטרתית כלפי האזרחים הערבים נמשך. מספרם קורבנות האלימות המשטרתית והאזרחית כלפי ערבים הגיע עד כה ל-41. בחלק זה של הדוח נתאר בפירוט חלק מהאירועים שחקר מרכז מוסאוא, אשר התרחשו בשנים האחרונות.

2. השוטר גל רובי הורג את האזרח נדים מילחם מערערה

ב-19 בינואר 2006 בשעות הצהריים באה קבוצת שוטרים, וביניהם השוטר גל רובי, אל ביתו של נדים מילחם, תושב הכפר ערערה, מצוידים באישור בית משפט לבצע חיפוש אחר נשק. פעולת החיפוש הסתיימה בהריגתו של נדים מילחם.
במהלך החיפוש דרש השוטר ארנון נהרי מן המנוח להתלוות אליו לקומה השנייה בביתו כדי לערוך חיפוש על גופו, אולם אז החל מילחם, שנבהל, לברוח. השוטרים צעקו לעברו שיעצור, ונהרי אף ירה באוויר. השוטר גל רובי ראה את מילחם וירה לעברו שתי יריות. מילחם נפגע, נפל ומת. בבדיקת המקרה התברר כי הקליע הראשון היה הקליע הקטלני, אשר פגע בגבו ומשם חדר לאיבריו הפנימיים, ללב ולריאה השמאלית.
השוטר היורה, רובי, טען בזמנו כי ירה על מילחם לאחר שזה הפנה לעברו נשק ולאחר ששמע יריות. ואולם בשחזור האירוע התברר כי הירי הקטלני לעבר מילחם נעשה לאחר שהשוטר היורה שמע את יריות האזהרה של השוטר נהרי, ולא כפי שטען רובי.
לאחר מאבק ציבורי החליטה פרקליטות המדינה במחוז חיפה להעמיד את השוטר לדין באשמת הריגה. מרכז מוסאוא, המלווה את המשפחה מאז הריגת בנה, הדגיש כי ממצאי החקירה שנעשתה עד כה מעלים שהקורבן לא היה ולא יכול היה להוות איום או סכנה ממשית על חייו של השוטר הנאשם בהריגתו.
ב-14 בפברואר 2006, כחודש לאחר הריגתו של מילחם, ערכה מח"ש שחזור של האירוע, שבו השתתפו השוטרים שנכחו באירוע. בשחזור נכחו גם נציגים ממרכז מוסאוא ונציגי

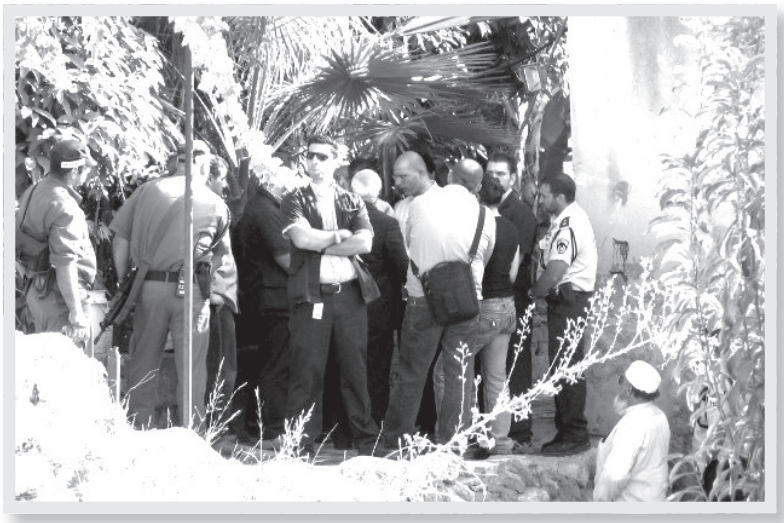

"השופט מבקר את זירת האירוע בתאריך 16.10.2007 - צילום מרכז מוסאוא"

משפחת ההרוג, שציינו כי לא זו בלבד שהשחזור נערך כחודש לאחר האירוע, אלא שמח"ש לא אספה ראיות במקום מיד אחריו אלא המתינה לפעולת השחזור. הנוכחים במקום אף ציינו כי לא היה אפשר לזהות אם השוטרים שהשתתפו בשחזור הם השוטרים שהיו במקום בשעת מעשה, שכן כולם עטו מסכות כדי למנוע את זיהוים.
זאת ועוד, במהלך הדיונים בבית המשפט התברר כי מפקד המשטרה שליווה את השחזור הורה למח"ש להפסיקו באמצע.
אמצעי התקשורת התייחסו להריגת נדים מילחם כפי שהם מתייחסים בדרך כלל לאירועים שבהם האזרחים הערבים נופלים קורבן לאלימות מערכת הביטחון, ואימצו את גירסת השוטר שהרג את מילחם. גרסה זו הובלטה בכותרות גדולות בעמודים הראשונים והפנימיים. "ידיעות אחרונות" מ-23.1.2006 פרסם ראיון עם השוטר שהרג את נדים מילחם, שכותרתו היתה "המצב היה או הוא או אני". בעמודים הפנימיים נכתב: "שמעתי יריה, והיה ברור שהחשוד ימשיך לירות עלי"; "המצב הפך לשאלה מי יירה את היריה הבאה"; ו"אני מצטער על הסוף הטרגי, אבל אני שלם עם מה שעשיתי". בראיון צוטט גם אביו של השוטר שהרג את מילחם, האומר "אנו חוששים מנקמה", וכן עורך דינו שאמר "זה מקרה קלאסי של הגנה עצמית". אמצעי התקשורת אימצו אפוא ללא עוררין את גירסת השוטר שהרג את מילחם, ואף תרמה להפצת הדעה כי הערבים נוהגים לנקום את מות יקיריהם. התיק עדיין תלוי ועומד בבית המשפט, ואף כי מדובר באירוע הריגה חמור, בית המשפט אינו ממהר לסיים את הדיונים בתיק ולתת פסק דין שיהלום את חומרת העבירה. גם השוטר שוחרר, ולא נעצר עד תום ההליכים.

3. השוטר שחר מזרחי הורג את מחמוד גנאים מבאקה אלגרבייה

ב-3 ביוני 2006, בשעות הלילה, באה לפרדס חנה ניידת סיור ובה כמה שוטרים, ביניהם השוטר שחר מזרחי, השוטרת סמדר אושרי, השוטר אבי ביומי והשוטר דוד ארנר. לטענת המשטרה, הם באו לשם כחלק מפעילות יזומה למניעת גניבת מכוניות. בסביבות 11 בלילה דיווח השוטר דוד ארנר, שהיה בבניין סמוך, כי ראה אדם (את המנוח מחמוד גנאים, בן 24) המחזיק כלי לפריצת רכב, וכי הוא מנסה לפרוץ למכונית מסוג מאזדה. עם קבלת הדיווח הגיע הצוות שבניידת לאזור וחסם את הדרך למאזדה. השוטרים שחר מזרחי וסמדר אושרי הזדהו בפני גנאים, ומיד לאחר מכן, לטענתם, הוא ניסה לברוח לעבר רכב אחר, שבו חיכה לו חברו חוסני עוויסאת.

בשלב זה החל השוטר שחר מזרחי לרדוף אחרי גנאים. עם הגיעו לרכב הממתין שלף מזרחי את נשקו, שבר באמצעותו את החלון הסמוך לכיסא הנהג, שבו ישב גנאים, וירה פעם אחת בראשו. גנאים מת במקום.

בזמנו טענה המשטרה כי המיצובישי קולט שאיתה ניסה גנאים לברוח גנובה, אך מסמכים שהציגו מרכז מוסאוא ובני המשפחה הוכיחו כי המיצובישי היתה בבעלותו של המנוח.

מיד לאחר האירוע פנה מרכז מוסאוא אל מנהל מח"ש, הרצל שבירו, במכתב המבהיר את נסיבות המקרה, שאינן עולות בקנה אחד עם עדויות השוטרים. לפי ממצאי מוסאוא, גנאים נורה בראשו כשהוא יושב בתוך רכבו, כלומר כאשר לא היווה איום או סיכון ממשי על חייו של השוטר היורה מזרחי או על חייהם של מי משאר השוטרים. מזרחי אף לא מילא את הוראות האזהרה המחייבות שוטרים לפני ביצוע ירי.

לאחר הריגת מחמוד גנאים ניסו אמצעי התקשורת בעברית להפוך כרגיל את הקורבן לפושע, על סמך הודעות המשטרה כי בא לפרדס חנה כיד לגנוב מכוניות. המשטרה גם טענה כאמור כי הרכב שבו נורה המנוח היה גנוב. תחילה טענו גם השוטרים כי המנוח ניסה לדרוס את השוטר מזרחי, וכי זה ירה לפלג הגוף העליון של המנוח כדי להגן על עצמו. דברים אלו נמצאו שקריים לאחר מכן, כאשר התברר כי השוטר הרג את גנאים כאשר היה ברכבו, שלא זז ממקומו, וכי השוטר מזרחי ירה לראשו.

אתר האינטרנט Ynet פרסם ב-3.7.2006, כלומר ביום שבו נהרג גנאים, ידיעה שכותרתה "פרדס חנה: הריגת גנב מכוניות שניסה לדרוס שוטר".[9]

התייחסות אמצעי התקשורת לנושא היתה מבזה: הערבי מואשם עד שמוכחת חפותו, בניגוד לכלל הקובע כי כל אדם הוא בחזקת חף מפשע עד שאשמתו מוכחת. בכך לא שונים אמצעי התקשורת משאר אזרחי המדינה, אך מוטלת עליהם אחריות גדולה יותר, כי הם מעצבים את דעת הקהל.

9 Ynet, 3.7.2006, בעניין הריגת מחמוד גנאים בידי שוטר.

"המנוח מחמוד גנאים - צילום מרכז מוסאוא"

כאמור, לאחר מותו של גנאים התברר באופן שאינו משתמע לשתי פנים כי האשמה שהפנו השוטרים כלפיו, כי בא לגנוב את המיצובישי, היא שקרית, כי הרכב הוא רכבו של המנוח, וכי אין שחר לטענה שהשוטר מזרחי ירה על גנאים כדי למנוע את הגניבה. ואולם אמצעי התקשורת לא תיקנו את טעותם, והעיתונים שפרסמו בכותרות הראשיות כי השוטר הרג גנב מכוניות לאחר שזה ניסה לדרוס אותו לא פרסמו שום תיקון.

ב-17 ביוני 2007 הגישה פרקליטות המדינה כתב אישום נגד שחר מזרחי, השוטר שירה על מחמוד גנאים והרגו, באשמת הריגה. בית המשפט ערך בעניין כמה דיונים, שבמהלכם שינה השוטר מזרחי את גירסתו. בעדותו הראשונה טען כי ירה על המנוח במהלך היאבקות עמו, שהחלה מיד לאחר ששבר את החלון של דלת הנהג, ואילו בעדותו השנייה טען כי גנאיים התחיל לנסוע, וכי האקדח שהיה בידו [של מזרחי] נתקע בין גופו ובין חלון הרכב, ואז נפלטה יירייה.

מרכז מוסאוא נוכח בכל ישיבות בית המשפט לצד בא-כוחה של משפחת ההרוג, עו"ד עמי הולנדר, וממשיך לעקוב אחר ההתפתחויות בתיק, שעדין תלוי ועומד בבית המשפט.

4. בית המשפט מרשיע חייל שהרג את הפועל הפלסטיני איאד אבו רעיה

ב-16 בינואר 2008 הרשיע בית המשפט המחוזי בתל אביב את חייל משמר הגבול שירה והרג את הפועל הפלסטיני איאד אבו רעיה ביפו ב-4 באוקטובר 2006, במהלך בידוק פועלים פלסטינים באתר בנייה ביפו. החייל נידון לשישה חודשי מאסר על תנאי.

בעדותו סיפר אחיו של ההרוג, מוראד אבו רעיה שנכח במקום האירוע, כי החיילים לקחו את אחיו ופועל נוסף, הכניסו אותם לשירותים שבמתחם הבנייה, ושם היכו אותם נמרצות. לדבריו, אחיו והפועל הנוסף הוצאו משם לאחר זמן מה, ואז ירה החייל על איאד אבו רעיה והרגו.

5. הריגת האזרח סלמאן אלעתאיקה לאחר שנדרס בידי רכב משטרתי

ב-21 בפברואר 2008 נהרג סלמאן אלעתאיקה (30), תושב הכפר הלא-מוכר ואדי אלנעם שבנגב, לאחר שנדרס בידי ניידת משטרה במהלך מרדף אחריו. מעדויות עולה כי כוח משטרה שהה באותו ערב באזור הכפר והבחין באלעתאיקה, שנסע באותה עת באופנוע שלו. אלעתאיקה החל לברוח, כנראה משום שלא היה לו ביטוח לאופנוע שעליו רכב. השוטרים פתחו במרדף אחריו, ובשלב מסוים פגעו בו והוא נפל. למרות זאת המשיכו השוטרים בנסיעתם ודרסו אותו, אלא שבכך לא נסתיים האירוע. עדי ראייה שהיו במקום סיפרו כי גם לאחר שנדרס נסעו השוטרים לאחור ודרסו את אלעתאיקה שוב. אלעתאיקה, שעבד שנים רבות במפעל לוקסמבורג באזור התעשייה רמת חובב, השאיר אחריו ארבעה ילדים. ימים אחדים לאחר הריגתו ארגנו תושבי כפרו הפגנת מחאה בבאר שבע, ואלפי אזרחים ערבים ומנהיגים פוליטיים השתתפו בה.

"הפגנת המחאה בבאר שבע - צילום יאסר אלעקבי אתר "אלערב" 25.2.2008

"פוסטר שהשיק מרכז מוסאוא כחלק מקמפיין תקשורתי נגד החלטת היועץ המשפטי לממשלה בסגירת תיקי ההרג של 13 אזרחים ערבים בידי כוחות המשטרה באוקטובר 2000"

האזרחים הערבים שנהרגו בידי כוחות הביטחון או בידי אזרחים יהודים החל מאוקטובר 2000

שם ההרוג	יישוב	מקום ההרג	תאריך	מצב ההליך המשפטי
אחמד ג׳בארין	מועאוויה	אום אלפחם	1.10.2000	התיק נסגר בהחלטת היועץ המשפטי
מוחמד ג׳בארין	אום אלפחם	אום אלפחם	1.10.2000	התיק נסגר בהחלטת היועץ המשפטי
מוסלח אבו ג׳ראד	אום אלפחם	אום אלפחם	1.10.2000	התיק נסגר בהחלטת היועץ המשפטי
אסיל עאסלה	עראבה	עראבה	2.10.2000	התיק נסגר בהחלטת היועץ המשפטי
עלאא נסאר	עראבה	עראבה	2.10.2000	התיק נסגר בהחלטת היועץ המשפטי
וליד אבו סאלח	סח׳נין	סח׳נין	2.10.2000	התיק נסגר בהחלטת היועץ המשפטי
עימאד גנאים	סח׳נין	סח׳נין	2.10.2000	התיק נסגר בהחלטת היועץ המשפטי
ראמי ע׳רה	ג׳ת שבמשולש	ג׳ת שבמשולש	2.10.2000	התיק נסגר בהחלטת היועץ המשפטי
איאד לואבנה	נצרת	נצרת	2.10.2000	התיק נסגר בהחלטת היועץ המשפטי
מוחמד ח׳מאיסה	כפר כנא	כפר כנא	3.10.2000	התיק נסגר בהחלטת היועץ המשפטי
ראמז בושנאק	כפר מנדא	כפר מנדא	3.10.2000	התיק נסגר בהחלטת היועץ המשפטי
ויסאם יזבק	נצרת	נצרת	8.10.2000	התיק נסגר בהחלטת היועץ המשפטי
עומר עכאווי	נצרת	נצרת	8.10.2000	התיק נסגר בהחלטת היועץ המשפטי
אחמד טראבין	שגב שלום	מצפה רמון	19.10.2000	נסגר
מחמוד אחמד טראבין	טראבין א-סאנע	באר שבע	15.1.2001	נסגר
הייתׂם אבו סמהדאנה	ואדי אלחׂליל	גבול רצועת עזה	26.10.01	נסגר
מנהל דראע׳מה	באקה אלגרבייה	באקה אלגרבייה	21.1.2002	נסגר אך המדינה התנצלה ופיצתה את המשפחה
בילאל בדראן	אום אלפחם	אום אלפחם	17.4.2002	לא נפתח תיק
סומייה זידאן	מייסר	טול כרם	17.5.2002	לא נפתח תיק
ד״ר מחמוד זחאיקה	מזרח ירושלים	צפון חברון	18.5.2002	לא נפתח תיק
בסאם אבו סבית	חורה	ליד באר שבע	23.5.2002	נסגר
עימאד חמדון	חיפה	ואדי עארה	15.8.2002	נסגר והוגשה תביעה אזרחית
סברי חמדאן	כפר כנא	צומת בית רימון	4.12.2002	נסגר
סדקי אדריס	טייבה	טייבה	25.12.2002	נסגר

שם ההרוג	יישוב	מקום ההרג	תאריך	מצב ההליך המשפטי
באסם סמודי	ג׳נין	אום אלפחם	6.2.2003	נסגר והוגשה תביעה אזרחית
מורסי ג׳באלי	טייבה	טייבה	22.7.2003	לא נפתח תיק
נאסר אבו אלקיעאן	עתיר (הנגב)	צומת שוקת	24.7.2003	נסגר בבית משפט
מחמוד אלסעדי	לוד	לוד	8.12.2003	נסגר בידי משרד המשפטים
תאמר סרסור	כפר קאסם	כפר קאסם	15.11.04	לא נפתח תיק
דינא תורכי	שפרעם	שפרעם	4.8.2005	לא נפתח תיק (הרוצח נהרג)
הזאר תורכי	שפרעם	שפרעם	4.8.2005	לא נפתח תיק
מישיל בחות׳	שפרעם	שפרעם	4.8.2005	לא נפתח תיק
נאדר חאיק	שפרעם	שפרעם	4.8.2005	לא נפתח תיק
סמיר דארי	עיסאוויה (ירושלים)	עיסאוויה	9.11.2005	התיק נסגר בבית משפט ויש ערעור לבג״ץ
נדים מילחם	עארה	עארה	19.1.2006	התיק תלוי ועומד בבית משפט
מחמוד גנאים	באקה אלג׳רבייה	פרדס חנה	4.7.2006	התיק תלוי ועומד בבית משפט
איאד אבו רעיה	תרקומיא (חברון)	יפו	4.10.2006	הורשע החייל בהריגה ונידון לחצי שנת מאסר על תנאי
ח׳אלד אלאטרש	הנגב	חוות יחיד של שי דרומי בנגב	13.1.2007	מבצע מקרה ההרג עומד למשפט
תייסיר כראכי	בית חנינא	תל אביב	14.5.2007	התיק תלוי ועומד בבית משפט
עימאד ח׳ורי	חיפה	קרית ים	5.11.2007	התיק נסגר (הוחלט כי הרוצח מעורער בנפשו)
סלמאן אלעתאיקה	ואדי אלנעם	ואדי אלנעם (נדרס בידי רכב משטרתי)	21.2.08	לא נפתח תיק עד כה

6. עשרות פצועים במתקפה משטרתית על פקיעין

השכם בבוקר יום שלישי, 30 באוקטובר 2007, נכנסו כוחות משטרה מתוגברים אל הכפר פקיעין (בקיעא) בחיפוש אחר מבוקשים. השוטרים הרבים ויחידת הסיור המשטרתית המובחרת (יס"מ) הבהירו לתושבים כי אינם מחפשים רק "מבוקשים". פעילות המשטרה נתפסה על ידי תושבי הכפר כפרובוקציה, ועד מהרה התפתחה לתגרה המונית בין השוטרים לתושבי הכפר. השוטרים עשו שימוש מסיבי באש חיה וירו ללא אבחנה. רבים מתושבי הכפר נפצעו, חלקם פצעים קשים, ונזק רב נגרם לרכוש כתוצאה מהירי. רק בנס לא גבה האירוע את חייהם של בני אדם.

במהלך האירוע נשארה אחת השוטרות באחד הבתים בכפר. כמה צעירים החליטו למנוע ממנה לצאת כדי ללחוץ על המשטרה לשחרר את הצעירים שעצרה, והמשטרה אכן נענתה לדרישתם.

במבט ראשון נראה כי הרקע לפעולה המשטרתית היה העובדה שאחד מתושבי היישוב הסמוך, פקיעין החדשה (שהוקמה למעשה על אדמות הכפר המופקעות) הציב אנטנה סלולרית לא חוקית בחצר ביתו. תושבי הכפר הוטרדו מההשפעות הבריאותיות של הצבת האנטנה, במיוחד נוכח העלייה החדה במקרי הסרטן בכפר. מתח מקומי שיכול היה להיפתר בדרכי גישור הפך לאירוע אלים ורב-נפגעים, שהעכיר את האווירה בגליל ואת היחסים בין שני העמים. העוינות בין התושבים הערבים מפקיעין לתושבים היהודים מפקיעין החדשה גברה לאחרונה, לאחר שימנים קיצונים החלו להתיישב בפקיעין החדשה ולהגביר את המתיחות בין שתי האוכלוסיות באזור.

לאחר העימות בפקיעין, ובעקבות לחץ וביקורת חריפה של אנשי ציבור ופוליטיקאים, הקימה המשטרה ועדת בדיקה לחקר נסיבות האירועים. הוועדה פירסמה את מסקנותיה, שמהן עולה כי התנהגות המשטרה לקתה בכשלים מהותיים רבים, ובסיכומן גובשו המלצות אישיות כלפי 12 שוטרים שנטלו חלק במבצע. ואולם, למרות הממצאים החליט מפכ"ל המשטרה, רנ"צ דודי כהן, להסתפק בהערה בלבד למפקד המחוז הצפוני, ניצב שמעון קורן. מפקד הכוח שפעל ביישוב, תנ"צ ניר מריאש, הועבר מתפקידו, אך המשיך בעבודתו במשטרה ואף הועלה לאחרונה בדרגה. מח"ש לא חקרה חשודים ולא אספה ממצאים מיד לאחר האירוע, כמתחייב מכל אירוע שנעשה בו שימוש בכוח משטרתי ומסתיים בנפגעים.[10]

10 אתר "הארץ", 25.2.2008.

7. שוטרי משמר הגבול תוקפים את עומייר מוריד בירושלים

ב-17 במאי 2007 תקפו כמה שוטרי משמר הגבול בירושלים את עומיר מריד (20), סטודנט בפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית, והיכו אותו נמרצות. עומיר הוכה לאחר שדרש שישיבו לו את תעודת הזהות שנלקחה ממנו לבדיקה, אך לא הוחזרה בסיומה. השוטרים הפילו אותו, בעטו בו וקיללו אותו. לאחר מכן אזקו אותו והמשיכו להכותו כאשר הוא כבול. אחד השוטרים אף חנק את עומיר בידיו עד שהתעלף. השוטרים מנעו מעומיר לקבל טיפול רפואי.

עומיר הגיש תלונה במחלקה לחקירות שוטרים במשרד המשפטים, אך זו החליטה שלא להעמיד את השוטרים. מרכז מוסאוא, המרכז לחינוך משפטי באוניברסיטה העברית ועו"ד ד"ר עומר מוחיי ח'מאיסי הגישו ערר לפרקליטות המדינה, ובו דרשו לבטל את החלטת מח"ש כיוון שהתקבלה לאחר חקירה רשלנית. בעקבות הגשת הערר החליטה פרקליטות המדינה לפתוח את התיק מחדש. למרות הזמן הרב שחלף מאז האירוע טרם ננקטו צעדים משמעתיים או פליליים נגד השוטרים.

8. המשטרה תוקפת באלימות שני סטודנטים ערבים

ב-22 במאי 2006 נסעו ג'ליל אסדי (25) וקאסם אסדי (26), שניהם סטודנטים מהכפר דיר אלאסד, לאוניברסיטת חיפה. בצומת נשר עצרו אותם שוטרים בלבוש אזרחי, תקפו אותם והיכו אותם נמרצות.

קאסם אסדי סיפר כי בדרכם לאוניברסיטה, בסמוך לצומת אבטין, עקף אותם רכב 4x4 מסוג ניסאן שבו נסעו חמישה אנשים. כדבריו: "אחד מהחמישה הסתכל לעברי ועשה בידו תנועה כאילו הוא רוצה לשחוט אותי. השבתי לו באותה תנועה. הוא התחיל לקלל אותי, הוציא פנס וסימן לנו לעצור בצד. כשעצרנו ירדו החמישה מרכבם והחלו להכות אותי בפלג הגוף העליון, בעודני יושב ברכב וחגור בחגורת הבטיחות. הם משכו אותי בכוח כדי להוציא אותי מהרכב, קיללו אותנו ואמרו שאנחנו טרוריסטים וערבים מסריחים, ושבאנו לחיפה כדי לבצע פיגוע ולהרוג יהודים. הוציאו אותי מהרכב וערכו עלי חיפוש. אמרתי להם שאני סטודנט. רציתי להראות להם תעודת סטודנט ופתחתי את התיק, אז הם משכו ממני את התיק בכוח וזרקו ארצה את מה שהיה בו".

ג'ליל אסדי סיפר כי "ארבעה מהם תקפו את קאסם, והחמישי תקף אותי וקרע את בגדי. הוא היכה אותי פעמים רבות בבטן. בזמן שהשוטרים היכו את קאסם התקשרתי למשטרה ולמגן דוד אדום, והם הגיעו בתוך דקות. השוטרים התוקפים הורו לנהג

האמבולנס של מגן דוד אדום לעזוב את המקום ולא הרשו לנו לעלות אליה. אחר כך הם כבלו את ידינו באזיקים והובילו אותנו לתחנת המשטרה״.
בתחנת המשטרה נחקרו וצולמו שני הסטודנטים ונלקחו מהם טביעות אצבעות. אחת החוקרות לקחה מג׳ליל את רישיון הנהיגה וצילמה אותו כמה פעמים. ״ביקשתי מהם שיצלמו גם את הבגדים הקרועים ואת סימני המכות בבטן, אבל הם סירבו ואמרו שהם יודעים את העבודה שלהם. אחד השוטרים לחש באוזני: ׳אתה רוצה להיות מורה! אני אהרוס אותך ואת העתיד שלך״׳, אמר קאסם.[11]
עד כה לא הוגשו המלצות נגד השוטרים התוקפים, אף שהוגשה תלונה למח״ש.

9. הרשעתו של השוטר חיים קסטרו, שתקף את תושב כפר קאסם סאלח עאמר

ב-11 בספטמבר 2003 פרצה קבוצה של שוטרי משמר הגבול למוסך שבבעלות משפחת עאמר מכפר קאסם בחיפוש אחר עובדים פלסטינים השוהים באופן בלתי חוקי בישראל ועובדים ללא אישור. במהלך החיפושים תקף אחד השוטרים את הנער שאדי עאמר, בנו של בעל המוסך סאלח עאמר, וגנב כסף מארנקו. כאשר ניסה סאלח עאמר להתערב ולהגן על בנו ירה בו השוטר חיים קסטרו ופגע בו באגן. בנוסף היכו השוטרים את בני משפחת עאמר, מנעו מהם לטפל בפצועים ורדפו אחריהם עד לבית החולים בילינסון.

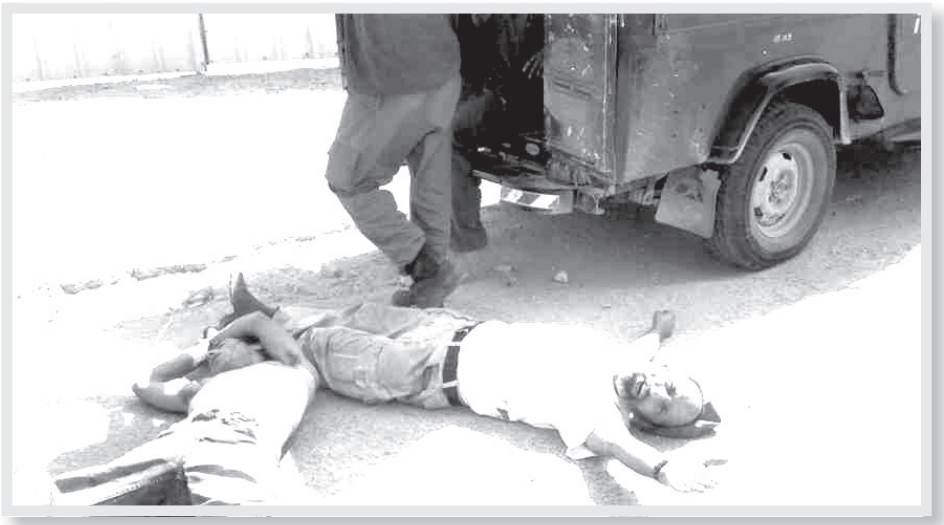

״סאלח עאמר ובנו״ צילום מרכז מוסאוא 11.9.2003

11 מתוך הדוח ״בשוליים״ שפירסמה האגודה הערבית לזכויות האדם (פרק שביעי: האלימות נגד האזרחים הערבים).

למקום התקיפה הגיעו עשרות מתושבי הכפר, ולאחר התערבות ראש המועצה המקומית הועברו הפצועים למרפאות הכפר ולבית החולים.
עורכי הדין פואד עאזר ונידאל עות'מאן ממרכז מוסאוא הגישו למח"ש תלונה בנידון, ומוסאוא אף הגיש ערעור על החלטות פרקליטות המדינה לסגור חלק מתיקי החקירה נגד השוטרים התוקפים. בעקבות זאת שונתה ההחלטה, התיקים נפתחו מחדש והוגשו כתבי אישום.
ב-30 בדצמבר 2007 הרשיע בית המשפט המחוזי בתל אביב את השוטר שירה בסאלח עאמר, והוא נידון לשישה חודשי עבודות שירות בלבד – עונש קל שניתן כמעט ארבע שנים לאחר מעשה.

10. שוטרת תוקפת אישה ערבייה הרה בחיפה

ב-4 בפברואר 2008 הותקפה תושבת חיפה לואיזה חדאד בידי שוטרת והוכתה נמרצות. חדאד עצרה את רכבה בסמוך לעמדת הכספומט של בנק ערבי-ישראלי בשכונת ואדי ניסנאס בעיר כדי למשוך כסף. באותה עת הופיעה השוטרת ודרשה ממנה לעזוב את המקום, כנראה משום שחנתה במקום לא מוסדר. חדאד ענתה שתעזוב רק לאחר שתמשוך כסף. אירוע שאמור היה להסתיים בדוח תנועה הפך לאירוע אלימות קשה נגד אשה הרה.
בשלב זה דרשה השוטרת מחדאד להציג בפניה תעודת זהות, ובמקביל דרשה חדאד מהשוטרת להציג תעודת שוטר. אז התנפלה השוטרת על חדאד, כבלה אותה באזיקים והזעיקה למקום ניידת נוספת. חדאד הועברה לתחנת המשטרה בעיר, שם הידקה השוטרת את האזיקים על ידיה וסירבה להתיר לה לשתות, אף כי חדאד ציינה כי היא בחודש השביעי להריונה. השוטרת הגדילה לעשות כשהיכתה את חדאד בבטנה ואמרה לה "אתם הערבים מסריחים". ההתעללות בחדאד נמשכה עד שזו התעלפה.
לאחר ששוחררה פנתה חדאד לבית החולים רמב"ם כדי להיבדק. התוצאה היתה שטף דם פנימי, חולשה כללית וכמה סימני חבלה על גופה.
עו"ד תאמר מסאלחה ממרכז מוסאוא פנה למח"ש בדרישה להעביר לידיו את פרטיה של השוטרת התוקפת ולחקור את האירוע כדי להעניש במלוא החומרה את השוטרים התוקפים. מסאלחה הדגיש בפנייתו כי תכיפותם של מקרים שבהם אזרחים ערבים מותקפים בידי אנשי משטרה ואנשי כוחות הביטחון מעידה על זלזול באזרחים הערבים ועל חוסר רצינות בטיפול בבעיותיהם.

הרג אזרחים ערבים ופציעתם בידי אזרחים יהודים

אזרחים ערבים נפלו לא פעם קורבן לגזענות, הן מצד הממסד וגופי הביטחון, והן מצד אזרחים יהודים שנהגו באלימות מילולית וגופנית נגדם עד כדי הריגתם של אחדים ופציעתם של אחרים. אחרים נפלו קורבן לגזענות במקומות עבודה ומקומות בילוי.
תקיפה גזענית מובהקת של אזרחים ערבים בידי יהודים היה פעולת הטרור שביצע חייל המילואים העריק עדן נתן זאדה בשפרעם, שבה נהרגו ארבעה אזרחים ואחרים נפצעו. חקירת המשטרה בדבר נסיבות מותו של זאדה טרם הסתיימה, ותושבים עדיין נעצרים ונחקרים כדי לגלות את נסיבות המוות. בשנים האחרונות נרשמו אירועים נוספים מסוג זה, חלקם הסתיימו במותם של אזרחים. עם זאת, שירותי הביטחון ממשיכים לזלזל בהתרעות על כוונות לפגוע באזרחים ערבים ובהסתה מצד רבנים ופעילי ימין קיצוני, הנשמעת מעל כל במה אפשרית. אותם פעילים לא נעצרים ולא ננקטים כלפיהם צעדים משפטיים. אנו חוששים כי זלזול בהצהרות מסוג זה עלול להביא לטבח נוסף בנוסח טבח שפרעם.

1. פיגוע הטרור שביצע עדן נתן זאדה בשפרעם

ב-4 באוגוסט 2005, בשעות אחר הצהריים, ירה טרוריסט יהודי, חייל לבוש מדי צה"ל, בנוסעי קו מס' 165 של אגד, שהיה בדרכו מחיפה לשפרעם. החייל החל לירות רק לאחר שווידא כי האוטובוס נמצא בשפרעם, הגיע לתחנה הסופית ואין בו נוסעים יהודים, והרג ארבעה אזרחים: את נאדר חאיק, את האחיות דינא והזאר תורכי, ואת נהג האוטובוס מישל בחות'.
מבצע פעולת הטרור עדן נתן זאדה היה חייל עריק בן 19 שגר בהתנחלות תפוח, המוכרת כבעלת צביון אידיאולוגי ימני קיצוני. הירי התבצע ימים ספורים לפני ההתנתקות, ונועד ככל הנראה להלהיט את הרוחות ולהביא להתנגשות בין יהודים לערבים כדי למנוע את פינוי ההתנחלויות ברצועת עזה.
בשעה שירה זאדה קפץ לכיוונו אחד הנוסעים וניסה להשתלט עליו. תושבי העיר החלו באותה עת להתאסף במקום בהמוניהם, וחלקם נכנסו לאוטובוס והתנפלו עליו. הוא

נפצע פצעים קשים ולאחר מכן מת.
הלווייתם של הנרצחים, שעשרות אלפים השתתפו בה, הפכה להפגנת זעם נגד גילויי הגזענות האלימים המופנים נגד אזרחי ישראל הערבים. גם ביישובים ערביים אחרים אורגנו הפגנות ומשמרות מחאה.
ב-13 ביוני 2006, כעשרה חודשים לאחר הפיגוע הקטלני בשפרעם, עצרה המשטרה שבעה צעירים ערבים תושבי שפרעם בחשד שהרגו את הטרוריסט זאדה. בביצוע המעצר השתתפו עשרות שוטרים ממחוז הצפון, והמשטרה ביקשה שוב ושוב להאריך את מעצר החשודים אף שלא היו בידיה ראיות מספיקות. לבסוף שלח בית המשפט את החשודים למעצר בית, ולאחר מכן שחרר אותם.
גם לאחר פיגוע הטרור נגד תושבי שפרעם בלט היחס הלא מקצועי, בלשון המעטה, של אמצעי התקשורת העבריים בנושא. תחילה התייחסו אמצעי התקשורת (במיוחד רשת ב' של קול ישראל) לאירוע כאילו היה "אירוע עדתי", והידיעה הראשונה שפורסמה היתה כי "חייל דרוזי התחיל לירות לעבר נוסעי אוטובוס בשפרעם, בשכונה הדרוזית בעיר, על רקע עדתי". לאחר מכן שונתה הגירסה, ודווח כי "ויכוח מילולי התפתח לירי שביצע חייל דרוזי בשפרעם לכיוון נוסעי אוטובוס שעבר בשכונה הדרוזית בעיר". לאחר שנודעה האמת ניסו אמצעי התקשורת להציג את פיגוע הירי כאילו נבע מפרובוקציה של הנוסעים נגד החייל ומניסיון לחטוף את נשקו.
רוב אמצעי התקשורת, ובראשם ערוץ 2, הנצפה ביותר, התייחסו לפיגוע כאילו היה אירוע שולי, שאינו מצריך שידור מיוחד, כמו כאשר מתרחש פיגוע באחת הערים היהודיות.
העיתונאי גבע קרא עוז, לשעבר עורך מדור התרבות באתר Ynet, כתב במאמר על הכיסוי התקשורתי של פיגוע הטרור בשפרעם בערוץ השני: "בדיוק כמו ראש השב"כ, כך גם מישהו בערוץ 2 צריך לכתוב בסוף השבוע הזה את מכתב ההתפטרות שלו. קו ישיר מחבר בין הכישלון המודיעיני והמבצעי המחפיר, שהוביל למעשה הטרור הנפשע בשפרעם, לבין סיקורו של האירוע בערוץ המסחרי שלנו, סיקור שאין במלים 'מביש', 'מחפיר' ו'גזעני' כדי לתאר את מידת עליבותו. כבר שנים רבות מהדורת החדשות של ערוץ 2 היא הצינור המרכזי שדרכו צורך הציבור הישראלי את החדשות שלו. כעת התברר סופית כי הצינור הזה רקוב, חלוד ומלא בשפכים. אמת, גם כלי התקשורת האחרים כשלו, אבל הדיווחים בערוץ זה בלטו לרעה במיוחד.
"[...] זה התחיל בהחלטה השערורייתית שלא לקטוע את שידור הטלנובלה 'אהבה מעבר לפינה'. ערוץ 10 דיווח על האירועים במהלך התוכנית 'לונדון וקירשנבאום', ערוץ 1 השכיל גם הוא לדווח בסופו של דבר, ורק בערוץ 2 החליטו שיהודי שרוצח ערבים זה לא כזה ביג דיל. האסקפיזם הטלנובלי, שאוכל כבר שנים רבות כל חלקה טובה

בטלוויזיה שלנו, כרסם כנראה גם את שארית שיקול דעתם של מקבלי ההחלטות בערוץ. מאז הביזיון של השידור המפוצל מפיגוע וממשחק כדורגל לא נרשמה בושה כזו בערוץ המסחרי המוביל בישראל.

"ואם את ההחלטה הזו עוד ניתן לתרץ בשיקול דעת מקצועי גרוע, הרי שהשידורים עצמם הוכיחו שמדובר ביותר מכך. מגישי הטלוויזיה וכתביה, אנשים שאמונים על דיבור שוטף, מצאו עצמם ללא מילים, ממציאים ביטויים ומונחים חדשים, מפעילים את מכבסת המילים על אוטומט. 'מה שהתושבים כאן מכנים אירוע טרור', אמר הכתב בשפרעם, בשיטה המוכרת של כל עיתונאי שמהסס לקבוע עמדה. 'הם אומרים', 'הם מכנים'. אנחנו? אנחנו ניטרלים, אנחנו עוד לא יודעים מה קרה, אנחנו זהירים [...]

שוב ושוב חזרו המגישים והכתבים על התיאורים מסמרי השיער של 'ההתפרעויות', 'ההמונים הצרים על האוטובוס', 'הלינץ' שבוצע ביורה'. התמונות שהועברו בשידור ישיר, ולא הראו כל התפרעות מיוחדת – מלבד זו שאירעה ממש בצמוד לאירוע – לא הטרידו אותם. מלבד בודדים, רוב התושבים נראו מאופקים והמומים יחסית לזוועה שקרתה מול פתח ביתם. אבל צופה תמים שראה את הדיווחים בערוץ השני היה יכול לחשוב שהאירוע הדרמטי שהתרחש לא היה הפיגוע הרצחני אלא התגובה אליו. כך למשל, השאלה המרכזית שהפנה רוני דניאל למפכ"ל היתה בדבר ההיערכות לתפילות יום השישי. ככה זה עם ערבים: גם כשהם נרצחים, הם נתפסים תמיד כחשודים המיידיים".[12]

2. בעל חווה בנגב יורה והורג את ח'אלד אלאטרש

ב-12 בינואר 2007, בשעות הלילה המאוחרות, ירה שי דרומי, בעל חווה בנגב, על שני אזרחים ערבים מהנגב בטענה כי פרצו לחוותו עם שניים אחרים (שנטען כי ברחו לאחר הירי) כדי לגנוב ממנה. האחד נהרג והשני נפצע פצעים קשים. דרומי טען כי זו הפעם השנייה שפורצים לחוותו כדי לגנוב ממנה, ולדבריו ירה מתוך פחד. הירי בוצע מנשק שדרומי החזיק ללא רישיון.

הריגתו של ח'אלד אלאטרש ופציעת חברו בידי שי דרומי עוררו בקרב הציבור הערבי ביקורת קשה, שהתמקדה בקלות הלחיצה על ההדק כשמדובר לכאורה במפירי חוק ערבים. מנגד נשמעו קולות רבים, ביניהם של פוליטיקאים ואנשי ציבור, שדווקא צידדו במעשהו של דרומי ואף דרשו לתקן את החקיקה כך שתתיר לאזרחים לירות בפורצים. לצדו של דרומי עמדו כמה אנשי ציבור, ביניהם פיני בדש, ראש מועצת עומר בנגב, שפתח בקמפיין לגיוס תרומות למען זיכויו. אליו הצטרף אליק רון, מי שכיהן בעבר כמפקד המחוז הצפוני במשטרה ונשא באחריות להריגת האזרחים הערבים במהלך הפגנות אוקטובר 2000.

12 גבע קרא עוז, "רצחו ערבים, ביג דיל". Ynet, 4.8.2005.

מרכז מוסאוא פנה אל היועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז, בדרישה להפסיק את קמפיין התרומות והקמפיין התקשורתי שארגנה המועצה המקומית עומר למען דרומי. בפנייה צוין כי המועצה המקומית עומר העמידה קו טלפוני מיוחד לצורך גיוס תרומות כספיות כיד למען לדרומי הגנה משפטית, וכן העמידה את משאבי התקשורת שלה כדי לטהר את שמו של דרומי ומשפחתו בתקשורת. התנהגות זו של מועצת עומר והעומד בראשה מהווה למעשה שימוש בכספי ציבור לצרכים פסולים, מנוגדת לחוק הרשויות המקומיות, ומחייבת פתיחת חקירה נגד ראש המועצה ועובדיה.

באותה תקופה שידר ערוץ 2 בטלוויזיה סדרת כתבות שעסקו במה שההוגדר כ"תקיפות הערבים באזור העמקים נגד רועי הצאן היהודים". רוב אמצעי התקשורת התייצבו לצדו על שי דרומי, שחי בחווה על שטח של מאות דונמים שקיבל ממינהל מקרקעי ישראל, בשעה שאלאטרש חי עם משפחתו המורחבת, המונה 800 נפשות, בכפר שמינהל מקרקעי ישראל ומשרד הפנים מסרבים להכיר בו ודורשים לפנותו משם.

מפקד המחוז הצפוני לשעבר במשטרה אליק רון, שר החקלאות שלום שמחון (העבודה) וח"כ ישראל כץ (ליכוד) תמכו בדרומי. כץ גייס קבוצת חברי כנסת והגיש הצעת חוק שתקל על פושעים מסוגו. יש לציין כי משפטו של דרומי נמשך, והוא שוחרר לביתו.

ב-26.2.2008 אישרה הכנסת בקריאה ראשונה הצעת חוק מסוכנת, המקנה לאזרחים את הזכות "להגן על עצמם" מפני מי שפורץ לביתם, ומנקה אותם מכל אחריות פלילית על כל דבר שיעשו לפורץ, גם אילו ירו בו או הרגוהו. החוק נקרא "חוק דרומי".

במקביל הגישה פרקליטות המדינה כתב אישום נגד איוב אלהוואשלה, ידידו של אלאטרש, שנפצע קשה מיריותיו של דרומי. הוא הואשם בקשירת קשר לביצוע גניבה, ובית המשפט החליט להאריך את מעצרו עד תום ההליכים, אף שהעבירה שלכאורה ביצע חמורה הרבה פחות מעבירת ההריגה.

אמצעי התקשורת מילאו גם כאן תפקיד חשוב בהגנה על התוקפן ובהרשעתו של הקורבן. כמעט כל אמצעי התקשורת בעברית נקטו עמדה המצדדת בשי דרומי ב"שעת משברו", תמכו בו והקדישו את דפיהם ואת שעות השידור שלהם להצגת "חייו הקשים", הנובעים מ"תקיפות" האזרחים הערבים על חוותו ומגניבת רכושו.

הכותרות שפורסמו נעו בין ציטוט דברי החוואי שהרג את אלאטרש: "הרגשתי בסכנה אמיתית על חיי", ציטוט הרבנים היהודים שתמכו הלכתית בפשע שביצע, וכותרות המעידות על ההבנה המלאה שעורר דרומי בקרב אזרחים וחוואים אחרים, התורמים לו כספים ומתחזקים את חוותו.

במקרה זה שכחו אמצעי התקשורת – או שמא לא שכחו? – כי גם אילו פרץ אלאטרש לחוותו של דרומי כדי לגנוב ממנה, הריגתו של מי שפרץ לרכוש פרטי היא עבירה בוטה על החוק. נראה כי אמצעי התקשורת אינם חשים את עצמם מחויבים למקצוע העיתונות, לכללי האתיקה ולהוראות החוק, הדורשים לכל הפחות גישה מקצועית.

3. רצח נהג מונית (א'): עימאד ח'ורי נרצח בדקירות סכין בידי ארנולד יזראלוב

ב-5 בנובמבר 2007 נרצח עימאד ח'ורי, נהג מונית מחיפה, בידי ארנולד יזראלוב. הרצח בוצע בדקירות סכין. בהודאתו ציין הרוצח כי זיהה את ח'ורי כערבי בשל הצלב שענד על צווארו, ולכן החליט לרצוח אותו. הוא צולם והוקלט על ידי אמצעי תקשורת שונים כשהוא מצדיק את מעשיו בטיעונים גזעניים.

ב-19 בדצמבר 2007 ביטל בית המשפט המחוזי בחיפה את כתב האישום נגד יזראלוב. החלטת בית המשפט התבססה על חוות דעת פסכיאטרית של רופאים מבית החולים שער מנשה, אשר קבעה כי הרוצח אינו כשיר לעמוד למשפט בשל מצבו הנפשי וכי אינו אחראי למעשיו.

בעקבות הרצח הוקם בחיפה ועד ציבורי למאבק בגזענות. בשיתוף עם מרכז מוסאוא ובתמיכת משפחת ח'ורי פנה הוועד לממשלה ולראש עיריית חיפה, יונה יהב, בדרישה להכיר במשפחת ח'ורי כנפגעת מעשי איבה. במקביל פנו כמה ארגונים לשינוי חברתי הפועלים בעיר במכתב לראש עיריית חיפה, יחד עם נציגי מועצת העיר, שבו הם מתריעים על התפשטות גילויי האלימות נגד אזרחים ערבים בעיר.

יש להזכיר כאן כי בחיפה אירע המקרה שבו אלירן גולן, צעיר יהודי תושב העיר, הציב תשעה מטעני נפץ במקומות שונים, בכלל זאת במסגד שבשכונת חליסה ומתחת לרכבו של חבר הכנסת אז עיסאם מח'ול. באירוע אחר תקפה חבורת צעירים את האחים ג'לאל ומוחמד טווילי בקרית ים ופצעה אותם פצעים קשים, שבגינם נזקקו לאשפוז ארוך ולטיפול נפשי ופיזיותרפי.

בתשובתו ציין ראש עיריית חיפה, יונה יהב, כי יפעל ללא הבחנה נגד כל צורות הגזענות המופנית נגד כל אזרח. עוד צוין בתשובת העירייה כי תיבדק האפשרות להכיר במשפחת המנוח עימאד ח'ורי כקורבן פעולת איבה. למרות זאת, הביטוח הלאומי ומשרדי הממשלה לא פנו לסייע למשפחה.

4. רצח נהג מונית (ב'): עולה חדש מצרפת רוצח את תייסיר כראכי בדקירות סכין

ב-14 במאי 2007 תקף ז'וליאן סופר, עולה חדש מצרפת, את נהג המונית תייסיר כראכי, תושב הכפר בית חנינא שבמזרח ירושלים, ודקר אותו למוות. הרוצח ואחיו ביקשו לעצור מונית בירושלים, והתכוננו למצוא נהג ערבי. משעלו למונית שבה נהג כראכי, ביקשו ממנו להסיע אותם לדירתם בתל אביב. כשהגיעו שכנעו את כראכי לעלות עמם לדירה, ושם רצח אותו סופר בסכין. לאחר שביצעו את הרצח עזבו השניים את גופתו וברחו.

גם הפעם הוגשה לבית המשפט חוות דעת מומחים הקובעת כי הרוצח אינו כשיר לעמוד לדין, אך בית המשפט דחה את חוות הדעת וסופר הועמד לדין.

5. משפחת קייס מבית ג'אן מותקפת בשעה שעיבדה את אדמתה

ב-1 בספטמבר 2005 הותקפה משפחת קייס מבית ג'אן בברוטליות בידי קבוצת יהודים דתיים קיצונים. שנתיים לאחר האירוע, המשטרה לא הגישה כתב אישום נגד התוקפים ואינה מעדכנת את בני המשפחה בהתקדמות החקירה. אבי המשפחה, נג'יב קייס, אשתו ע'אליה ובתם מונא נפצעו פצעים בינוניים. בעדותו סיפר קייס: "הייתי עם אשתי ע'אליה ובתי מונא באדמתנו באזור אלזאבוד וקטפנו ענבים. פתאום הגיעו למקום יותר ממאה יהודים דתיים. אחר כך ידעתי שהם מירושלים והם מטיילים באזור. כשהתקרבו שמעתי אותם אומרים 'ערבים מסריחים' ו'תסתכלו מי מעבד את האדמה'. שניים מהם טיפסו פתאום על שער הכרם, נכנסו לאדמתי ועלו על מאגר המים. פניתי אליהם וביקשתי מהם לעזוב את המקום, ואז שאל אותי אחד מהם: 'איך אתה מסביר את בעלותך על האדמה הזו?' עניתי: 'האדמה הזו היא אדמת אבותי וסבי, ויש לי מסמכים שמוכיחים את זה'. האחר ענה לי: 'לפי אמונתנו ודתנו האדמה הזו שלנו'. עניתי להם שאלה שטויות, וביקשתי מהם לעזוב את המקום".

השניים קרבו אליו והתחילו להכותו. שאר חבריהם הצטרפו אליהם והחלו בועטים בו. אחד מהם החזיק אבן חדה והכה בה כמה פעמים על ראשו של קייס. קייס סיפר: "כשאשתי ובתי התקרבו כדי לעזור לי, העבריינים האלה התחילו להכות אותן, דחפו אותן ארצה ויידו לעברן אבנים, והן נפצעו. ניסיתי להגיע אליהן כדי לעזור ולהגן עליהן, אבל הייתי פצוע ואיבדתי את ההכרה".

קייס הוסיף כי שיח' יוסף טאפש, בעל החלקה הסמוכה שניסה לעזור לו, הוכה אף הוא ונפצע ברגלו. מיד לאחר האירוע הזעיקה אשתו של קייס את המשטרה. אמבולנס שהוזעק למקום העביר את הפצועים לקבלת טיפול רפואי בבית החולים.

דיווחים שפורסמו בתקשורת על הפרשה ציינו כי "אוטובוס של יהודים דתיים עבר במקום והותקף בידי דרוזים, ובעקבות כך התפתחה קטטה המונית". קייס הביע זעם על הפרסומים. לדבריו, "זה שקר כי אוטובוסים לא יכולים לעבור כאן, מה שמוכיח שהם הגיעו לאדמתנו ותקפו אותנו".

נכון להיום, המשטרה לא הגישה כתבי אישום נגד תוקפי משפחת קייס.

6. תלמידים יהודים תוקפים שני תלמידים ערבים בירושלים

ב-15 בינואר 2008 תקפו 12 תלמידים יהודים מבית הספר התיכון רנה קסין בירושלים שני תלמידים ערבים שבאו ממזרח ירושלים כדי לגשת לבחינת הבגרות באנגלית שהתקיימה במקום. השניים הותקפו כשהמתינו לבחינה. בית המשפט החליט להרחיק את התלמידים התוקפים מבית הספר לתקופה של 15 יום, אך הנהלת בית הספר החליטה להרחיקם מהלימודים לתקופה ממושכת יותר (עד 12.2.2008), עד להשלמת החקירה במשטרה.

הורי התלמידים התוקפים מחו על החלטת הנהלת בית הספר להרחיק את ילדיהם. בא כוחם של כמה מהתוקפים, עו"ד דוד ברהום, אמר: "בנוסף להליכים הפליליים, בית הספר הפעיל, ללא כל התייעצות עם משרד החינוך או עם העירייה או עם ההורים, הליך ענישה אזרחי נגד התלמידים".

בעקבות הלחצים שהופעלו עליו החליט בית הספר להחזיר שישה מתוך 12 התלמידים המורחקים, בתנאי שיסכימו להשתתף בפרויקט קהילתי התנדבותי.

אמצעי התקשורת בעברית, כהרגלם, הפכו את רגשותיהם של התוקפים ואת תחושותיהם לאחר שהורחקו מבית הספר לנושא המרכזי. מצבם של שני התלמידים הערבים שהותקפו לא הוזכר כלל.

7. שני צעירים ערבים מותקפים על רקע גזעני בחוף אולגה

בשבת, 28 ביולי 2007, תקפה קבוצה של צעירים יהודים בחוף הים בגבעת אולגה שני צעירים ערבים, את אמל אגבארייה (19), ואת מוחמד אגבארייה (20). הצעירים שהותקפו העידו כי הוכו נמרצות בכלים חדים ובאלות, כי התוקפים קיללו אותם קללות גזעניות, וכי במהלך האירוע הצטרפו אליהם גם צעירים יהודים אחרים שהיו במקום. השניים שהותקפו נפצעו קשה. למוחמד אבראהים נגרם שבר באחת הצלעות בנוסף לפציעות אחרות בכל חלקי גופו. חברו נפצע באופן דומה. השניים הגישו תלונה במשטרת אום אלפחם מיד עם שחרורם מבית החולים.

אין זו הפעם הראשונה שבה אזרחים ערבים מותקפים בחוף גבעת אולגה. בכל המקרים לא הוגשו כתבי אישום נגד התוקפים. כך היה ב-9 באוגוסט 2003, כאשר קבוצה של כחמישים יהודים תקפה בני נוער ערבים מרמלה שהשתתפו בפרויקט עלם להעצמת בני נוער. במקרה אחר, ב-5 ביולי 2002, הותקפו ארבעה זוגות מטירה ומקלנסווה. גם במקרה זה התוקפים היו יהודים.

חוף הים בגבעת אולגה קנה לו שם של חוף השנאה, בשל ריבוי המקרים של תקיפת

ערבים על רקע גזעני. אוזלת היד של המשטרה ושל הרשות המקומית זועקת לשמים, ודורשת חקירה נפרדת.

8. קבוצת צעירים ממוצא אתיופי תוקפת שני צעירים ערבים בעפולה

ב-12 ביוני 2005 הותקפו בעפולה שני צעירים ערבים בידי קבוצה של צעירים יהודים ממוצא אתיופי. הרקע למעשה היה גזעני. שני הצעירים הערבים באו מכפר נין שעל יד עפולה והסתובבו ברחובות העיר. בשלב מסוים נתקלו בקבוצה של צעירים ממוצא אתיופי, שהחלו להתגרות בהם ולהכותם. השניים נזקקו לטיפול רפואי.
שני הצעירים המותקפים הגישו תלונה למשטרה, אשר עצרה כמה מהתוקפים, אך לאחר מכן שחררה אותם. עד היום לא ידוע על הגשת כתב אישום נגד החשודים.

הכתובת "מוות לערבים" נחרטה על רכבו של רופא ערבי

אלמונים חרטו על רכבו של ד"ר עאמר עביד, תושב בת-גלים, "מוות לערבים" ■ תלונה הוגשה במשטרה, וזו חוקרת את האירוע ■ חבר מועצת העיר, וליד ח'מיס: "אני בטוח שתלונות כאלה לא ייחקרו לעומקן"

מאת חדיד רשי

על רכבו של תושב שכונת בת-גלים, ד"ר עאמר עביד, נחרטו ביום שישי שעבר המילים "מוות לערבים". את המעשה גילתה אישתו של ד"ר עביד, כאשר ביקשה להסיע בשעות הבוקר של אותו יום את הילדים לבית הספר. הסיסמה נחרטה בסכין חדה בצד הרכב.

ד"ר עביד: "אנו חיים בשכונה שקטה ונחמדה מאוד, יחסי השכנות טובים ולא ניכר שום מתח בין התושבים הערבים ליהודים. היחסים מושתתים על שכנות טובה וכבוד הדדי. אבל ידוע שהרכב שייך לערבים, ואני לא מופתע שמישהו

הכתובת שנחרטה על המכונית ■ צילום: מישל דוט קום

"ידיעות חיפה 8.2.2008"

הסתה גזענית נגד האזרחים הערבים

מרכז מוסאוא תיעד עשרות מקרים שבהם השמיעו נבחרי ציבור ואנשי ציבור יהודים הסתה גזענית נגד האזרחים הערבים. בעקבות זאת שלח מרכז מוסאוא מכתבים ליועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז, ודרש להעמיד לדין את חברי הכנסת, הרבנים ואנשי הציבור שמסיתים נגד האזרחים הערבים ונבחריהם, ובראשם ח"כ וסגן ראש הממשלה לשעבר אביגדור ליברמן, שהצהרותיו הגזעניות היו לחלק מהנוף הפוליטי היומיומי בישראל.

הצהרות אלו הובילו לאווירה ציבורית המגבה תוקפי אזרחים ערבים, ומעודדת אזרחים יהודים ואת אנשי כוחות הביטחון לתקוף אותם. הדברים, שכללו קריאה לגירוש אזרחים, קריאות להוצאה להורג של נבחרי ציבור ערבים והפצת מידע הפוגע בכבוד האדם וחירותו, מהווים הסתה ודאית לאלימות. לצערנו, כל הקריאות ליועץ המשפטי לממשלה לפעול נגד התבטאויות אלו לא הניבו פעולה מעשית וקיבלו הגנה בטענה כי מדובר בחופש ביטוי. במקביל תיעד מרכז מוסאוא אלפי תגובות גזעניות ומסיתות שפורסמו באתרי החדשות באינטרנט, וגם כאן לא התריע היועץ המשפטי לממשלה ולא נקט צעדים משפטיים, שחלקם קבועים בחוק או בפסיקה. לעומת זאת הורה היועץ המשפטי לחקור ולהעמיד לדין נבחר ציבור בחשד לעבירה על סעיף הגזענות בחוק העונשין.

בפרק זה נביא חלק מהדוגמאות שתועדו במרכז מוסאוא:

1. סיסמאות גזעניות נגד האזרחים הערבים באוניברסיטת תל אביב

"הערבים עומדים היום בראש האנטישמיות הנאצית העולמית, הפועלת להשמדתנו, ועלינו להגיב בחדות ובנחרצות להכות את האויב הנאצו-ערבי". דברים אלה הופצו בכרוז שנתלה בכמה מקומות בסמוך לאוניברסיטת תל אביב ב-14 באפריל 2007, כחודש לאחר שאזרח יהודי הפיץ כרוזים הקוראים לגרש את "הערבים והגויים" מבני

ברק והחתים אזרחים על עצומה באותו עניין.
בתגובה הפיצו חברי התא הסטודנטים של חד"ש באוניברסיטת תל אביב כרוז המגנה את הגזענות וקורא למאבק ערבי-יהודי משותף נגדה. המשטרה, מצדה, לא פתחה בחקירה ולא הגישה כתב אישום נגד איש.

2. ראש עיריית אילת מצטרף למקהלת המסיתים

בראיון שפרסם מוסף "הארץ" ב-22 בפברואר 2008 עם ראש עיריית אילת, מאיר יצחק הלוי, ("השריף"), צוטטו דברים שאמר הלוי נגד האזרחים הערבים המתגוררים באילת. בראיון התייחס הלוי לריבוי מקרי האלימות בעירו ודיבר על הדרכים למאבק בתופעה, וכך אמר: **"יש לנו לא מעט בני מיעוטים בעיר אילת, שבהחלט תורמים לסטטיסטיקה של האלימות. אני אשמח מאוד שהם לא יהיו פה. אילת צריכה לבצע שינויים דמוגרפיים מרחיקי לכת".**
ראש מועצת כפר קרע, זוהיר יחיא, שלח בתגובה מכתב אל הלוי, ובו גינה את התבטאויותיו. יחיא מציין במכתבו: "הכרתיך כאדם סובלני ומכבד זולת ... במוסף "הארץ" ביום שישי האחרון ... נפלטו ממך ריחות שלא כהרגלך ונהגת בכסילות הרווחת בציבור כשאין בידם לטפל בדברים בצורה יאה ויעילה, שופכים את חמתם על האחר, והאחר הקל ביותר הם הערבים שאין הפרקליטות שועה להם".
למרות חומרת הדברים, גם רשויות אכיפת החוק וגם אנשי ציבור יהודים לא עשו דבר נגד הדברים שאמר ראש עיר המתפרנסת מתיירות מקומית ובינלאומית. יש לציין עוד כי במקרה אחר ניסה נציג חברת תיירות למנוע שיווק חדרי בתי מלון באילת לנופשים ערבים.

הדפס
חדשות msn

עדי אלדר: "נגד אכלוס ערבים בכרמיאל"

ראש עירית כרמיאל אמר, בראיון לעיתון "כל אל ערב", כי הוא מתנגד לכך שערבים יבואו להתגורר בעירו. לדבריו, עדיף שהיהודים והערבים יחיו בנפרד, הרחק אחד מהשני, כשכל עם שומר על מנהגיו ואורח חייו

18:30 11/04/08
מאת: קאיד דאהר

msn

"חדשות msn 11.4.2008"

3. מרצה מאוניברסיטת חיפה מפיץ שנאה וגזענות

המרצה דוד בוקעי מאוניברסיטת חיפה ידוע כמרצה המתבטא נגד ערבים במהלך הרצאותיו. באחת מהרצאותיו אמר: "ערבים הם סקס ואלכוהול. הם טיפשים ולא תרמו דבר לאנושות".

בהרצאה בקורס "המערכת הערבית" אמר בוקעי ביחס לסוגיה הפלסטינית: "צריך לירות להם בראש", "צריך להרוג אותם", "צריך להרוס את הבניין על יושביו", "צריך להתעלל במבוקשים מול משפחותיהם, כדי שיראו כמה הם פחדנים ולא גיבורים".

סטודנטים ערבים שנכחו בהרצאותיו הביעו מחאה על דבריו של בוקעי. אחד מהם היה יו"ר התאחדות הסטודנטים הערבים, פאדי אבו יונס. דיקן הסטודנטים באוניברסיטה חיפה היה אז פרופ' יוסי בן ארצי, אשר התכחש להתבטאויותיו של בוקעי. בעקבות זאת הגיש עו"ד פואד עאזר ממרכז מוסאוא ביום 15.2.2005 תלונה רשמית ליועץ המשפטי לממשלה מני מזוז נגד בוקעי, ודרש לפתוח נגדו בחקירה באשמת הסתה לגזענות. בתשובה לפניית מוסאוא אמר היועץ המשפטי כי התיק הועבר לטיפולו של עו"ד שי ניצן, סגן פרקליט המדינה למשימות מיוחדות, כדי שיקבל החלטה בנידון. התיק עדיין לא נסגר.

4. רות גביזון: לכו למקום אחר!

"הם רוצים לקבל את כל מה שהם רוצים, בלי לשלם את המחיר". את הדברים אלה אמרה פרופ' רות גביזון, המרצה במחלקה למשפטים באוניברסיטה העברית בירושלים. לדבריה: "אתם רוצים ביטוח לאומי, חינוך ציבורי, בריאות... ומנגד יש מדינה, יש נטל, יש בעיות... תנו כתף! תנו כתף!... אינכם רוצים לתת כתף כי זה 'שלכם', של היהודים. לכו אפוא למקום אחר". עוד הוסיפה גביזון ואמרה: "חלק גדול מהמצוקה של האוכלוסייה הערבית-מוסלמית בישראל, לא הנוצרית, נובע מתרבות של משפחות גדולות, מחוסר השכלה ומכוח עבודה בלתי מהימן וכשיר לחיים מודרניים. כל אלה יוצרים עוני, גם ללא אפליה מטעם אתני. מבחינה זו הערבים המוסלמים דומים ליהודים המזרחים, שאינם מצליחים לפרוץ את מעגל התרבות הפסיבית, הלא-משכילה, הלא-מתחרה. זו בעיה תרבותית גדולה כשלעצמה, ואצל הערבים נוספה לה עוד בעיה: היותם ערבים".[13]

גביזון היתה בעבר פעילה באגודה לזכויות האזרח, היא מועמדת לתפקיד שופטת בבית המשפט העליון, ולאחרונה סיימה את כהונתה כחברה בוועדת וינוגרד לחקירת מלחמת לבנון השנייה. דבריה מצערים את כל קהילת זכויות האדם, שגביזון נמנתה עימה בטרם ביקשה להצטרף לממסד המשפטי.

13 "הפיצוץ הגדול", מאת תום שגב, באתר האינטרנט של "הארץ", 23.11.2006.

5. רבנים ימנים למען "ניקוי הארץ מערבים"

בסיום ישיבה שקיים איחוד הרבנים למען עם ישראל וארץ ישראל ב-26 בנובמבר 2007, הוציאו המשתתפים הודעה רשמית שבה קראו לגרש את הערבים מארץ ישראל ולשכנם "בארצות שמהן באו", כפי שנאמר בהודעת הארגון. עוד נכתב בהודעה: "אם משמעות הדבר לשלם להם כדי לעזוב, שיהיה. בלי זה לא ישרור שקט בארצנו".

גם הרב דב ליאור, ראש ועדת הרבנים בהתנחלויות, דיבר באותה ישיבה בעניין ועידת אנאפוליס ל"קידום תהליך השלום". ליאור אמר: "אין מה לדאוג, לא יהיה פה שלום. דבר לא ייצא מההסכמים ומהוועידות [...] עם ישראל רוצה שלום, אבל אין אפשרות להגיע אליו עם סוג כזה של רשעים".

הרב זלמן מלמד אמר באותה ישיבה: "נאסר איסור מוחלט להשתתף בכל דרך שהיא, ולעזור מקרוב או מרחוק, בהעברת חלקים מארץ ישראל לגויים".

כאמור, הדברים החמורים לא זכו לביקורת ציבורית ושום צעדים לא ננקטו נגד הדוברים.

6. הרב של צפת מסית נגד ערבים

לאחר פיגוע ההתאבדות באוטובוס שנסע בקו עכו-צפת, שבו הואשמו אזרחים ערבים מהכפר בְּענה בסיוע למבצע הפיגוע, יצא רבה של העיר צפת, שמואל אליהו, הידוע בעמדותיו הגזעניות נגד ערבים, בכמה הצהרות גזעניות ומסיתות. בין היתר קרא אליהו באוגוסט 2002 להנהלת מכללת צפת שלא לקבל עוד סטודנטים ערבים, שלדבריו "מזדהים עם הרעים שבאויבינו, חוגגים כשיש פיגוע טרור, עוזרים למבצעי הפיגועים,

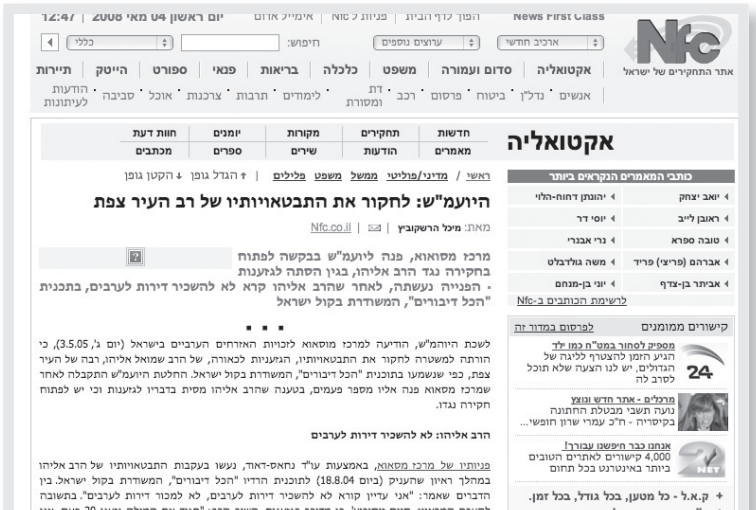

"NFC" 4.5.2008

ותומכים במפגעים כלכלית ומנטלית". אליהו אף קרא לתושבי צפת שלא להשכיר את בתיהם לערבים, סטודנטים או אחרים, כי יש איסור דתי על כך. כשנשאל כיצד יש לנהוג עם ערבים ענה: "לא רק שאסור לברכו לשלום [...] אסור להעבידו. אסור לקנות ממנו עגבנייה ואסור למכור לו רכב. העם לא מפרנס את אויביו". בהמשך התייחס גם למחתרת היהודית שביצעה פיגועי טרור נגד פלסטינים בשנות השמונים: "אני לא חושב שחברי המחתרת היהודית הם 'רוצחים שפלים' [...] חס וחלילה. קשה לי לשפוט אנשים שראו בעיניהם איך ראשי השלטון מתנשקים עם בסאם שכעה, שהיה ראש עיריית שכם, והיה אחד מגדולי המסיתים לרצח [...] אז הם חתכו את רגליו של בסאם שכעה... אני לא רוצה להאשים חס וחלילה את אנשי המחתרת היהודית, שהיו והם עדיין אנשים טובים".[14]

בראיון לרשת ב' של קול ישראל ב-18 באוגוסט 2004 אמר אליהו: "אני עדיין קורא לא להשכיר בתים לערבים ולא למכור להם בתים". בתשובה לדברי המראיין חיים זיסוביץ' כי דבריו גזעניים ענה בגיחוך: "לא יזיז לי גם אם תאמר את המילה גזענות 20 פעמים. אנחנו נגד. יש איסור דתי... אסור להשכיר או למכור בתים לערבים". במקום אחר אמר: "הערבים מטמאים את קדושת העיר צפת ומתרועעים עם בנותיה".

בעקבות פניית מרכז מוסאוא ליועץ המשפטי לממשלה נחקר אליהו והוגש נגדו כתב אישום, אולם פרקליטות המדינה החליטה, בהסכמת היועץ המשפטי לממשלה מני מזוז, לבטל את האישומים נגדו. בתחילת שנת 2008 שוב התבטא הרב בגזענות והסית לאלימות, אך היועץ המשפטי לא פעל נגדו.

7. גלעד שרון: "שטייבה תעבור לפלסטין"

בשנים האחרונות נשמעות תדיר הצעות לחילופי אוכלוסיות, הצעות שמשמעותן טיהור אתני. אחת ההצעות הועלתה על ידי גלעד שרון, בנו של ראש הממשלה לשעבר אריאל שרון. ב-25 באפריל 2007 פרסם שרון מאמר ב"הארץ", שבו פירש מנקודת מבטו את יחסי ישראל עם אזרחיה הערבים, וטען כי הם אחת הבעיות האסטרטגיות של ישראל: "נתמקד באחת מהבעיות האסטרטגיות: ישראל ואזרחיה הערבים. בסוגיה של מדינה יהודית לעומת מדינת כל אזרחיה צריך לומר ללא בושה וללא התנצלות: מובן שאנו רוצים לחיות במדינה דמוקרטית, ולא ייתכן כאן מצב אחר, אך עם זאת אנו רוצים לחיות במדינה יהודית. ישראל לא הוקמה כדי להביא משטר דמוקרטי מערבי לאזור חשוך; ישראל הוקמה כבית הלאומי של העם היהודי. גם החלטת החלוקה של האו"ם מ-1947, שהיישוב היהודי קיבל והערבים דחו, מדברת על שתי מדינות על פי חלוקה לאומית – מדינה ליהודים ומדינה לערבים. המלחמות, הסכמי שביתות הנשק והחיים

14 ציטוטים אלה נלקחו מהדו"ח השבועי בעניין הגזענות נגד הערבים בישראל, שמוציאה האגודה הערבית לזכויות האדם, 30.7.2006.

הביאו למצב הנוכחי, שבו כחמישית מאוכלוסיית ישראל הם ערבים״.
שרון הוסיף: ״העובדה שערביי ישראל הם אזרחי המדינה היהודית, ולא אזרחי מדינה ערבית, היא תקלה של ההיסטוריה. אם חלילה היתה ישראל נקלעת למשבר ואויבינו היו מצליחים לגבור עלינו, אזי לשמאלנים, לימנים, לחרדים ולחילונים היהודים בישראל היה צפוי גורל אחד. לא כך לערביי ישראל. שום סכנה לא היתה נשקפת להם. אנחנו לא באמת באותה סירה, איננו שותפים לאותו גורל [...] בעיני, המטרה צריכה להיות רוב יהודי משמעותי בקרב אזרחי ישראל, לתמיד. מיעוטים מוכרחים להיות נאמנים באופן מוחלט למדינה, למלא את כל החובות וליהנות מכל הזכויות, כדוגמת הדרוזים, חלק מהבדווים והצ׳רקסים [...] דוגמה לפעולה בכיוון זה היא החלפת אזרחותם של ערביי אום אלפחם, באקה אלדרביה, טייבה, ג׳לג׳וליה, כפר ברא וכו׳... עד וכולל כפר קאסם. הרי אין סיבה אמיתית שקלקיליה וטול כרם יהיו פלסטיניות וטייבה ישראלית. זו טעות ולא יותר [...] שינוי האזרחות בלי שינוי מקום המגורים אפשרי גם במקומות אחרים. התושבים יחיו לבטח בבתיהם, ולא יאבדו ולו דונם אחד מאדמתם. אזרחותם אמנם תשתנה, אך הרי מי שעובר היום באחד היישובים האלה אינו רואה ולו סימן אחד של מדינת ישראל. האוכלוסייה משתייכת מבחינה לאומית ותרבותית לצד השני. נציגיהם לא יהיו עוד מופלים, שהרי במצב כזה תהיה זהות בין אזרחותם לבין לאומיותם״.[15]
במאמרו קורא שרון למעשה לשלול את אזרחותם של אזרחי המדינה, מסית נגדם ונגד נבחריהם, הנהגת המיעוט הערבי הפלסטיני בישראל.

8. סגן ראש הממשלה לשעבר אביגדור ליברמן מסית נגד האזרחים הערבים וקורא לגרשם

הדוח מתעד מספר רב של התבטאויות גזעניות ומסיתות שאמר חבר הכנסת והשר לשעבר אביגדור ליברמן, אך הדברים החמורים לא מנעו מראש הממשלה ומן הכנסת למנותו לתפקיד סגן ראש הממשלה. ב-28 במאי 2004 אמר ליברמן: ״לדעתי הבעיה העיקרית, והמגבלה העיקרית, היא ערביי ישראל. בעיית ערביי ישראל היא בעיה עמוקה יותר, מסוכנת יותר ומורכבת יותר מהבעיה הפלסטינית. ההפרדה לדעתי כוללת אותם גם. כשאני מדבר על חילופי שטחים, אני מדבר גם על חילופי אוכלוסיות. זה נשמע קשה, אבל אין פתרון אחר״.
והוסיף: ״**כשאני מדבר על העברת אוכלוסייה ערבית אני מדבר על כולם. שייקחו את הבקלאווה שלהם וילכו לעזאזל**״.
כשהיה ליברמן שר התחבורה, צוטט בראיון שערך עמו העיתונאי רן הר-נבו מהמקומון ״תל אביב״ (ידיעות תקשורת) ב-28 במאי 2004, שבו קרא לחילופי אוכלוסיות בין המתנחלים בשטחים הכבושים ובין 90% מהערבים בישראל, מסחינין ויפו ועכו.

15 ״שטייבה תעבור לפלשתין״, מאת גלעד שרון, אתר ״הארץ״, 25.4.2007.

"קבוצת איחוד בני סחינין לא תשחק בליגה הישראלית", אמר ליברמן. "היא תייצג את הליגה האחרת, והיא לא תהיה בסחינין עצמה. ייתכן שהקבוצה תיקרא 'הפועל שכם'. זה דבר מצוין ששחקני הקבוצה עמדו בשקט כאשר ההמנון התנגן באצטדיון רמת גן, אבל אני ראיתי שמנהיגיהם מזדהים עם ברגותי. אם נרצה פעם למנוע אחת ולתמיד את הקונפליקט, עלינו להפריד בין שני העמים. הבעיה העיקרית היא ערביי ישראל".
לא נרחיב כאן בציטוטים מפיו של ליברמן, שכן התקשורת מצטטת את קריאות הגירוש האלימות שהוא משמיע מדי שבוע, והיועץ המשפטי כאילו חירש ואינו שומע את הדברים.

9. זאב בוים קושר את "הטרור האסלאמי" לגורמים גנטיים

ב-25 בינואר 2004 נאם סגן שר הביטחון אז, זאב בוים, בטקס אזכרה להרוגי פיגוע בכביש החוף. בנאומו אמר בוים: "תופעת הטרור נגד אזרחים חפים מפשע גורמת לנו לשאול שאלות רבות: מה גורם לאותם קיצונים אסלאמיים לעבוד בשיטה הזו? האם הרקע הוא רקע דתי? האם היה פגם גנטי או תרבותי? איך יכול הטרור המקומי והאזורי והעולמי להיות מונע בידי גופים אסלאמיים?"
היועץ המשפטי לממשלה מני מזוז התעלם מחומרת הדברים ולא דרש להפסיק את ההסתה.

10. צחי הנגבי מסית להתנהגות עבריינית נגד הבדווים בנגב

באוגוסט 2003 קיים השר לביטחון פנים אז, צחי הנגבי, סיור בנגב, ובמהלכו הצהיר הצהרות המסיתות נגד האזרחים הערבים הבדווים בנגב. לדבריו: "זאת מלחמה לכל דבר... העיר באר שבע נפלה שבי בידי כנופיות של עבריינים בדווים... אנו ננפץ תופעה זו ונתמוך תמיכה מלאה במשטרה... אני אומר חברים, קומו באלפיכם, קחו אלות, ואם העבריינים הבדווים ייכנסו לעמק שרה – תגרשו אותם. מספיק כניעה".

11. אפי איתם קורא לגרש את הערבים מהשטחים הכבושים ומסית נגד האזרחים הערבים

ב-10 בספטמבר 2006 קרא ח"כ אפי איתם (מפד"ל) לגרש את "רוב" הערבים הפלסטינים מהשטחים הכבושים. איתם אמר את הדברים במהלך סדנא באחת ההתנחלויות. לדבריו, "עלינו לעשות שני דברים: לגרש את הרוב המוחלט של ערביי יהודה ושומרון

מכאן. לא ניתן לסבול את כל הערבים האלה, ואנו לא יכולים לוותר על האדמה, כי ראינו מה עושים שם. אפשר שחלקם יישארו בתנאים מסוימים, אבל רובם צריכים לעזוב [...] עלינו לקבל החלטה אחרת, והיא גירוש ערביי ישראל מהמערכת הפוליטית. הדברים כאן ברורים ופשוטים גם כן. צמח אצלנו גיס חמישי, וקבוצה של בוגדים מהשורה הראשונה. לכן אנחנו לא יכולים להמשיך להרשות נוכחות עוינת כזו [הח"כים הערבים] בתוך הממסד הישראלי".[16]

12. תאוריית יחיאל חזן והתולעים

ב-13 בדצמבר 2007 השמיע ח"כ יחיאל חזן הצהרות גזעניות בוטות בנאום בכנסת. הוא אמר: "כמו התולעים הערבים האלה בכל מקום... מתחת לאדמה, ומעל לאדמה, בכל שיטה, התולעים האלה מזיקים לעם היהודי כבר מאה שנים, ואנחנו מושיטים את ידנו לשלום, כאילו כלום לא קרה".

חזן הוסיף: "כמו התולעים, זה מה שאתם מייצגים. עם של תולעים החופרים בחול, ולא עם המחפש שלום. אין אצלם אבחנה לדת או לתרבות... כלום".

נגד חזן הוגשה תלונה רשמית מטעם מרכז מוסאוא, אך הוא לא נחקר. לאחר מכן הרשיע בית המשפט את חזן במעשה מרמה כיוון שהצביע הצבעה כפולה בכנסת, פעם בשמו ופעם בשם חברו לסיעה.

13. גדעון עזרא: האסון הגדול שלנו הוא הימצאותם של אזרחים ערבים בישראל

בראיון שנערך עם השר גדעון עזרא במוסף "7 ימים" של "ידיעות אחרונות", שהתפרסם ב-15 באוקטובר 2004, צוטט עזרא כשהוא אומר: "ישנם אזרחים ערבים במדינת ישראל. זה האסון הגדול שלנו. כשנסיים עם עזה ועם יהודה ושומרון, יישאר האסון הגדול שלנו".

באותו ראיון התייחס עזרא אל חברי הכנסת הערבים ואמר: "דהאמשה פרלמנטר טוב, שמכבד את החוקים. ישנם בני זונות גדולים יותר. הייתי תומך בכך שחלקם לא יהיו בכנסת. עיסאם מח'ול הוא סכנה למדינה. הוא נגד הכור [הגרעיני] ונגד הגדר. שילך לחיות במקום אחר".

עזרא לא נחקר על הדברים.

16 אתר גל"צ, 11.9.2006.

14. ראש עיריית רמלה מתבטא נגד ערבים והופך מועמד לראשות מינהל מקרקעי ישראל

בראיון עם ראש עיריית רמלה, יואל לביא, שפורסם במקומון "איילון" (ידיעות תקשורת), התבטא לביא באופן גזעני וקיצוני נגד האזרחים הערבים בישראל. הדברים הוקלטו והתפרסמו בכלי תקשורת רבים.

לביא התייחס לאי-ייצוגם של הערבים בוועדת השמות בעירייה. לדבריו, "את מי זה מעניין, בג'ואריש נתנו שמות ערביים [לאתרים]... אנחנו לא נפגע במורשת של התנועה הציונית בגלל שמישהו בא לגור ברחוב המעפילים... זה לא מוצא חן בעיניו – שילך לגור בג'לג'וליה, שזה שם ערבי [...] מה קרה? למה שאני אשנה את השם? בגלל שג'מאל אחד רוצה להחליף את השם, או בגלל שמוחמד אחד רוצה לשנות את השם? **שיחליף את האלוהים שלו... שילכו להזדיין כולם**".

בעקבות הדברים הקשים פנה הכתב אל לביא ושאל אם פגע בו באופן אישי. בתגובה ענה לביא: "**נו מה, אתם גם כן נהייתם שפוטים של כל מזדיין בתחת ערבי**. מה קרה? אין לך כבוד למורשת של העם שלך?"[17]

לביא אישר כי אכן אמר את הדברים, שהוקלטו והושמעו בכלי תקשורת נוספים.

בראיון ל"מעריב" ב-6 במאי 2006 אמר לביא: "בא אלי ערבי אחד ושאל אותי, איך אתה רוצה שנצביע לך אם אתה שם סטיקר 'העם עם הגולן'? לא נתתי לו להמשיך לדבר, ואמרתי לו: 'תשמע, באתי להבטיח שיהיה לך מים וביוב וכבישים. **אם המגזר הערבי רוצה להתעסק אתי בעניינים הלאומיים, אני אהיה הראשון שיירה בכם. בכל פעם שיריתי על ערבים, נשארתי אני בחיים, והם לא. תלכו לעזאזל**".[18]

בעקבות הדברים שלח ארגון א-דאר הפועל ברמלה מכתב ליועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז, ובו דרש לפתוח בחקירה נגד לביא. הארגון דרש ממזוז לבדוק אם יש בהצהרות הסתה ואיום מפורש נגד האזרחים הערבים, כי הוא עלול לירות במי שיעלה נושאים לאומיים על סדר היום הציבורי.

בתשובתו טען היועץ המשפטי כי ההצהרות אמנם חמורות, אך לא הגיעו לגבול ההסתה. פניית הארגון לשר הפנים עדיין לא זכתה להתייחסות. הנושא הובא לדיון בכנסת, ובו השתתף נציג ראש הממשלה אשר הגן על לביא.

בתחילת מרץ 2008 נודע כי לביא הוא מועמד מוביל מטעם משרד ראש הממשלה לעמוד בראש מינהל מקרקעי ישראל, רשות ממשלתית החולשת על 93% מקרקעות המדינה, חלקן נכסי וקף מוסלמי מופקע.

17 אתר גל"צ, 30.11.2006.

18 ראיון עם ראש עיריית רמלה ב"מעריב", 6.5.2006. הראיון פורסם במלואו באתר NRG מעריב ב-7.5.2006.

15. 75% מהיהודים לא מסכימים לגור ליד ערבים

דוח האגודה לזכויות האזרח בישראל שפורסם בדצמבר 2007 מצביע על ממצאים חמורים בכל הנוגע לגילויי גזענות נגד אזרחים ערבים בישראל. לפי הדוח, 75% מהנשאלים הצהירו כי לא יגורו בבניין משותף עם ערבים. 61% הצהירו כי לא יסכימו שערבים יבקרו אותם בבתיהם, ו-55% הצהירו כי יש להפריד בין יהודים לערבים במקומות בילוי.

עוד עולה מן הדוח כי תלמידי בתי ספר תיכוניים קיצוניים יותר. 69% מהם הצהירו כי לדעתם הערבים לא חכמים, ו-75% מהם חשבו כי הערבים לא מלומדים, לא מתורבתים ולא נקיים.

יותר ממחצית הנשאלים ציינו כי הם פוחדים כאשר הם שומעים מישהו שמדבר ערבית ברחוב, 31% אמרו שהם חשים סלידה מכך, ו-30% אמרו שהם נשטפים בגל של שנאה.[19]

16. תחקיר "ידיעות אחרונות"

"ידיעות אחרונות" ערך תחקיר משלו, שהתפרסם בעיתון תחת הכותרת "מדינה גזענית". קבוצת אזרחים שכללה חרדי, רוסי, ערבי, אתיופי, אשכנזי ומזרחי נשלחו לשכור דירות ולחפש עבודה.

תוצאות הסקר גרמו לעיתון לפרסם את הכותרת הזועקת "ארץ גזענית".

אפליה בישראל 2007: כך אנחנו נראים

ארץ גזענית

שלחנו אתיופי, רוסי, מרוקאי, ערבי, חרדי ואשכנזי לכל הארץ כדי לחפש עבודה, לשכור דירה ולרשום ילד לגן ● נחשו במי טיפלו הכי יפה ואת מי שלחו לכל הרוחות ● פרויקט מיוחד של "ידיעות אחרונות" ורשת "ידיעות תקשורת" ● עמ' 2-5

"ידיעות אחרונות 30.8.2007"

17. "אין לי בעיה לומר שאני גזען"

אריה קינג הוא ימני קיצוני שקונה רכוש ערבי בירושלים, כלומר בתי מגורים, ומשכן בהם מתנחלים יהודים. באחת מהצהרותיו אמר קינג: "אין לי שום בעיה לומר שאני גזען". עוד אמר קינג בציבור: "אני לא שונה בגזענות שלי מ-99% מהעם היהודי, שלא ישיאו את בנותיהם לערבים, כמו שיוסי ביילין לא ישיא את בתו לערבי. אני עובד

19 "זכויות האדם בישראל - תמונת מצב 2007", דוח האגודה לזכויות האזרח בישראל שראה אור בתחילת 2008.

לטובת העם היהודי בלבד, ולא לטובת אף אחד אחר״.
קינג פועל כבר עשר שנים ל״שינוי המאזן הדמוגרפי״ במזרח ירושלים באמצעות קניית בתים מערבים, נלחם בארגוני השמאל, בונה שכונות ומיישב את היהודים באזורים ״בעיתיים״.
בראיון ל״מעריב״ אמר קינג כי אפשר ״לתת לכל ערבי שרוצה לעזוב את ישראל 100 אלף דולר. הפתרון לבעיית הערבים בישראל יהיה על ידי היהודים בתפוצות, שיממנו [לערבים] סל הגירה כפי שממומן סל קליטה [ליהודים]. 50% מהערבים יסכימו לפתרון הזה, ואז כל הבעיות הדמוגרפיות בישראל ייפתרו״.[20]

18. הוראה לא להעסיק ערבים בישיבות

בעקבות הפיגוע במרץ 2008 בישיבת מרכז הרב בירושלים, הורה הרב חיים קנייבסקי להפסיק באופן גורף את העסקתם של ערבים בישיבות. הרב קנייבסקי, הנחשב מועמד אפשרי לרשת את חותנו הרב יוסף שלום אלישיב בהנהגת הציבור החרדי-ליטאי ומפלגתו דגל התורה, צוטט ביומון החרדי ״יום חדש״ מ-16.3.2008 לאחר שדיבר עם מנהלי ישיבה שבאו להתייעץ עמו בקשר לאזרח ערבי העובד במוסד. קנייבסקי השיב להם כי ״לפי ההלכה אסור להעסיק ערבים, ובפרט בישיבות. זה חשש סכנת נפשות״, אמר, והוסיף כי יש להעדיף עובדים יהודים, למעט במקרים שבהם יש פערים גדולים במיוחד בעלות שכרם. יש לציין כי הוראה זו עשויה להתפרש על ידי מנהלים של מאות מוסדות חרדיים כצו מחייב.[21] בעקבות הדברים יצאו פקחים לחפש עובדים ערבים בישיבות ובבתי עסק בירושלים.

"NRG מעריב
14.12.2006"

20 ראיון עם אריה קינג ב״מעריב״, 10.1.2008.
21 יאיר אטינגר, ״הארץ״, 18.3.2008.

גזענות נגד אזרחים ערבים במקומות עבודה

1. לא לנציגות ערבית בנציבות לשוויון הזדמנויות בעבודה

ב-24 ביוני 2007 קיבלה ועדת השרים לענייני חקיקה החלטה הקובעת כי הקואליציה לא תתמוך בהצעה שהגיש ח"כ אחמד טיבי, לחייב נציגות של ערבים בנציבות לשוויון הזדמנויות בעבודה.

בשנת 2005 אושר התיקון לחוק שוויון הזדמנויות בעבודה, הקובע כי הקמת הנציבות לשוויון הזדמנויות בעבודה נועדה לתמוך בקבוצות ייעודיות הסובלת מאפליה בקבלה למקומות עבודה. עיקר המופלים הם אזרחים ערבים, נשים ואנשים עם מוגבלויות. החוק קובע כי בנציבות צריכה להיות נציגות של אנשים עם מוגבלויות, אך לא נציג ערבי. הוועדה שעומדת לצד הנציבות כוללת 21 חברים וחברות.

כאמור, הצעת החוק שהגיש ח"כ אחמד טיבי נועדה להבטיח מינוי נציג ערבי לוועדה המייעצת של הנציבות. עם פרסום החלטת הממשלה בנידון אמר ח"כ טיבי כי "ההחלטה נובעת משיקולים פוליטיים צרים, ומעוררת שאלות לגבי הוויכוח סביב הצעות החוק שאנו מגישים. על הנציבות להיות התשובה לקבוצות האוכלוסייה הזקוקות לאפליה מתקנת, ובכללה האזרחים הערבים".[22] יש לציין שהכנסת הקימה ועדת חקירה פרלמנטרית שתחקור מדוע משרדי הממשלה אינם מקיימים את הוראות החוק שנועד להבטיח יצוג הולם לאזרחים הערבים במשרדי הממשלה. בשנת 2007 עמד אחוז האזרחים הערבים על 6.1% בלבד מעובדי הממשלה.

2. הכנסת מעסיקה חברת הסעות שלא העסיקה ערבים

חברת ההסעות גבעת שאול, שזכתה במכרז להסעת עובדי הכנסת, לא העסיקה נהגים ערבים. דברים אלה נחשפו בערוץ הכנסת בטלוויזיה (ערוץ 99) ב-3 בספטמבר 2007. חברת המוניות גבעת שאול נותנת שירותי הסעה לעובדי הכנסת זה כמעט שנה וחצי.

22 אתר "הארץ", 25.6.2007.

החברה היתה אחת מכמה תחנות מוניות בירושלים שהתגאתה בהעסקת נהגים יהודים בלבד, דבר המהווה עבירה על החוק.
בשיחה עם כתב של ערוץ הכנסת הודה אחיו של בעלי תחנת המוניות כי הוא מתנגד להעסקת נהגים לא-יהודים, ואמר: "אין לנו ולא יהיו לנו נהגים ערבים – זה תנאי הקבלה לתחנה".
סגן יו"ר הכנסת, ח"כ אחמד טיבי, פנה ליו"ר הכנסת, דליה איציק, בדרישה להפסיק לאלתר את ההתקשרות עם החברה. לדבריו "מדובר בעבירה בוטה על החוק, ולא ייתכן שהכנסת תישאר אדישה לגזענות הזו".[23] מנכ"ל הכנסת, אבי בלשניקוב, התייחס לעניין והבטיח לבדוק אותו באופן מעמיק ולקבל החלטה בהתאם.
ב-11.9.2007 עדכן סגן מזכיר הכנסת את הח"כים הערבים בנושא, לאחר שזימן את בעלי התחנה לבירור בכנסת. מן הבירור עלה כי אופיר אליאן, בעלי התחנה, גינה את הדברים שנאמרו בכתבה וטען כי אינם נכונים. אליאן נתבקש לשלוח את דבריו בכתב למזכיר הכנסת, וטען כי החברה שינתה את מדיניותה והחלה להעסיק עובדים ערבים.

אפליה 2007: מסעדה בקניון רב־שפע מתגאה בהעסקת "יהודים בלבד"

עלוני פרסומת שהפיצה 'בורגר דלי' השבוע מדגישים באותיות בולטות: במקום מועסקים "עובדים יהודים בלבד" ■ במסעדה טוענים: המדיניות נובעת מטעמי כשרות, עובדים לא יהודים מועסקים בעבודות ניקיון

"ידיעות ירושלים 21.9.2007"

3. רשת ארקפה מסרבת להעסיק את הסטודנט וסים קנאזע מנצרת

בעקבות תלונות שהתקבלו במרכז מוסאוא בדבר אפליה בקבלת מועמדים ערבים לעבודה ברשת בתי הקפה ארקפה, הפועלת ברחבי הארץ, הוחלט במוסאוא להפנות דורשי עבודה לבדוק את אמיתות התלונות.
הסטודנט וסים קנאזע מנצרת (20), הלומד באוניברסיטת תל אביב, פנה לשלושה סניפים של רשת בתי הקפה ארקפה, ובשלושתם נדחתה בקשתו לעבודה. כשעה לאחר פנייתו של קנאזע פנה לאותם סניפים כתב גלי צה"ל, דור גליק, וביקש לברר אם הם זקוקים לעובדים. גליק אמר כי הוא סטודנט באוניברסיטת תל אביב, אך הדגיש כי לא שירת בצבא. כל שלושת הסניפים קיבלו את גליק לעבודה באופן מיידי.
פניותיהם של גליק וקנאזע לשלושת סניפי ארקפה הוקלטו. מן השיחות עולה בבירור

23 אתר NRG מעריב, 4.9.2007 ו-3.9.2007.

כי הרשת מסרבת להעסיק ערבים בשל היותם ערבים.
בתגובה ארגן מרכז מוסאוא עצרת מחאה מול סניף ארקפה ברחוב בזל בתל אביב. במקביל פנתה עו"ד ראגייה עקל ממוסאוא ליחידה לאכיפת חוקי העבודה במשרד התמ"ת, בדרישה לחקור את הנושא ולאכוף את הענישה הקבועה בחוק נגד החברה.
בעקבות פרסום הפרשה באמצעי התקשורת התקיים דיון דחוף בוועדת העבודה והרווחה בכנסת, שבמהלכו הצהירו כמה מחבריה כי יחרימו את רשת ארקפה בגלל יחסה לערבים.
בתגובה ציינה רשת ארקפה כי היא "מאמצת את עקרונות השוויון ביחסה אל דורשי העבודה, והראיה לכך היא העסקת 21 בני מיעוטים (כך במקור) בסניפי הרשת. בעקבות שידור כתבת גלי צה"ל "רוענן" הנהלים בפני מנהלי הסניפים בכל הקשור למדיניות העסקת העובדים של החברה".[24]
יש לציין כי משרד התמ"ת לא הגיש עד היום כתב אישום נגד הרשת, וכי עד למועד פרסום דוח זה לא הוגשו המלצות סופיות. אותו משרד, הממונה על אכיפת חוקי העבודה, מזדרז לשלוח פקחים מטעמו, לחקור, לרשום דוחות ולהגיש כתבי אישום נגד בתי עסק הפתוחים בשבת.

4. מנהל תחנת דלק מפטר עובד שדיבר בערבית עם לקוחות ערבים

מנהל תחנת הדלק אלון גבעת עוז שבקיבוץ גבעת עוז פיטר את פאדי אדיב, תושב אום אלפחם, כיוון שדיבר בערבית עם הלקוחות הערבים של התחנה.
אדיב עבד בתחנה ימים ספורים בלבד, אך כבר במהלכם התגלעו ויכוחים בינו ובין המנהל, אלישע כהן, בגלל דרישתו של כהן לדבר עם הלקוחות בעברית בלבד, ובכלל זאת עם הלקוחות הערבים. לאחר שפוטר טען אדיב כי עובדים ערבים רבים עזבו את העבודה בתחנה או פוטרו ממנה מאותה סיבה.
אדיב אמר: "אני עונה על השאלות של הלקוחות הערבים בערבית כי אני ערבי. שמי כתוב על החולצה שלי, אבל למנהל התחנה יש בעיה שאני מדבר בערבית, כי תמיד הוא דרש ממני ומיתר העובדים הערבים להפסיק לדבר ערבית. אפילו כשלקוחות ערבים היו בתחנה הוא היה מתערב באמצע השיחה איתם ודורש ממני לדבר בעברית. זאת גישה גזענית. מנהל התחנה הזהיר אותי כמה פעמים שלא לדבר בערבית עם הלקוחות הערבים ואיים לפטר אותי. אני לא יכול להיענות לדרישותיו; אני גאה בשפה שלי".[25]
בשנת 2005 הגיש מרכז מוסאוא תלונה לממונה על מניעת אפליה בתעסוקה בעקבות פיטורי עובד ערבי שהשתמש בשפתו במלון חוף התמרים בעכו. העובד העיד כי מנהלי

24 אתר "הארץ", 13.6.2006.
25 "כל אלערב", 20.4.2007.

המלון הורו לו שלא לדבר בערבית עם הלקוחות הערבים ואיים לפטר אותו. בעקבות הפיטורים הוגשה תלונה, אך גם הטיפול בה לא תם עד למועד פרסום דוח זה.

"פיטרו אותי כי דיברתי בערבית"

טבח לשעבר טוען: מלון "חוף התמרים" פיטר אותי מפני שדיברתי בשפת אמי ■ במלון טוענים כי הוא פוטר על רקע מקצועי, אך מורים: אנו מבקשים מעובדינו לדבר בעברית

מאת מורן כץ

שוחח בשפה הערבית, נשמעת כמו עילה נרגיעה מאוד לפיטורים. אבל צעיר מנצרת מוען שזו הסיבה שבגללה סיים את עבודתו במלון "חוף התמרים" שבעזור.

יואב התחתון, בן 29 מעכו, החל לעבוד כטבח במלון באמצע חודש יולי. לדבריו, שבועיים לאחר מכן הוא הבחין עובד אחר בשפת האם של שניהם לקראת אירוע בר מצר וה שנערך במלון. "הסברתי לו משהו בערבית, כי הוא לא מבין כל כך טוב עברית, זו שפת האם שלנו והוה נוח יו תר", סיפר אתמול. "מנהלת מזון ומשקאות הגיעה ואמרה לנו: 'מהיום מדברים פה רק עברית'".

למחרת, סיפר התחתון, הוא זומן למנהלת כוח האדם, שהודיעה לו על סיום עבודתו. "הייתי בהלם", סיפר.

ממרכז מוסאווא לזכויות הערבים אזרחי ישראל, לשוב לעבודתו. במכתב שנשלח למנכ"ל המלון כתב היועץ המ שפטי של המרכז כי "למעמנו, הסיבה האמיתית שבגינה פוטר מרשנו דנה בלתי נסבלת, טפלה וגזענית".

במכתב התגובה ששלח מנכ"ל המלון, יאיר אריאל, נכ תב כי הטענות על אפליה הן שוויון הן מופרכות והסרות בסיס. לדבריו, התחתון נקלט במלון לתקופת ניסיון. בתום תקופה זו, שף המלון מצא לנכון להפסיק את עבודתו בגי לל תפקוד לקוי וצמצום התקן כמחלקה שבה נקלט.

במכתב התגובה כותב אריאל: "את הבקשה לשוחח בעברית אנו מפנים לכלל העובדים. בקשה זאת מופנית לרובדי ההוסטה, הערבית, הרוסית ועוד. מדיניות שולט בשפה העברית, כך שהבקשה מכנו לא היתה כפולה.

אתמול הוסיף המנכ"ל: "חצי מעובדינו הם ערבים, וחר

"מעריב", 23.8.2005

סלקציה גזענית בכניסה למקומות ציבוריים ונמלי תעופה

הדוח תיעד ואסף מידע ועדויות המוכיחות כי במקומות רבים, ובהנחיית שירות הביטחון הכללי (השב"כ), מתבצעת סלקציה גזענית כלפי אזרחים ערבים, העוברים בידוק מיוחד ומשפיל. התופעה קיימת הן בנמל התעופה בן גוריון והן בנמלי התעופה הפנימיים: בחיפה, בראש פינה, באילת ובשדה דוב. כן מתעד הדוח אירועים של סלקציה גזענית בכניסה לרכבות ואף במוניות ובאוטובוסים, ואירועים שבהם נהגי אוטובוסים לא עצרו בתחנות שעל יד יישובים ערביים, או כאשר עמדו בהן נשים בלבוש מסורתי. יש לציין עוד כי השב"כ מקדם הצעת חקיקה המטילה על נהגי מוניות את האחריות לבדוק את זהות הנוסעים במוניותיהם.

1. טופס "נוסע בעייתי"

קיומו של טופס ממשלתי הנושא את הכותרת "טופס נוסע בעייתי" נחשף בפסק הדין שניתן בעתירה 6763/06. שופט בית המשפט העליון אליקים רובינשטיין העלה את הביקורת בפסק דין שממנו עולה כי מחלקת הביטחון של רשות שדות התעופה מפיצה בין עובדיה טופס המוגדר "טופס נוסע בעייתי", הנועד לתעד שיחות עם אזרחים המתלוננים על אפליה נגדם. מחומרים שהגישה פרקליטות המדינה לבית המשפט מתברר כי זו ההגדרה שרשויות הביטחון בשדות התעופה מייחסות לאזרחים הערבים.
בטפסים האלה משתמשים כדי לכתוב את עדותם של אנשי הביטחון לאחר שסיווגו אתנית את האזרחים. השופט רובינשטיין תיאר את הטופס בפסק דינו כ"בלתי הולם".
מתחקיר של מרכז מוסאוא עולה כי במחלקת הביטחון של שדה התעופה ממלאים גם "טופס תלונה צפויה", שבו מתועד סיווג רכביהם של האזרחים הערבים בשער הראשי לנמל התעופה. אזרחים המתלוננים על סלקציה בכניסת כלי רכב לנמל התעופה מעוכבים עד לסיום מילוי "טופס תלונה צפויה" בידי המאבטחים. ואולם למרות הביקורת הציבורית ואף המשפטית על נוהלי רשות שדות התעופה, היא ממשיכה בסקלציה האתנית בנמלי התעופה, ואף מחייבת את חברות התעופה המנהלות את נמלי התעופה להכביד את הבידוק והסלקציה.

אפליה בתחבורה ברמלה

האוטובוסים הופרטו - והערבים הולכים ברגל

"הארץ", 13.8.2005

2. התנועה לחופש המידע תובעת לחשוף את הקריטריונים לבידוק ביטחוני

התנועה לחופש המידע הגישה נגד רשות שדות התעופה עתירה לפי חוק חופש המידע, ובה דרשה להורות לרשות שדות התעופה לחשוף את הקריטריונים המנחים את מבצעי הבידוק הביטחוני בשדות התעופה. התנועה הדגישה כי היא מבקשת לקבל רק קריטריונים המבוססים על שייכות לאומית, דתית, אתנית וכו', אם ישנם כאלה.

בהחלטתו מ-8 בנובמבר 2006 ציין בית המשפט כי התביעה שהגישה התנועה לחופש המידע שטחית ברובה, וכי עדיף היה אילולא הוגשה. מצד שני הדגיש בית המשפט כי רשות שדות התעופה לא הבינה את חוק חופש המידע, וכי הפרה הקדושה של הביטחון עיוורה את עיניה והיתה לסיבה העיקרית שבגללה לא הגישה את החומר שביקשה התובעת. החומר המבוקש הוגש אפוא רק לאחר התביעה, ולא היתה בו שום התייחסות לנושא התלונות.[26]

התנועה לחופש המידע ערערה על ההחלטה לבית המשפט העליון, והדיון נקבע לסוף מרץ 2008.

יצוין כי ח"כ אחמד טיבי הגיש ב-2007 הצעת חוק שעניינה "פיצוי וסיוע לנוסע בגלל איחור או דחיית נסיעה". ההצעה טרם נידונה בכנסת.

3. משפחת ח'יאט מושפלת בשדה התעופה

ב-3 בספטמבר 2004 בא לנמל התעופה בן גוריון סלים ח'יאט (78), איש עסקים חיפאי וקונסול כבוד של ספרד בישראל, בלוויית אשתו וחמותו, הנעזרת בכיסא גלגלים מיוחד. השלושה נדרשו לעבור בידוק ביטחוני מיוחד שכלל בדיקה גופנית. לאחר הבדיקה מנעו המאבטחים מח'יאט לקחת עמו למטוס את מד הסוכר שלו, דבר שגרם לו נזק ואף מנע ממנו לאכול במשך הטיסה כולה. לאחר שעברו בדיקה מתישה וחודרנית לוו השלושה, כאילו מדובר באסירים, לשער העלייה למטוס, מבלי שהתאפשר להם להגיע לחנויות הדיוטי-פרי.

26 פרוטוקול התביעה שהגישה התנועה לחופש המידע נגד רשות שדות התעופה בבית המשפט המחוזי בתל אביב, 001555/06.

לאחר הטיסה הגישה משפחת ח׳יאט תביעה נגד רשות שדות התעופה ומדינת ישראל (4.5.2005) באמצעות עו״ד אלכסנדר בית הלחמי.

רשות שדות התעופה והשב״כ סירבו לחשוף בפני בא כוחה של המשפחה את הוראות השב״כ בעניין ההוראות לבידוק ביטחוני באזרחים בשדות התעופה. השב״כ הוציא צו חיסיון שעליו חתום השר לביטחון פנים, האוסר על גילוי הוראות הבידוק הביטחוני לכל גורם. ההוראה כללה את ״הוראות הטיפול בנוסע שהוציאה יחידת ההגנה על המטוסים בשב״כ, את צורות העבודה, ואת הוראות עבודת המודיעין בנושא ההגנה על התעופה האזרחית״.

משפחת ח׳יאט פנתה לבג״ץ נגד החלטת השר לביטחון פנים וביקשה לקבל את ההוראות, כאמור, כדי להוכיח את טענתה כי הן מפלות נגד ערבים וממיינות אותם על רקע גזעי. השב״כ דחה את בקשת המשפחה, והשופט אליקים רובינשטיין נענה לעמדת השב״כ. לפי סעיף ט׳ בהחלטתו, הוא ״למד את החומר הסודי והתייעץ עם נציגי השב״כ שהציגו את הערכותיהם״. השופט רובינשטיין לא הסתפק בהתייעצות עם השב״כ לפני קבלת ההחלטה, ופסק שהחומר המסווג יוצג אך ורק בפני השופט, שיעביר את פסק דינו לעיון רשויות הביטחון בטרם יפורסם. השופט רובינשטיין אף סירב לחשוף את החומר הסודי בפני עו״ד בית הלחמי, אף כי שירת בצבא ונהנה מהסיווג הביטחוני הדרוש.[27]

4. ד״ר האלה אספניולי ונבילה אספניולי, יו״ר הנהלת מרכז מוסאוא, מושפלות במעבר חוסיין מירדן

ב-20 במאי 2007 בשעה 18:00 באו יו״ר הנהלת מוסאוא ומנהלת ארגון אלטופולה, נבילה אספניולי, ואחותה ד״ר האלה אספניולי, חברת הנהלה לשעבר במרכז מוסאוא, סגנית מנהל המכללה הערבית להוראה, חברת הנהלת האגודה לזכויות האזרח בישראל וחברת ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי, אל מעבר הגבול השייח׳ חוסיין בין ישראל לירדן בדרכן חזרה לישראל. במעבר הגבול הן פגשו את סוהיל מיעארי, והלה הציע להן לחכות לו ולחזור עמו לנצרת ברכבו, שחנה בצדו הישראלי של הגבול.

נבילה והאלה עברו את הבידוק הביטחוני וחיכו מצדו השני של מעבר הגבול. בינתיים עוכב מיעארי בבידוק הביטחוני. לאחר שחיכו יותר משעה ניגשו אל נבילה והאלה כמה אנשי ביטחון ושאלו אותן מדוע הן מחכות. כאשר השיבו שהן מחכות לידיד שאתו ייסעו לנצרת, ביקשו מהן אנשי הביטחון לחזור ולעבור את הבידוק הביטחוני.

הבידוק שנאלצו לעבור כלל חיפוש גופני מעליב, וחפציהן נבדקו שוב. השלושה עזבו את מעבר הגבול רק בעשר בלילה.

בפנייה לרשות שדות התעופה דרש מרכז מוסאוא להפסיק את מסכת ההשפלות של אזרחים ערבים בכל מעברי הגבול, לבדוק בדיקה יסודית את תלונת האחיות אספניולי

27 בש״א 6763/06.

וסוהיל מיעארי, ולנקוט צעדי ענישה נגד עובדים הנוהגים באופן משפיל כלפי אזרחים ערבים בשדות התעופה. יצוין כי מדובר במעבר יבשתי, שהסיכון הביטחוני בו נמוך.

5. בנותיה של ח"כ נאדיה חילו מושפלות בנמל התעופה

בפגישה שקיימה חברת הכנסת נאדיה חילו עם ראש השב"כ יובל דיסקין ב-27.2.2007 בעניין הבידוק הביטחוני המשפיל של אזרחים ערבים בשדות התעופה, הבטיח דיסקין לח"כ חילו כי בעוד כשנה וחצי (כלומר עד אוגוסט 2008) תופעל מערכת טכנולוגית חדשה, שתשים קץ לבדיקות הביטחוניות המדוקדקות שעוברים האזרחים הערבים בנמל התעופה בן גוריון. דיסקין גם סיפר לחברת הכנסת חילו כי מדי פעם הוא עורך ביקורים ליליים בנמל התעופה כדי לעמוד מקרוב על סידורי הביטחון ועל היחס לאזרחים הערבים.

כעבור כמה חודשים, ב-30.9.2007, עברו שתי בנותיה של ח"כ חילו בידוק ביטחוני משפיל בנמל התעופה. באוקטובר 2007 שלחה חילו מכתב חריף לראש הממשלה אהוד אולמרט, ודרשה ממנו לפעול ברצינות להפסקת כל צורות היחס המשפיל והמעליב נגד האזרחים הערבים בנמל התעופה בן גוריון. בראיון עיתונאי לאתר האינטרנט של העיתון "פנורמה" בשפה הערבית סיפרה חילו כי האירוע התרחש כשבנותיה נסעו לחופשה בפראג. כאשר חיכו בתור לבידוק הביטחוני פנו אליהן אנשי הביטחון ולקחו

"הפסיקו להתייחס אל ערביי ישראל כאל פצצה מתקתקת"

חברי כנסת ערביים מזדהים עם ח"כ נדיה חילו, שבנותיה הושפלו לטענתן בנתב"ג

בעקבות בידוק ביטחוני

שני רופאים ערבים קוראים להחרים את חברת אל על לאחר שלטענתם הושפלו

"הארץ"
14.10.2007,
על רקע
"ישראל
פוסט",
1.10.2007

אותן לחדר מיוחד, שבו נערך חיפוש בחפציהן האישיים. לאחר ששבו האחיות חילו לעמוד בתור פנו אליהן אנשי הביטחון שוב ודרשו מהן להתלוות אליהם פעם נוספת. השתיים נאלצו לעבור חיפוש נוסף במזוודותיהן האישיות. חילו ציינה כי אנשי הביטחון ידעו כי שתי הצעירות הן בנותיה של חברת כנסת, אך ההשפלה נמשכה.

6. אנשי ביטחון מונעים מחוסיין אבו עיאש ובני משפחתו לעלות למטוס

בדצמבר 2004 באו חוסיין אבו עיאש ובני משפחתו לנמל התעופה בן גוריון כדי לנסוע לחופשה. המשפחה נאלצה לעבור בידוק ביטחוני משפיל, שבסופו החליטו אנשי הביטחון שלא לאפשר לאף אחד מהם לעלות למטוס.
בעקבות האירוע המשפיל החליטה המשפחה להגיש תביעה נגד רשות שדות התעופה ונגד חברת אל על לבית משפט השלום בתל אביב. בית המשפט דחה את תביעת משפחת אבו עיאש. עו"ד עמי הולנדר המיצג את המשפחה ערער בפברואר 2008 על החלטת בית משפט השלום לבית המשפט המחוזי בירושלים.

7. בית המשפט מפצה את עלי מוגרבי ב-10,000 ש"ח

עלי מוגרבי, תושב עכו, בא לשדה התעופה בדרכו לחופשה באילת. אף שהגיע למקום כשעה וחצי לפני מועד הטיסה, עוכב לצורך בידוק ביטחוני ארוך ומשפיל שבסופו מנעו ממנו לעלות לטיסה. במהלך הבידוק נדרש מוגרבי לפשוט את בגדיו לצורך חיפוש גופני. למרות הנזק הכספי והנפשי שנגרם לו, סירבה חברת ישראייר לפצות את מוגרבי או אף להסיעו לאילת במונית. מוגרבי נאלץ לנסוע לשדה התעופה שדה דב בתל אביב, ולטוס לאילת משם.
ב-29 באוגוסט 2007 החליט השופט י. פרידמן כי על רשות שדות התעופה לפצות את מוגרבי בסכום של 10,000 ש"ח, וכן לשלם לו 2,500 ש"ח נוספים הוצאות שכר טרחה.[28]

8. בית המשפט מורה לרשות שדות התעופה לפצות את סרז' חדאד

ב-26.10.2007 הורה שופט בית משפט השלום בחיפה, י. פרידמן לרשות שדות התעופה לפצות את תושב חיפה סרז' חדאד בסכום של 5,500 ש"ח וב-1,500 ש"ח שכר טרחת עו"ד. חדאד בא לשדה התעופה כדי לטוס לחופשה בת ארבעה ימים באילת. אף שהגיע

28 א 8661/06 **מוגרבי נ' רשות שדות התעופה**, 29.8.2007.

זמן רב לפני מועד הטיסה, נחקר באופן משפיל ונערך עליו חיפוש גופני שבמהלכו נדרש להתפשט. חברת ארקיע ורשות שדות התעופה מנעו ממנו לקחת עמו את מזוודותיו.
בהחלטת בית המשפט צוין כי חברת ארקיע היא המוסמכת לבצע את הבידוק הביטחוני בשדה התעופה, ולהשתמש בציוד של רשות שדות התעופה. הטענה של ארקיע, שקרתה תקלה טכנית בציוד הבידוק בשדה התעופה בחיפה, נשמעה כבר פעמים רבות, ולא ייתכן כי תתקבל בכל פעם. עם זאת, השופט דחה את העתירה נגד חברת ארקיע והסתפק בהטלת קנס על רשות שדות התעופה.[29]

9. ביטול טיול פרטי בשמי הארץ

בית משפט השלום בתל אביב החליט לפצות את עלאא עוביד, לאחר שחברת הרקיע השביעי ורשות שדות התעופה ביטלו את הטיול הפרטי המוטס שהזמין מהם עוביד מבעוד מועד. החברה לא ביצעה את ההזמנה לאחר שרשות שדות התעופה סירבה לאשר את הטיסה. עוביד ובת זוגו דרשו באמצעות עו"ד אלבר נחאס לפצותם על העוול שנגרם להם.

10. ירח דבש הופך לסיוט

חברת ארקיע ורשות שדות התעופה בנמל התעופה אסטנבול הפכו את טיול ירח הדבש שתכננו אלי אסמר וכלתו אפנאן ניקולא לטיול עצוב ומשפיל.
עו"ד אלבר נחאס דרש מבית משפט השלום בחיפה להורות לחברת ארקיע לפצות את השניים בסכום של 104 אלף ש"ח, לאחר שצוות הבידוק הביטחוני של החברה סיווג את השניים על רקע גזעי, השפיל אותם, העליב אותם והחרים את מזוודותיהם מבלי להחזירן. הצוות הביטחוני גם ערך חיפוש משפיל על גופם של בני הזוג ובמזוודותיהם. עד לכתיבת שורות אלה, התיק עדיין תלוי ועומד בבית המשפט.

11. רק הערביות נבדקות

ב-15.11.2006 נסעה הפעילה החברתית דאליה חלבי מדאלית אלכרמל לצפון אירלנד, כחלק ממשלחת המורכבת מחמש פעילות חברתיות ערביות וחמש יהודיות. עם בואן לשדה התעופה עברו הפעילות הערביות במשלחת בידוק ביטחוני והן נחקרו. הפעילות היהודיות במשלחת עברו ללא כל עיכוב מיוחד.

29 א 20287/05, **סרז' חדאד נ' ארקיע קווי תעופה ישראליים בע"מ**, 26.10.2007.

12. שמעון שעבאן אינו מורשה לטוס לאילת משדה התעופה בחיפה

אנשי הביטחון בשדה התעופה בחיפה מנעו משמעון שעבאן, אזרח ערבי תושב הכפר ג׳דיידה-מכר, לטוס מחיפה לאילת. המקרה אירע בסוף יולי 2007. שעבאן הגיע לשדה התעופה בחיפה בשעה שבע בבוקר, והיה אמור לטוס במטוס שממריא לאילת בעשר וחצי. שעבאן עבר חיפוש ובידוק ביטחוני שנמשכו שעות, ואחריהם הודיעו לו אנשי הביטחון שאינו יכול לטוס, ללא שום סיבה הגיונית. שעבאן שילם כסף רב ושכר מונית לאילת. כאשר רצה לטוס בחזרה בא לנמל התעופה באילת, קנה כרטיס טיסה לחיפה וטס בלי שאף אחד מאנשי הביטחון יתנגד לעלייתו למטוס.

חדשות

מופז: בדיקות זהות ליהודים וללא יהודים בנתב"ג

"יתד נאמן", 8.8.2007

כל אלה הן דוגמאות ספיציפיות מתוך מקרים רבים המלמדים על היחס המשפיל שמקבלים האזרחים הערבים בשדות התעופה ובמעברי הגבול, בארץ ובחו״ל, מאנשי ביטחון ישראלים. היחס אל האזרחים הערבים מוכיח בבירור כי הערבים נתפסים כאיום ישיר על ביטחון ישראל, ולא כאזרחים שווי זכויות. בעקבות פיגועי 11 בספטמבר 2001 בארצות הברית ושאר פיגועים וניסיונות פיגוע ברחבי העולם, הורחבו והוכבדו הבידוקים הביטחוניים בנמלי התעופה בעולם. ואולם ברו בנמלי התעופה בעולם, נוסעים שנבדקים בקפדנות רבה יותר אינם נבחרים על רקע גזעי. נמלי תעופה עמוסים הנהיגו בשנים האחרונות שיטות בידוק קפדניות ונמנעו מסיווג גזעי, כפי שנעשה בישראל מהכניסה לנמל התעופה בן גוריון ועד לעמדות בדיקת הדרכונים. מנטליות הסיווג הגזעי התפשטה בשנים האחרונות גם אל מחוץ לנמלי התעופה. בדוח זה מפורטים אירועים של סיווג כזה ברכבת ובתחנות אוטובוס.

13. סיווג גזעי בכניסה לרכבת

ד״ר מאג׳ד כבהא וד״ר סאמר דיאב, שניהם רופאים כירורגים במחלקה הקרדיולוגית בבית החולים רמב״ם בחיפה, באו ביום חמישי 19.4.2007 לתחנת הרכבת בבת גלים בחיפה.

בכניסה לתחנה עמד מאבטח, שביקש מהשניים תעודות מזהות. השניים הציגו תעודות כירורגים, אך למרות זאת מנע מהם המאבטח להיכנס לתחנה. בכך נמנע מהם לקבל

שירות ציבורי שצריך להינתן ללא אפליה וללא סיווג.
בעקבות התנהגות המאבטח החל ויכוח, שבמהלכו נכנסו עשרות נוסעים אל התחנה מבלי שהתבקשו להציג תעודת זהות. ד"ר כבהא נאלץ לחזור לביתו כדי להביא את תעודת הזהות, וכך איחרו השניים לוועידה שאליה נסעו בתל אביב.
בתגובה על המקרה טענה חברת רכבת ישראל כי "איש הביטחון הוא בן מיעוטים (כך במקור), דבר שהופך את טענת היחס הגזעני ללא רלוונטית". עוד טענה החברה כי איש הביטחון מקבל הוראות מהמשטרה ומהשב"כ, ואינו מחליט על דעת עצמו ממי לבקש תעודת זהות וממי לא.
מרכז מוסאוא פנה אל משה ליון, יו"ר הדירקטוריון של רכבת ישראל, בדרישה להתנצל על האירוע ולפצות את שני הנוסעים בצורה הולמת. כמו כן דרש מוסאוא להוציא הנחיות ברורות לעובדי החברה, האוסרות עליהם לנהוג כפי שהתנהג איש הביטחון לעיל.
בתשובתה למוסאוא מסרה חברת רכבת ישראל כי תבדוק את הוראות הבידוק הביטחוני לנוסעים ותפעל לשינויו, אם יהיה צורך. החברה התנצלה על עוגמת הנפש שחוו שני הרופאים.

14. מבצע: בית מלון ללא ערבים

עובד חברת התיירות הדקה ה-90 החליט שלא למכור לערבים מבצעים בבית מלון סנטרל פארק באילת בתקופת חג הקורבן בשנת 2007. ה"מבצע" הגזעני נחשף בכתבה ששודרה בערוץ 10.
מקור בענף התיירות סיפר לאתר האינטרנט נענע 10 כי במסגרת המבצע, כאמור, הונחו סוכני תיירות הפנים של החברה לא לשווק את המלון לערבים. כתב חדשות נענע 10, הארון תחאוכו, שהתחזה לאבראהים, נשוי ואב לשלושה, ביקש להזמין שני חדרים לרגל עיד אלאדחא במלון סנטרל פארק. נציג הדקה ה-90 שעמו דיבר טען כי כל החדרים במלון כבר תפוסים. כשניסה "אבראהים" להזמין חדרים ליום רביעי בערב, יום לפני החג, התלבט הנציג מעט, ביקש ממנו להמתין, ואז חזר אליו בהתנצלות: "המלון מלא גם אז, המכירה נסגרה".
ואולם הכתב טלפן גם לסוכנויות אחרות, ביניהן צבר, וואלה טורס ואיסתא, שמכרו לו בלי בעיה חדרים במלון סנטרל פארק בסוף השבוע של חג הקורבן. שיחה למלון סנטרל פארק עצמו הסתיימה אף היא בהצלחה, ו"אבראהים" לא נתקל בבעיה להזמין שם שני חדרים לשני הימים הראשונים של החג, ללא תיווך הדקה ה-90.
כדי להצליב את המידע ולבדוק אם הדקה ה-90 אכן נוהגת אפליה, בוצעה שעה קלה לאחר מכן שיחה נוספת, הפעם בידי גליה סיון, עורכת התיירות של נענע 10, שהופתעה מלהיטותו של נציג המכירות. כשהציע לסיון דיל מפתה, נשאל הנציג אם יהיה זול יותר

להזמין דרך המלון. בשלב זה חשף נציג המכירות בעצמו את המכירה הסלקטיבית: מלבד הדיל הטוב שהוא מציע, אמר, הדקה ה-90 יכולים להבטיח שגם כאשר אילת מלאה בנופשים ערבים לרגל חג הקורבן, המכירה דרך החברה מתבצעת "רק לישראלים". "זה חג למוסלמים באילת", הבהיר, "ואנחנו יודעים שיש ישראלים שאוהבים להיות 'לא ביחד', אם אפשר לקרוא לזה ככה. אז אנחנו לקחנו שם חדרים, והמכירה היא רק לישראלים". כשנשאל אם במלון סנטרל פארק מודעים לכך, השיב הנציג בביטחון כי ההנחיה באה מהם. "אנחנו לא גזענים", טרח נציג המכירות להדגיש, "אנחנו פשוט מכירים את הענף, ויודעים שיש אנשים שיש להם העדפה כזאת או אחרת. הם רוצים יותר שקט, ובדרך כלל זה נורא המוני. מגיעות הרבה משפחות ויש הרבה רעש".
דוד מחלב, סמנכ"ל השיווק של חברת הדקה ה-90, הכחיש מכל וכול כי החברה הנחתה את עובדיה למכור חדרים ליהודים בלבד בימי החג. "חד-משמעית אין כזאת הנחיה מהחברה לנציגי המכירות". גם במלון סנטרל פארק הכחישו נמרצות כי הנחו את חברת הדקה ה-90 לא למכור חדרים לערבים בתקופת חג הקורבן.

15. אוטובוסים לא עוצרים לנשים בלבוש מסורתי

במרכז מוסאוא התקבלו כמה עדויות של נוסעות ערביות, שסיפרו כי נהגי אוטובוסים של חברת אגד, זכיינית משרד התחבורה, אינם עוצרים להן בתחנות, מתעלמים מקיומן בתחנות וממשיכים בדרכם. הדבר פוגע בסדר יומן של הנשים ונוגד את חוק מניעת אפליה בשירותים. מרכז מוסאוא פועל לתעד את העדויות ולהגיש תלונות נגד הנהגים.

גזענות והסתה במגרשי הספורט

מגרשי הספורט, ובעיקר מגרשי הכדורגל, הם עוד במה שבה הגזענים מבטאים את שנאתם לערבים ולסמליהם הלאומיים והדתיים, ואף לשחקנים שחומי עור אחרים.
מאז עלו לליגת העל קבוצות כדורגל ערביות והתחילו לשחק מול קבוצות גדולות (בממדים ישראליים) כמו בית"ר ירושלים, התרחבו גילויי הגזענות במגרשי הכדורגל. להלן כמה דוגמאות לגזענות שעמה מתמודדים הערבים (אך לא רק הם) במגרשי הספורט.

1. קטטות וקריאות "מוות לערבים"

ב-8.1.2006 פרצה באצטדיון דוחא שבסחנין קטטה המונית בין אוהדים ערבים ליהודים, בעקבות קריאות גזעניות שנשמעו מיציע אוהדי בית"ר ירושלים שצפה במשחק מול קבוצת סחנין. כ-500 מאוהדי בית"ר ירושלים פרצו למגרש, החלו לשבור ציוד, תקפו את שחקן בני סחנין עבאס סואן ואת המאמן לופא קדוש והכו אותם. בתגובה תקפו חלק מאוהדי סחנין את אוהדי בית"ר שיצאו מהמגרש. אוהדים רבים נפצעו בקטטה. המשטרה עצרה שניים מאוהדי בני סחנין, אך לא עצרה אף אחד מאוהדי בית"ר ירושלים. ההתאחדות לכדורגל הטילה על סחנין עונש של ארבעה משחקים ללא קהל, אף שפרשני הספורט קבעו כי אוהדי בית"ר ירושלים תקפו ראשונים. הקריאות הגזעניות, שכללו ביטויים בנוסח "מוות לערבים" וקללות נגד הנביא מוחמד, לא זכו לטיפול של ההתאחדות לכדורגל.
אירוע דומה התרחש ב-12.12.07.

2. מרכז מוסאוא דורש מיו"ר ההתאחדות לכדורגל להגיש תלונה נגד בית"ר ירושלים

בדצמבר 2007 פנה מרכז מוסאוא ליו"ר ההתאחדות לכדורגל, אבי לוזון, בדרישה להגיש תלונה נגד קבוצת בית"ר ירושלים בשל ריבוי המקרים שבהם התבטאו אוהדיה בגזענות נגד ערבים במהלך משחקים של בית"ר. בפנייה צוין כי במשחק חצי גמר גביע המדינה שנערך ב- 12.12.2007 בין איחוד בני סחנין לבני יהודה תל אביב (שאוהדים

רבים של בית"ר ירושלים נכחו בו כי קבוצתם עמדה להשתתף במשחק חצי הגמר השני) קרא הקהל קריאות גזעניות נגד ערבים, קריאות שפגעו ברגשות הקהל הערבי כולו.
מרכז מוסאוא דרש מיו"ר ההתאחדות לכדורגל להגיש תלונה נגד בית"ר ירושלים כדי לסייע במאבק בגזענות במגרשי הספורט, בייחוד במגרשי הכדורגל. בעקבות הביקורת הציבורית נענשה קבוצת בית"ר ירושלים, ואוהדיה הורחקו מהמגרשים למשך שני משחקים ביתיים. במשחק גביע הטוטו בין שתי הקבוצות בפברואר 2008 שוב נשמעו קריאות "מוות לערבים", אך הפעם, היות שלא נשמעה זעקה ציבורית נגד הקבוצה שעומדת להיות האלופה, ההתאחדות לא פעלה.

3. פיני גרשון: הרגשתי יהודי בארץ מוסלמית

אין להמעיט בחשיבות המסר שמעבירים מאמנים ובעלי קבוצות לקהל. הבעלים של בית"ר ירושלים, המודיע כי אינו מסוגל לקלוט שחקנים ערבים בקבוצה, מעביר מסר גזעני ברור לאוהדים ולשחקנים, אך גם מאמנים ושחקנים המתבטאים באופן גזעני חייבים להיקרא לסדר בידי מוסדות איגודי הספורט.
ארגוני הספורט באירופה עשויים להדיח קבוצה מליגה בשל התנהגות אלימה או גזענית במגרשים. בישראל, שחקנים ומאמנים לא נענשו מעולם ולו כדי להעביר מסר חינוכי.
לאחר שקבוצתו שיחקה באצטדיון מלחה מול הפועל ירושלים, אמר מאמן מכבי תל אביב בכדורסל פיני גרשון במסיבת עיתונאים שערך ב-27.12.2005[30] כי "במלחה הרגשתי כמו יהודי בארץ מוסלמית, בגלל התנהגות אוהדי הפועל ירושלים כלפי מכבי תל אביב וכלפיי".
דבריו של גרשון עוררו תגובות נזעמות בעולם הספורט ובמערכת הפוליטית. רובי ריבלין, שהיה אז יו"ר הכנסת, אמר כי פיני גרשון הוא מאמן כדורסל טוב, אך אומר לפעמים דברים שלא במקומם ומתנהג כמו שור שנוגח בפעם השנייה, כלומר שבפעם הראשונה סלחנו לו, אך עליו לשים לב לא להידרדר ללאומנות וגזענות. בכך רמז ריבלין לדברים גזעניים שהשמיע גרשון בהזדמנות אחרת, כאשר התייחס אל השחקנים השחורים בקבוצתו ודירג את מידת המשמעת שלהם ואף את חוכמתם על פי צבע עורם.
בשני המקרים לא ננזף גרשון ולא ננקטו נגדו צעדים משמעתיים מצד ארגוני הספורט האחראים. עם זאת, יש לציין שקבוצה של חברי כנסת הגישה הצעת חוק שנועדה להתמודד עם האלימות והגזענות במגרשי הספורט. מוסאוא מברך על הצעת החוק ומצפה שהיא תסייע למאבק בגזענות ובאלימות במגרשים.
בחמש השנים האחרונות הפעילה ההתאחדות לכדורגל פרויקט שנתמך על ידי משרד החוץ הבריטי והקרן החדשה לישראל כדי לטפל בגילויי הגזענות. אף כי המודעות לנושא גברה וגילויי האלימות והגזענות תועדו, הדרך לביעור הספורט מגזענות עדיין ארוכה.

30 "פיני גרשון על מלחה: 'הרגשתי יהודי בארץ מוסלמית'". Ynet, 27.12.05.

גילויי גזענות והסתה נגד נבחרי הציבור הערבי והנהגתו

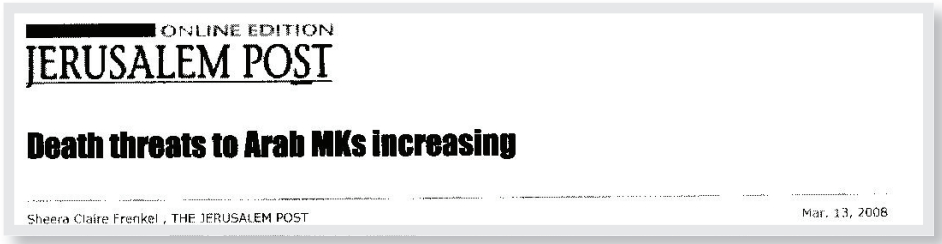

ONLINE EDITION
JERUSALEM POST

Death threats to Arab MKs increasing

Sheera Claire Frenkel , THE JERUSALEM POST Mar. 13, 2008

"גירוזלם פוסט 13.4.2008"

הדוח "גבולות חופש הביטוי של חברי הכנסת הערבים" שפרסם מרכז מוסאוא בסוף שנת 2007 מצביע על נתונים מדאיגים בכל הנוגע ליחסן של הכנסת ורשויות המדינה לחברי כנסת ערבים.

לפי הדוח, בין השנים 1999-2007 זומנו תשעה חברי כנסת ערבים ל-25 חקירות. באותה תקופה לא נחקרו כלל חברי כנסת יהודים שהסיתו נגד הציבור הערבי ולא ננקטו נגדם צעדים כלשהם. שבעה חברי כנסת ערבים נזקקו לטיפול רפואי בעקבות אלימות שהופעלה כלפיהם בידי שוטרים וחיילים ב-11 אירועים שונים. בשלושה מקרים לפחות נאלצה המשטרה לבטל כתבי אישום נגד חברי כנסת ערבים, לאחר שהציגו קלטות המוכיחות את חפותם. במקביל, וגם לאחר שהוכחה חפותם, הח"כים הערבים לא קיבלו התנצלות מאף אחד מהגורמים האחראים.[31]

הפעלת מערכות החוק במדינה כדי להגביל את חופש הביטוי של מנהיגי הציבור הערבי צורמת ובלתי נסבלת. במדינה שבה אמורים כל האזרחים להיות שווים בפני החוק, חברי כנסת יהודים שמסיתים לאלימות וגזענות נגד האזרחים הערבים אמורים לזכות לאותו דין. ממצאי הדוח מעלים כי אנשי ציבור, בהם רבנים, חברי כנסת ושרים יהודים, מסיתים ואף קוראים לפעול באלימות נגד הציבור הערבי בכלל ונגד הנהגתו בפרט.

31 דוח מרכז מוסאוא, "גבולות חופש הביטוי של חברי הכנסת הערבים" (2007), מציג סיטואציות התנגשות בין נבחרי הציבור הערבים לגופי "אכיפת החוק" בין השנים 1999-2007.

1. ליברמן נגד ברכה וטיבי

ח"כ אביגדור ליברמן מן הימין הקיצוני הצהיר במסיבת עיתונאים כי הוא ומפלגתו עוזבים את ממשלת אולמרט, שבה כיהן כשר לאיומים אסטרטגיים וסגן ראש הממשלה, במחאה על תחילת המשא ומתן על נושאי הליבה של הסכסוך הישראלי-פלסטיני. ואולם ליברמן לא החמיץ את ההזדמנות הזאת להסית נגד הנהגת הציבור הערבי. הוא התמקד בח"כ מוחמד ברכה ובח"כ אחמד טיבי, והאשים את ההנהגה הערבית בקיצוניות ובפונדמנטליזם.

במסיבת העיתונאים אמר ליברמן: "המשא ומתן הנוכחי עם הפלסטינים לא יוביל אותנו לשום מקום. מי שחושב שסיבת הסכסוך היא האדמה וההתנחלויות – משלה את עצמו ואת האחרים". והוסיף: "הבעיה שלנו היא לא יהודה ושומרון, אלא ההנהגה הקיצונית והפונדמנטליסטית שנמצאת בכנסת [...] הבעיה שלנו היא אחמד טיבי וברכה – הם יותר מסוכנים מח'אלד משעל ומנסראללה. הם פועלים מבפנים, הם פועלים באופן שיטתי להרוס את מדינת ישראל כמדינה יהודית".[32]

ליברמן הציע לעיתונאים לקרוא את מסמך החזון העתידי שהוציאה ועדת המעקב. "הם אומרים: אנחנו נדרוש אוטונומיה בגליל ובנגב ולא נכיר במדינת ישראל כמדינה יהודית. זה מה שיקרה כשניסוג לגבולות 1967. לכן, מבחינתנו, אנו דוחים את העיקרון שטחים תמורת שלום. העיקרון המנחה חייב להיות החלפת שטחים ואוכלוסיות", אמר ליברמן. לאחר הדברים דרש ח"כ ברכה מהיועץ המשפטי לממשלה להוציא את מפלגת ישראל ביתנו, שליברמן עומד בראשה, אל מחוץ לחוק. ברכה אמר: "דבריו של ליברמן היום מהווים הסתה לרצח. האיש נגוע באיידס גזעני, ויש לרפא אותו מחוץ לפוליטיקה".

ח"כ טיבי הוסיף: "אני מרגיש בוז עמוק לדבריו ולמשנתו של ליברמן. על הקהילה הבינלאומית להפסיק להתייחס בסלחנות אל האיש הנורא הזה ולמנוע את כניסתו למדינות דמוקרטיות, כפי שהחרימו את אוסטריה בגלל יורג היידר".[33]

2. ליברמן קורא להוציא להורג ח"כים ערבים

בנאום בכנסת ב-4.5.2006 אמר ליברמן כי "גורל משתפי הפעולה בכנסת צריך להיות זהה לגורל משתפי הפעולה של הנאצים", כשהוא מתכוון לחברי הכנסת הערבים. בהמשך הוסיף כי "גם בסוף מלחמת העולם השנייה הוצאו להורג במשפטי נירנברג לא רק הפושעים אלא גם משתפי הפעולה עמם. אני מקווה שזה יהיה גורלם של משתפי פעולה בבית הזה".

עוד אמר ליברמן: "אנחנו דרשנו שבקווי היסוד יהיה כתוב מפורשות: כל אותם

32 הצהרות ליברמן במסיבת העיתונאים שערך כדי להודיע על התפטרותו מהממשלה. Ynet, 18.1.2008.

33 Ynet, 18.1.2008.

מסיתים ומשתפי פעולה עם הטרור שיושבים בבית הזה – שיישאו בכל העונש. כל אלה שממשיכים להיפגש חופשי עם חמאס, ועם חיזבאללה, ונוסעים חדשות לבקרים ללבנון. אלה שרק לפני יומיים הכריזו על יום העצמאות של מדינת ישראל כעל יום הנכבה והרימו דגלים שחורים. יש פקודת הטרור, לפי פקודת הטרור יש למצות את הדין עם כל משתפי הפעולה".[34]

3. ליברמן דורש למנוע מח"כ טיבי להשתתף בבחירות

במפגש שערך מרכז מוסאוא עם שגרירי מדינות שונות בישראל דרש ח"כ אחמד טיבי "לחייב את ממשלת ישראל להפנות 20% מן הסיוע הכספי שארצות הברית ואירופה נותנות לישראל לצורכי החברה הערבית". בעקבות זאת ביקש אביגדור ליברמן למנוע מח"כ טיבי להשתתף בבחירות לכנסת, ולדרוש מוועדת הבחירות המרכזית למנוע זאת ממנו בגלל הצעה זו ובגלל ביקורו בלבנון.

מפלגת הימין הקיצוני ישראל ביתנו הודיעה בעקבות הצעתו של טיבי כי תקים אגף מיוחד למעקב אחרי חברי הכנסת ערבים הפועלים נגד המדינה בארץ ובחו"ל, לצד מעקב אחר פעילות ועדת המעקב העליונה לענייני האזרחים הערבים בישראל, שאותה האשימה בהסתה.

מעריב

היום מצורף מגזין 8 גלגון

www.maariv.co.il

הטלפון נפתח לתחרות

אחרי 19 שנה של שליטה בלעדית על הטלפונים והשיחות הוכתרה אתמול רשמית מתחרה ל"בזק"

"ח"כ בשירות המחבלים"

חשיפה

מה מביא חבר כנסת לפקוד בכלא עשרות פעילי טרור רצחניים, בהם אמנה מונא, מפתח הנער אופיר רחום?

"מעריב", 26.11.2003. אף שלא הוגש כתב אישום נגד ח"כ דהאמשה, העיתון מעולם לא התנצל על הכותרת השקרית

34 Ynet, 4.5.2006.

4. ליברמן לח"כ טהא: "אני מקווה שהחמאס יטפל בך"

ישיבת הכנסת החגיגית לכבוד השבעתו של אהוד ברק לתפקיד שר הביטחון (16.6.07) הפכה למריבה מילולית ביו יו"ר ישראל ביתנו, השר אביגדור ליברמן, ובין חברי כנסת ערבים. במהלך הישיבה השתלח ליברמן בח"כ ואסל טהא מבל"ד ואמר: "חבל שחמאס לא טיפל גם בך... אתה בעל בריתם של המחבלים. גם היום שלכם יגיע, אל תדאג". ובכך לא סיים: "בכל מדינה היו מעמידים אתכם לבית משפט צבאי על מעשה בגידה. אנחנו יודעים בדיוק מי אתם ולאף אחד אין אשליות", אמר.

בעקבות הדברים אמר ח"כ טהא: "דבריו של השר ליברמן הם דברי הסתה זולים, וחבל שממשלתו לא מרסנת אותו. וזאת עוד משר שמתיימר לייעץ לממשלה אסטרטגית, אך מייעץ באופן לקוי שמוביל רק להרס טוטאלי, גם בצד הישראלי וגם בצד הפלסטיני. בכוונתי להגיש נגדו תלונה לוועדת האתיקה של הכנסת".

5. צבי הנדל קורא לגרש את הח"כים הערבים מהכנסת

ח"כ צבי הנדל (האיחוד הלאומי-מפד"ל) דרש לגרש מהכנסת את חברי הכנסת הערבים, "שממשיכים פעם אחר פעם, ללא בושה, להסית נגד העם היהודי, סמליו ומקומותיו הקדושים, ומשתפים פעולה עם אויבינו הגדולים והשנואים ביותר", כדבריו. הנדל הוסיף כי "על חברי הכנסת הציונים להתאחד ולפעול ככל יכולתם על מנת לגרש את חברי הכנסת הערבים.[35]

6. ח"כ משה שרוני: "אתם מעודדים טרור"

ח"כ משה שרוני (מפלגת הגימלאים) השמיע דברי הסתה נגד חברי הכנסת הערבים בעקבות התייחסותם לפעולות הצבא בעזה לאחר שבי החייל גלעד שליט. שרוני אמר: "הם קוראים לזה פלישה – ממש הפלישה לנורמנדי", והוסיף: "צריך למחוק את עזה, ולכתוב 'עיר המרצחים', 'עיר הטרוריסטים', 'עיר שבה הטרור נותן לעם הפלסטיני לסבול'". עוד אמר: "חברי הכנסת נציגי המיעוטים בישראל צריכים לדאוג לאלה שהצביעו עבורם. אתם משתפים פעולה עם הטרור, אתם מעודדים את הפלסטינים. איפה הייתם כשרצחו ילד בין 18 ברמאללה? אלה שיורים קסאמים יום-יום על שדרות מעניינים אתכם כמו שלג דאשתקד. אתם מעודדים את הטרוריסטים, תלכו לשם!" קרא שרוני לעבר הח"כים הערבים.[36]

35 Ynet, 18.3.2007.

36 אתר NRG מעריב, 3.7.2006.

7. ח"כ זבולון אורלב מבקש לשלול את חברותם של הח"כים הערבים בכנסת

תגובות הח"כים הערבים לפלישת הצבא הישראלי לעזה לאחר נפילתו של החייל גלעד שליט בשבי, ומעצרם של חברי פרלמנט פלסטינים רבים בידי הצבא הישראלי, עוררו גל של הסתה נגדם מצד חברי הכנסת הימנים. ח"כ זבולון אורלב (האיחוד הלאומי-מפד"ל) דרש "לשלול את חברותם של הח"כים שתומכים בחמאס במלחמתו נגד ישראל". לדבריו, "ישנם ח"כים ערבים שמצטרפים לריקוד הדמים של החמאס, ויש לשלול את חברותם בכנסת. הח"כים הערבים תומכים ומעודדים את החמאס נגד צה"ל והמדינה, ולכן אין להם מקום בכנסת ישראל".[37]

8. ח"כ עזמי בשארה וח"כ ואסל טהא נחקרים ביחידה הארצית לחקירת פשעים

ח"כ לשעבר עזמי בשארה וח"כ ואסל טהא נחקרו בבוקר יום חמישי 21.9.2006 ביחידה הארצית לחקירת פשעים בינלאומיים בפתח תקוה. שני הח"כים נחקרו בחשד לעבירה על החוק המונע לבקר במדינה שישראל מגדירה "מדינת אויב", בעקבות ביקור שערכו ח"כים של בל"ד בסוריה ובלבנון כשבוע קודם לכן.

בשארה אמר כי החקירה, ללא קשר לסיבתה, היא רדיפה פוליטית ושימוש בכלים משפטיים ככלי למאבק פוליטי במטרה למנוע מנציגי הציבור הערבי למלא את תפקידם בהתאם להשקפתם הפוליטית. בשארה הדגיש כי הרדיפה הפוליטית מבקשת למנוע את קשר על בסיס לאומי עם מדינות ערביות, במיוחד סוריה ולבנון. לדבריו, "עמדת ההזדהות עם סוריה ולבנון היא עמדה פוליטית דמוקרטית ועמדה לאומית. אנחנו הצהרנו על עמדתנו זו בכל מקום, כולל בתקשורת הישראלית".

ח"כ ואסל טהא צוטט בכלי התקשורת כשאמר כי "לו היה ראש הממשלה אהוד אולמרט בעל אחריות, הוא היה מבקש לשמוע את דעתנו לאחר פגישתנו עם נשיא סוריה בשאר אסד ועם המנהיגים הלבנונים, אך ממשלת ישראל בחרה בדרך החקירה, מה שמעיד כי הם עדיין עסוקים בשחיתות מוסרית וכספית".[38]

9. פרשת עזמי בשארה

פרשת החקירות והתפטרותו של הח"כ לשעבר עזמי בשארה מילאה תפקיד חשוב בהכשרת ההסתה נגד הנהגת הציבור הערבי ונבחריו. החקירה נגד עזמי בשארה,

37 אתר NRG מעריב, 29.6.2006.

38 אתר arabs48.com, 22.9.2006.

שהואשם ב "ריגול" לטובת חיזבאללה ובקבלת כספים מן הארגון, עוררו גל הסתה בקרב הימין וגורמים אחרים בחברה היהודית, שניצלו בדלי מידע שהודלפו מהחקירה כדי לגרוף רווח פוליטי שיגרום לשלילת הלגיטמציה האזרחית של המפלגות הפוליטיות הערביות ויפגע במעמד האזרחים הערבים בכלל.
להלן סדרת דוגמאות להסתה כזאת נגד הח"כים הערבים, ובמיוחד הח"כ לשעבר עזמי בשארה ומפלגתו בל"ד, בעקבות פתיחת התיק נגדו.

א. ח"כ יואל חסון דורש להוציא להורג את עזמי בשארה

ח"כ יואל חסון (קדימה) קרא ליועץ המשפטי לממשלה מני מזוז "להפעיל נגד הח"כ לשעבר עזמי בשארה את הסעיף המיוחד בחוק העונשין, הקובע כי מי שעשה מעשה בכוונה לסייע לאויב במלחמה נגד ישראל דינו מיתה או מאסר עולם".
חסון אמר: "יש לשפוט את בשארה שלא בפניו ולגזור עליו את העונש המקסימלי – עונש מוות".[39]

ב. ח"כ ישראל חסון קורא להתכונן למלחמה נגד אזרחי ישראל הערבים

לאחר פרסום דבר החקירה נגד ח"כ עזמי בשארה בחשד לקיום מגע עם סוכן זר, קרא ח"כ ישראל חסון (ישראל ביתנו), מי שכיהן בעבר כסגן ראש השב"כ לאזרחים היהודים, להתכונן למלחמה נגד האזרחים הערבים, ואמר: "אם לא נתעורר כאן ועכשיו, ניאלץ להילחם בקרוב מאוד שוב על עצמאותנו. זו תהיה מלחמת עצמאות שניה מול ערביי ישראל, שיקבלו תמיכה מהחמאס".
בראיון עיתונאי אמר חסון: "לפני כמה שנים מנתה תנועת בל"ד 200 אינטלקטואלים, היום היא כבר מונה שלושה מנדטים ומנהלת קשר גלוי עם החיזבאללה וסוריה כאשר אנחנו במצב של מלחמה. איפה נשמע כדבר הזה? בכל מדינה מתוקנת האנשים האלה כבר היו מאחורי סורג ובריח". והוסיף: "יש להכניס מיד את שלושת חברי הכנסת של בל"ד לחדרי חקירות. רק אצלנו, בחסות הדמוקרטיה, מעלימים עין מהקשר שלהם עם גדולי אויבינו, ובמקביל תנועות ערביות מפרסמות מאמרים וגילויי דעת שקוראים לא לקבל את העובדה שמדינת ישראל היא מדינת העם היהודי. אנחנו מגיבים בצורה פסיבית ונמצאים בתהליך מואץ של תסיסה בקרב ערביי ישראל, שלא מוכנים לקבל את העובדה שהמדינה הזו היא מדינה יהודית".[40]

39 Ynet, 2.5.2007.
40 Ynet, 26.4.2007.

ג. ח"כ אריה אלדד: "אני קורא לכל חברי הכנסת הערבים ללכת בעקבות עזמי בשארה"

לאחר שהגיש החי"כ לשעבר עזמי בשארה את התפטרותו מהכנסת והצהיר כי אין בכוונתו לשוב לארץ לתקופה מסוימת, הביעו רבים מחברי הכנסת הימנים שמחה. ח"כ יובל שטייניץ (ליכוד), מי שהיה יו"ר ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, אמר כי "על ישראל לשקול ללכוד את בשארה כדי להעמידו לדין". ח"כ עתניאל שנלר (קדימה) אמר: "מדינת ישראל לא ייחלה למתנה טובה יותר ליום הולדתה ה-59. מעתה יידע כל חבר כנסת ערבי כי מי שרומס ברגל גסה את ביטחון המדינה תחת כנפי החסינות, יגמור מאחורי סורג ובריח".

ח"כ אריה אלדד (האיחוד הלאומי-מפד"ל) אמר: "אני מברך את בשארה על החלטתו, וקורא לכל חבריו בסיעות הערביות בכנסת ללכת בעקבותיו, ולשחרר את כנסת ישראל מנוכחותם של אלה המסייעים לאויבי המדינה. אני מקווה שבשארה ימצא מקלט מדיני בסוריה או אצל חבריו מחיזבאללה".

יו"ר המפד"ל, ח"כ זבולון אורלב, הביע קורת רוח רבה מצעדו של בשארה, ולדבריו: "טוב שבשארה הבין כי מקומו בכלא ולא בכנסת. על שלטונות החוק לשים יד על בשארה ולמצות עמו את הדין".[41]

ד. בנימין נתניהו: התרחקות עזמי בשארה מהזירה הפוליטית טובה לכולם

ראש האופוזיציה, יו"ר הליכוד וראש הממשלה לשעבר בנימין נתניהו, הגיב אף הוא על הפרשה ואמר: "עזמי בשארה ערער את הרקמה הדקה בין יהודים לערבים במדינת ישראל. אם בשארה יסתלק מהזירה הפוליטית – הדבר יועיל לכולם".

ח"כ זבולון אורלב (האיחוד הלאומי-מפד"ל) אמר: "מי שיהסס ויגמגם נוכח תופעה זו ימצא את עצמו די בקרוב מול מרד ערבי אלים שיסחף את מרב הציבור הערבי. פרשת בשארה שוב מעלה על סדר היום את שאלת נאמנותם של נבחרי הציבור הערבים למדינת ישראל כמדינה יהודית. אין מדובר בשאלה תיאורטית או אקדמית, אלא בשאלה הנוגעת במישרין ליכולת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית". והוסיף: "ההתרסות של חלק מחברי הכנסת הערבים, כמו נסיעתו של בשארה לסוריה וללבנון ופגישתו עם נשיא סוריה בשאר אסד, כמו גם פגישת ח"כים ערבים עם ראשי החמאס – אינם בגדר חופש ביטוי, אלא עידוד מפורש למאבק מזוין בישראל ועידוד הטרור נגד אזרחיה".

עמיתו של אורלב לסיעה, ח"כ צבי הנדל, אמר: "אין לי ספק שהמנהיגות הערבית בארץ, שחלקה נמצאת בכנסת, משתפת פעולה עם האויב בצורה הרבה יותר קיצונית מהציבור הערבי-ישראלי, שרובו רוצה לחיות כאזרח המדינה בצורה מסודרת ולהתפרנס בכבוד".[42]

41 Ynet, 22.4.2007.

42 Ynet, 10.4.2007.

10. מזוז מגיש כתב אישום נגד השיח' ראאד סלאח בחשד להסתה לאלימות וגזענות

היועץ המשפטי לממשלה מני מזוז, שקיבל פניות ישירות ושמע את הדברים החמורים המצוטטים כאן, התעלם מהם ולא טיפל בהם בהתאם לסמכויות המוקנות לו בחוק. לעומת זאת הורה לחקור והגיש כתב אישום לבית משפט השלום בירושלים נגד השיח' ראאד סלאח, ראש הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית, בחשד ל"הסתה לאלימות ולגזענות" בעקבות דבריו בעניין אירועי שער המוגרבים.

החלטת היועץ התקבלה במקביל להחלטתו לסגור את תיקי החקירה נגד השוטרים החשודים בהריגת הצעירים הערבים אזרחי ישראל באירועי אוקטובר.

לפי כתב האישום קרא השיח' ראאד סלאח לאלימות ולגזענות בתפילת יום השישי באזור ואדי ג'וז ביום שישי 16.2.2007, כאשר הרשויות ביצעו חפירות לא חוקיות בשער המוגרבים, הנחשב לחלק ממסגד אלאקצא. פרקליטות המדינה טוענת כי יש לה ראיות ועדים לכך שסלאח "הסית לאלימות וגזענות".

במקביל דרשה הפרקליטות להרחיק את השיח' סלאח מחומות ירושלים עד תום ההליכים המשפטיים נגדו. כאמור, במדינה שבה כל האזרחים אמורים להיות שווים בפני החוק, היועץ המשפטי לממשלה הפלה והחריש כאשר מנהיגי ציבור יהודים הסיתו נגד מנהיגי ציבור ואזרחים ערבים.

עמותות גזעניות

חוק העמותות אמור לאפשר פעילות ציבורית רחבה ככל שניתן בידי אנשים שמתארגנים למטרות ציבוריות שונות. מרכז מוסאוא תומך בחופש הפעולה של עמותות וארגונים. עם זאת, חוק העמותות מאפשר פעילות בתוך המסגרת המשפטית במדינה. כדי להסדיר את עבודת העמותות מונה רשם עמותות המפקח עליהן באמצעות כלים שונים.
הממשלה מעניקה תמיכות לעמותות הפועלות בתחומים שונים, בסכומים העשויים

"מעריב", פברואר 2008

להגיע למיליארדי שקלים בשנה. עמותות ערביות מופלות בהקצאת תקציבים ממשלתיים, ופחות מ-1.5% מתקציבי הממשלה מגיעים אליהן.
בשנתיים האחרונות בדקו מרכז מוסאוא והחשב הכללי של האוצר את התמיכה הממשלתית בעמותות מפלות, וגילו קריטריונים תפורים ומפלים בהקצאת תקציבים לעמותות. בפרק זה נתייחס בעיקר לעמותות הפועלות למען אפליית אזרחי המדינה הערבים ומסיתות נגדם.

עמותת יד לאחים, למשל, פועלת ל"החזרת" הילדים שנולדו לזוג מעורב – ערבי ויהודייה או ערבייה ויהודי – אל הוריהם היהודים. לצורך כך לא בוחלים פעילי הארגון בכל האמצעים ל"החזרת" הילדים, גם אם הדבר מחייב את חטיפתם מבית אביהם הערבי או אמם הערבייה.

עמותת אפרת מספקת תמיכה כספית ונפשית לנשים יהודיות השוקלות לבצע הפלה. מעבר לטיעונים הדתיים-שמרניים, משתמשת העמותה בטיעונים של מאבק דמוגרפי. העמותה משיקה מדי פעם קמפיין תקשורתי, הכולל ציטוטים מנאומים של ראש הממשלה לשעבר בנימין נתניהו שהתבטא בנושא הסיכון הדמוגרפי הנשקף מן האזרחים הערבים ומהתרבותם המהירה.

הארגון לאחריות הארגונים הלא-ממשלתיים הסית נגד עמותות ערביות, ובראשם נגד מרכז מוסאוא, כאשר טען כי הן עושות שימוש בזכויות אדם לצורך מימוש מטרות פוליטיות נסתרות, וכי הארגונים הערבים עוינים למעשה את מדינת ישראל.

מרכז מוסאוא הזהיר את הארגון, שהסיר כתוצאה מכך את המידע השקרי שהופץ באתר האינטרנט שלו, אך לא פרסם התנצלות ברבים. לאחר כשנה שוב החל הארגון להפיץ באתרו מידע ומאמרים מסוג זה, וטען כי העמותות הערביות, ובראשם מרכז מוסאוא, חותרים תחת יסודות מדינת ישראל. כדוגמה לכך הובא מסמך שפרסם מרכז מוסאוא בדבר שוויון חוקתי.

למרות ההסתה נגד העמותות הערביות, היועץ המשפטי או המערכת המשפטית לא נקטו צעדים כלשהם כלפי המסיתים. לעומת זאת הורה רשם העמותות באותה עת לסגור את עמותת אנסאר אלסג'ין, המסייעת לאסירים פוליטיים, בטענה שהיא מנהלת פעילות בלתי חוקית.

1. עמותה שהסיתה נגד ערבים נסגרה בחשד למעשי רמייה וזוכה ליחסי ציבור

מרכז מוסאוא תיעד קמפיין תקשורתי שהשיקה עמותת יחד-עם אחד, קמפיין שהאשים צעירים ערבים בניצול צעירות יהודיות, אינוסן והפעלת אלימות כלפיהן על רקע לאומני. התוכנית "פוליטיקה" בערוץ הראשון אירחה במרץ 2004 את מנהלת העמותה, וכן צעירות שטענו שנפלו קורבן לניצול מסוג זה וכמה חברי כנסת.

מרכז מוסאוא התריע באוזני מערכת התוכנית כי הטענות שמפיצה העמותה אינן אמיתיות, כי הציגה עדויות מזויפות וכי גרמה לצעירות להעיד עדות שקר כדי לגייס תקציבים שיממנו את שכר מנהלת העמותה. למרות זאת שודרה התוכנית, וחשפה את קהל הצופים ל"מידע" מוטעה, מסית ובעייתי. כתבות נוספות שודרו, בסיוע עובדות העמותה, כמעט בכל מהדורות החדשות של הערוצים השונים, אך התוכנית "שומר מסך" שמגיש אמנון לוי בערוץ 10 ערכה תחקיר מקיף על עבודת העמותה וחשפה את

מעשי הרמאות.
עד מועד פרסום הדוח, הערוץ הראשון לא התנצל על ההסתה נגד אזרחי המדינה הערבים למרות החשיפה, והמשיך לארח תוכניות נוספות שעולה מהן נימה דומה. בעקבות התחקיר של אמנון לוי הגיש מרכז מוסאוא תלונה במשרד רשם העמותות. המשרד חקר את התנהלות העמותה, והחקירה העלתה כי אכן נעשו מעשי רמייה בכספי העמותה והרשם הורה על סגירתה. התלונות על ההסתה הגזענית שנעשתה בחסות העמותה לא נחקרו. יש להדגיש גם כי נושא יחסי המין או הנישואין בין ערבים ליהודים מתעורר פעמים רבות ביוזמת עמותות וארגונים גזעניים, וזוכה לכיסוי תקשורתי אפילו בתוכניות החדשות המרכזיות.

2. עמותת גל עיני מפרסמת את "ברוך הגבר"

הרב יצחק גינזבורג, לשעבר ראש ישיבת עוד יוסף חי בשכם, קיבל תמיכה ממשלתית להדפסת דברי הסתה נגד האזרחים הערבים. בעבר כתב גינזבורג את הספר "ברוך הגבר", שהילל את הרוצח ברוך גולדשטיין שביצע טבח במערת המכפלה.
לאחרונה הוציאה עמותת גל עיני פרסומים שבהם נכתב כי "על כל אחד ואחד לתאר לעצמו מה שהאויב זומם לעשות לנו, ולקיים בו מידה כנגד מידה". הכרוז נתלה בכניסה לאירוע שארגנה העמותה בירושלים.[43]

3. איסור לקיים כינוס לזכר ג'ורג' חבש

לעומת חופש הפעולה של עמותות וארגונים, רשויות החוק בישראל נוטות להגביל אירועים שיוזמים גופים פוליטיים ערביים. בסוף פברואר מנעה המשטרה קיום אירוע אזכרה למנהיג החזית העממית לשחרור פלסטין ג'ורג' חבש, שאמור היה להתקיים בנצרת. בית המשפט דחה עתירה שהוגשה נגד ההחלטה למנוע את הכינוס.

43 "הארץ", 14.3.2008.

פגיעה באתרים קדושים ובחופש הפולחן

עלבון דת הוא עבירה לפי סעיף 170 לחוק העונשין (התשל"ז 1977). הגדרת העבירה כוללת "הרס, גרימת נזק או חילול מקום פולחן, או מקום המקודש לקהל אנשים, בכוונה לבזות דתם, ביודעין שהם עשויים לראות במעשה זה עלבון לדתם. עלבון דת מהווה עבירה פלילית, והעונש המקסימלי בגינה הוא מאסר של שלוש שנים".

אף שהוראות החוק ברורות, תיעדנו כאן כמה אירועים של עלבון דת ומקומות קדושים שבוצעו בידי בודדים כמו גם בידי גופים ממשלתיים או עירוניים.

הדוח גם מפרט אירועים המוגדרים כעבירות על סעיפים נוספים בחוק העונשין, כמו הפרעה לפולחן, המוגדרת כך: "המפריע במזיד לאסיפת אנשים שנתאספו כדין לשם פולחן דתי, או תוקף במזיד אדם הממלא תפקיד באסיפה כאמור או את אחד מבאיה, ואין בידו להוכיח צידוק או הצדק כדין, דינו מאסר שלוש שנים" (סעיף 171 לחוק העונשין, התשל"ז 1977).

"הנכנס שלא ברשות למקום פולחן או למקום שיוחד לצורכי לוויית המת, או נוהג שלא בכבוד, והכול בכוונה לפגוע ברגשותיו של אדם או לבזות דתו, או כשהוא יודע שהדבר עשוי לפגוע ברגשותיו של אדם או לבזות דתו, דינו מאסר שלוש שנים", קובע סעיף 172 לחוק העונשין. גם כאן תיעדנו אירועים הדורשים טיפול של מערכת האכיפה, אך לא טופלו.

באירועים ציבוריים, ובמשחקי כדורגל במיוחד, תועדו עבירות לפי סעיף 173 לחוק העונשין, המונע "פרסום שיש בו כדי לפגוע פגיעה גסה באמונתם או ברגשותיהם הדתיים של אחרים".

רשויות ממשלתיות ועירוניות השתמשו בטענות חסרות בסיס ומשוללות היגיון כדי לפגוע באתרים המקודשים לערבים, ולא הענישו את מי שמחללים אותם באופן שירתיע ויוביל להפסקתן, אלא להפך, התייחסו לתוקפים ביד רפה, בטענות שונות ומשונות.

ממשלות ישראל לדורותיהן מפקיעות את רכוש הווקף האסלאמי ומתייחסות אליו כאילו היה רכוש נפקדים. משרד האוצר ומינהל מקרקעי ישראל עושים בנכסים ובמקומות אלה שימוש מסחרי ואינם שומרים על רוב בתי הקברות והמסגדים שבהם הם מחזיקים. הממשלה אינה מדווחת על השימוש בנדל"ן זה, ולמוסלמים אין הזכות

לנהל אותו, במיוחד בערים ובכפרים ערביים נטושים.
בפרק זה נציג דוגמאות רבות לפגיעה באתרים אסלאמיים ונוצריים מקודשים, כמו בתי תפילה, בתי קברות וכו'.

1. הריסת בית הקברות האסלאמי ובית הקברות הנוצרי בכפר העקור בירווה

בבוקר יום ראשון, 13.1.2008, הרסו דחפורים קברים בבתי הקברות של העדה האסלאמית ושל העדה הנוצרית בכפר העקור בירווה, שנכבש ביוני 1948 ושוכן כ-10 קילומטרים ממזרח לעכו. יש לציין כי בני הכפר עדיין קוברים את מתיהם בבתי הקברות הללו.
יו"ר בית הדין השרעי לערעורים, הקאדי אחמד נאטור, שלח מכתבי מחאה לראש הממשלה, לשר הפנים ולשר לביטחון פנים, וגינה את הפגיעה בבתי הקברות בידי קיבוץ אחיהוד. נאטור כתב כי אלה מעשים בלתי מוסריים ולא אנושיים הפוגעים ברגשותיהם של המוסלמים והנוצרים, והדגיש כי קדושת בתי הקברות היא נצחית, וכי הפגיעה בה היא פשע לפי החוק המקומי והבינלאומי. נאטור דרש לעצור מיד את הפוגעים ולהענישם, במיוחד לאור העובדה שהם מייצגים מוסד רשמי. עוד דרש נאטור להורות על בניית שני בתי הקברות, לשפצם באמצעות גוף אסלאמי ולבנות סביבם חומה. מהשר לביטחון פנים, בהיותו השר האחראי על המשטרה, דרש נאטור לחקור את הפשע מיד וברצינות, ולהעניש את מחללי בתי הקברות במלוא חומרת הדין.
ביום רביעי 16.1.2008 נענה בית המשפט העליון לבקשת עו"ד מוחמד סולימאן אגבאריה להוציא צו מניעה זמני נגד מועצת אחיהוד ומינהל מקרקעי ישראל. הצו הורה להפסיק כל עבודה, כולל חפירות ופתיחת דרכים ובנייה, באזור שבו נמצאים בית הקברות המוסלמי ובית הקברות הנוצרי באחיהוד, שהוקמה על אדמות הכפר בירווה, והחליט כי הוראה זו תישאר בתוקף עד לקבלת החלטה אחרת.
קיבוץ אחיהוד מתכוון לבנות על אדמות הכפר העקור בירווה ובשטח בית הקברות שש רפתות לפרות.

2. איומים בהריסת המסגד העומרי בכפר אום טובא

תושבי הכפר אום טובא שבתחום השיפוט של עיריית ירושלים הופתעו לגלות ביום חמישי 7.2.2008 צו הריסה מעיריית ירושלים למסגד אלעומרי. הצו מורה להרוס את המסגר בתוך 24 שעות, בטענה שלא קיבל רישיון בנייה. התושבים ערערו לבית המשפט והשיגו צו מניעה מינהלי המקפיא את ההריסה.
המסגד נבנה לפני כ-800 שנה. ד"ר עכרמה סברי, ראש הוועד האסלאמי העליון, אמר:

"ההחלטה להרוס את המסגד העומרי ההיסטורי היא צעד חמור והתערבות ישראלית בוטה בענייני הדת. אסור להרוס מסגדים לאחר שנבנו".

3. חילול בית הקברות בכפר אבטין

ב-17.2.2008 נכנסה לבית הקברות הרבג' קבוצת יהודים דתיים והרסו קברים רבים. בית הקברות הרבג' שייך לכפר אבטין, אך בגלל קרבתו לאזור יהודי הוא סופג פגיעות תכופות, וקבריו מחוללים ונהרסים בידי אלמונים. אף כי מדובר בעבירות על פי חוק העונשין, המשטרה לא עצרה חשודים במעשה.
לאחר חילול הקברים הוחלט להציב גדר גבוהה סביב בית הקברות, שתמנע הישנות מקרים כאלה, וכן הוחלט על שיקומם של הקברים השבורים. מחללי בית הקברות לא נעצרו, וספק אם התקיימה חקירה משטרתית רצינית במעשה.

4. חפירות באזור מסגד אלאקצא

נוצרים ומוסלמים בארץ מייחסים חשיבות רבה לירושלים ולאתריה הדתיים, בלי קשר לעתידה המדיני של העיר. חשיבות המקומות הדתיים והגישה אליהם וחופש הפולחן ללא התערבות נחשבים לזכויות אדם בסיסיות. בשנים האחרונות רבו המגבלות על חופש הפולחן של המוסלמים ושל הנוצרים בירושלים ובבית לחם, והוגבלה כניסת מתפללים לאזורים קדושים וחשובים לשתי הדתות.
רשות העתיקות, במימון הממשלה ועמותות יהודיות ימניות, מבצעת חפירות מתחת למתחם מסגד אלאקצא וסביבו תוך התעלמות מפניותיהם של מוסדות דת ערביים, ממחאת המוסלמים בארץ ובחו"ל ומהרגישות ההיסטורית והדתית של המקום. הרשויות הקימו במקום גשר הפוגע בחומת מתחם אלאקצא, ללא קבלת אישורים נדרשים ותוך התעלמות מהתנגדות המוסלמים לצעד זה. יתרה מזו, הממשלה מסרבת לנהל דו-שיח עם המנהיגות הדתית המתרעמת על החפירות. הפגנות שהתקיימו סביב מתחמי החפירות פוזרו ביד קשה תוך כדי ביצוע מעצרים. אנו סבורים כי ראוי לקיים דיאלוג קבוע ואמיתי סביב המתחם בטרם יוחלט על המשך החפירות.

5. תמהונים תוקפים את כנסיית הבשורה בנצרת

בערב שבת, 3.3.2006, פרצו שלושה אזרחים יהודים לכנסיית הבשורה שבלב נצרת, והטילו בתוכה פצצות הלם וגז שגרמו לחרדה בקרב המתפללים. הזיכרון הטרי מן הטבח באוטובוס בשפרעם הביא אלפי אנשים לשטח הכנסייה. במקום נכחו גם ראש עיריית נצרת, ראמז ג'ראיסי, סגנו עלי סלאם, כמה מחברי מועצת העיר ומנהיגים פוליטיים ודתיים ערבים.

התוקפים היו חיים אליהו חביבי, אשתו ובתו, אשר הצליחו לפרוץ לכנסייה לאחר שהתחפשו למתפללים נוצרים והחביאו את הנפצים בתוך עגלת תינוקות. אליהו חביבי מוכר למשטרה, וניסה בעבר לתקוף את כנסיית הקבר ואת כנסיית הבשורה, אך ללא הצלחה.
יש לציין כי האירוע קרה כאשר מתפללים רבים נכחו בכנסייה. למרבה המזל לא הצליחו התוקפים להיכנס לאולם המתפללים, וכך נמנע אסון בטוח. השלושה נעצרו והוגשו נגדם כתבי אישום, הם טענו כי ביקשו לזעזע את הציבור ולזכות בתשומת לב ציבורית למצוקתם האישית.

6. המשטרה מונעת את השמעת קריאת המואזין בעכו

בחודש הרמדאן 2007 החליטה המשטרה למנוע את השמעת קריאת המואזין בשכונת וולפסון בעכו, שרוב תושביה ערבים, ולא נענתה לפניות מצד ח"כ עבאס זכור (רע"ם) ואנשי ציבור נוספים בעיר. מפקד תחנת עכו, סנ"צ משה כהן, הסביר כי ההחלטה נובעת מרצון "לשמור על הסטטוס קוו ולמנוע עימותים מיותרים בעיר". הוא פעל על פי החוק האוסר שימוש בכריזה במקומות לא מורשים.
ח"כ זכור, שנפגש עם כהן בניסיון להניאו מההחלטה, הסביר כי הבקשה לגיטימית: "אי אפשר להתחשב ברגשות של קומץ ולהתעלם מרגשות רוב תושבי השכונה". לדברי זכור, השמעת קריאת המואזין אינה נוגעת רק להודעה על סיום הצום, אלא מיועדת להשרות אווירת חג בשכונה.
התושבים מפנים אצבע מאשימה גם כלפי העירייה, שלא נתנה את הסכמתה למהלך. מנכ"ל עיריית עכו, אוהד שגב, אמר כי "מדובר בהחלטה של מפקד התחנה שפועל על פי חוק, ולעירייה אין שום השפעה על ההחלטה". שגב הוסיף כי העירייה מצדה יזמה פעולות של קישוט השכונה והצבת תאורה ושלט ברכה לתושבים. עוד ציינו בעירייה כי ההחלטה למנוע שימוש ברמקולים אינה נוגעת רק לתושבי השכונה המוסלמים, אלא גם לישיבת ההסדר במהלך טקסי שמחת תורה.
בשנים האחרונות נרשם מתח חסר תקדים בין תלמידי ישיבת ההסדר במקום לתושבי השכונה הערבים, ובמשך כמה חודשים היו איומים בנשק וקטטות לחלק מהשגרה בשכונה.

המשטרה אוסרת השמעת המואזין בחודש הרמדאן בשכונה בעלת רוב ערבי בעכו

"הארץ", 19.9.2007

7. ג'סר א-זרקא מקבלת שטח להקמת מזבלה תמורת הנמכת קול המואזין

הכפר ג'סר א-זרקא שוכן על כביש החוף בין חיפה לתל אביב, סמוך לקיסריה. כביש החוף, הים, קיסריה וקיבוצי האזור מחזיקים ברוב האדמות מסביב ליישוב, שנזקק לתחנת מעבר לפינוי אשפה. מינהל מקרקעי ישראל הקצה את רוב הקרקעות הסמוכות לו למועצה האזורית חוף הכרמל, ואולם מושב בית חנניה הסמוך הסכים להפריש קרקעות של מינהל מקרקעי ישראל הנמצאות בשליטתו לטובת המזבלה, בתנאי שיונמך קול המואזין, המפריע לדבריהם לתושבי המושב.

אילת שטרן-דהרי, מזכירת מושב בית חנניה, אמרה כי בארבע השנים האחרונות הופיע בג'סר א-זרקא מואזין חדש. לדבריה התחילה תחרות בין המואזינים בשני המסגדים, והחיים במושב נהפכו לגיהנום. היא ציינה גם כי תושבי המושב התרגלו למואזין הקודם, שהתפלל בשקט ולא השפיע עליהם, אך המואזין המתחרה, לדבריה, "הגביה את קול הקריאה לתפילה באופן בלתי נסבל". היא הוסיפה כי המושב ניסה לשכנע את המואזין להנמיך את קולו בכל הדרכים, אך הניסיונות נכשלו, "ואז החלטנו לתת להם את האדמה, ששטחה 4 דונמים וחצי, תמורת הנמכת קול המואזין".

ראש המועצה המקומית ג'סר א-זרקא, שיח' מוראד עמאש, אמר: "הפתרון הזה עוזר לנו כספית, ופותר לנו בעיה קשה מאוד שנמשכה שנים".[44]

44 אתר האינטרנט אלערב, 30.4.2007. www.alarab.co.il/view.php?sel=00013814

חקיקה מפלה הפוגעת בזכויות אדם

חוק יסוד: הכנסת אמור להסדיר את תהליך החקיקה בכנסת, ולהקנות למחוקקים את הסמכות והחירות לשנות את החקיקה הקיימת או להציע חקיקה חדשה. עם זאת, החוק מגביל את הדיונים בהצעות חוק הפוגעות בזהות היהודית של המדינה או קוראים לגזענות.

סעיף 7א' לחוק יסוד: הכנסת מונע מרשימת מועמדים שמסיתה לגזענות מלהתמודד בבחירות לכנסת. עם זאת תועדו כמה מקרים שבהם רשימות מסיתות אושרו על ידי ועדת הבחירות המרכזית. בפועל מכהנים כיום בכנסת רשימות וחברי כנסת המסיתים לגזענות ולאלימות.

נשיאות הכנסת מקבלת הצעות חוק ממשלתיות והצעות חוק פרטיות ובוחנת אותן תוך קבלת ייעוץ משפטי צמוד. לנשיאות הכנסת סמכות לפסול הצעות חוק גזעניות, אך בפועל כמעט כל הצעות החוק המפלות אושרו להנחה ועברו להצבעות. בכנסת הנוכחית הונחו הצעות חוק מפלות וגזעניות רבות, וחלקן אף זכו לתמיכת ועדת השרים לענייני חקיקה.

ועדת חוקה, חוק ומשפט של הכנסת וראש הממשלה מבקשים להגיש לכנסת הצעת חוקה לקראת יום העצמאות השישים של מדינת ישראל. הצעות החוקה הנידונות

הצעת חוק: אדמות קק"ל – ליהודים בלבד

על פי הצעת החוק החדשה, ניהול אדמות קרן קיימת לישראל יתבצע בהתאם למסמכים המקוריים של האגודה, בהם נאמר כי הן נועדו ליישוב יהודים בלבד

"מעריב 16.7.2007"

בכנסת כיום יפגעו קשות בחוקי היסוד שנחקקו, ויקַבּעו את מעמדם הנחות של אזרחי המדינה הערבים. בטרם תיחקק חוקה ראוי לקיים דיאלוג אמיתי בין מנהיגי הציבור הערבי והיהודי על זהותה של המדינה ועל עתיד הזכויות הקולקטיביות של כל אזרחי המדינה. בשלב זה לא מתקיים דיון כזה.

הדרישה להכיר במדינת ישראל כמדינה יהודית כבר הועברה מהדיאלוג האזרחי למשא ומתן המדיני. ממשלת ישראל העלתה דרישה זו, והקהילה הבינלאומית התבקשה לפעול בהתאם. מצב זה חוסם דיאלוג אזרחי ומונע את הגדרת הזכויות הקולקטיביות של הרוב היהודי ושל המיעוט הערבי. דיון מקיף בסוגיה אפשר למצוא במסמך "חוקה שוויונית לכול?" שחיבר ד"ר יוסף ג'בארין בעבור מרכז מוסאוא.

בפרק זה נסקור הצעות חוק מפלות שנועדו לפגוע במעמדם של האזרחים הערבים בישראל ובנגישותם למשאבי המדינה הסמליים והחומריים. יש לציין כי גם ללא אישורן של הצעות אלו, ספר החוקים של מדינת ישראל כולל 35 חוקים המקנים זכויות יתר לציבור היהודי ומפלים את המיעוט הערבי.

פרק זה מתבסס על דוח שהכינה השדולה לזכויות אדם בכנסת, בראשות הח"כים דב חנין וזהבה גלאון. דוח מקיף שהוכן בדצמבר 2007 כולל 11 הצעות חוק מפלות, כפי שנפרט להלן.

1. התיקון לחוק מינהל מקרקעי ישראל

הצעת חוק מינהל מקרקעי ישראל (תיקון – ניהול קרקעות קק"ל לטובת העם היהודי), התשס"ז 2007, אשר אושרה בקריאה ראשונה ברוב גדול ביולי 2007, מתירה החכרה של קרקעות קק"ל לצורך יישוב יהודים בלבד. הצעת החוק מנוגדת באופן ברור לעקרון השוויון ולעקרונות דמוקרטיים, שכן היא עומדת בסתירה מוחלטת לפסיקת בג"ץ,[45] שראתה בהקצאת קרקעות של קק"ל ליהודים בלבד דבר פסול ואפליה שעומדת בניגוד לעקרון השוויון. הצעת החוק מנוגדת גם לעמדת היועץ המשפטי לממשלה, אשר קבע במאי 2007 כי "מינהל מקרקעי ישראל חייב לקיים את עקרון השוויון, ואסור לו להפלות על רקע של השתייכות לאומית, גם בפעילותו כמנהל אדמות שבבעלות קק"ל". הצעת החוק מתכוונת לעקוף את החלטת בג"ץ תוך התעקשות שלא לראות "בהחכרת מקרקעין של קק"ל לצורך יישוב יהודים על מקרקעין אלה הפליה פסולה",[46] זאת למרות האמור בכל דין.

בשנתיים האחרונות מתנהל בבג"ץ דיון בעתירות שהגישו מרכז מוסאוא והקליניקה לזכויות האדם באוניברסיטת תל אביב בנושא אפליה במכירת דירות לאזרחים ערבים בכרמיאל. גם בעתירות שהגישו ארגוני זכויות אדם עמיתים נטען כי ביישובים שונים

45 בג"ץ 6698/95 **קעדאן נ' מינהל מקרקעי ישראל ואח'**, פ"ד נד(1) 258.

46 מתוך הצעת החוק.

מתקיימת אפליה במכירת קרקעות ודירות לערבים, בניגוד לפסיקת בג"ץ בפרשת קעדאן, כביכול מכיוון שאלה נבנו על קרקעות הקרן הקיימת, בג"צ 7452/04 פואד אבו ריא נ' מנהל מקרקעי ישראל – מחוז הצפון (תלוי ועומד). נציגי הקק"ל מהווים כ-50% מחברי מועצת מינהל מקרקעי ישראל, אף על פי שהם מחזיקים פחות מ 12% מאדמות המדינה, שרובן ניתנו לקק"ל בידי המדינה.

השלכות החוק, במידה שייכנס לספר החוקים, הן חמורות: החכרת קרקעות ליהודים בלבד תיצור הפרדה על בסיס לאום במגורים, תוצאה המאפיינת משטרים לא דמוקרטיים כדוגמת משטר האפרטהייד. בכך תפגע הצעת החוק פגיעה אנושה ביסודות המבנה של המשטר הדמוקרטי והחוקתי של מדינת ישראל ובערכיו המהותיים.

2. חוק האזרחות והכניסה לישראל

א. הוראת שעה (תיקון מס' 2) התשס"ז 2007

חוק האזרחות והכניסה לישראל הועבר בשנת 2003 ביוזמת הממשלה, ומאז הוא מוארך שוב ושוב ביוזמת הממשלה ובאישור הכנסת. עיקר תכליתו של החוק היא למנוע מבני זוג פלסטינים של אזרחים ישראלים קבלת מעמד בישראל. מטבע הדברים, החוק פוגע בעיקר במיעוט הערבי בישראל, המקיים קשרי משפחה ונישואין עם הציבור הפלסטיני בשטחים הכבושים, אך פוגע גם בשכבות אוכלוסייה נוספות ויצר ציבור שלם השוהה בישראל ללא זכויות. החוק מהווה פגיעה בזכות לשוויון, בזכות היסוד לחיי משפחה, בזכות לחיים בכבוד, ואף בזכות לבריאות.

מובן כי גם לאחר השינוי בחוק האזרחות נמשכת הקמתן של משפחות ונישואין בין ישראלים לתושבות הרשות הפלסטינית או מדינות אחרות:[47] נשים אלו ממשיכות להינשא לאזרחי ישראל, לגדל עמם את ילדיהן ולחיות בישראל, אך החוק מונע מהן זכויות סוציאליות, ובראשן ביטוח רפואי. בכך מציב בפניהן החוק בחירה בלתי אפשרית: האם להמשיך לחיות עם משפחתן, או לעזוב את המשפחה כדי לזכות בזכויות בסיסיות. בכל דרך שיבחרו הן צפויות למסכת ייסורים ולפגיעה אנושה בזכויותיהן.

הממשלה טוענת שעליה לבדוק באופן מדוקדק את המבקשים לקנות להם מעמד בישראל כדי למנוע ניצול לרעה של הליכי רכישת המעמד בידי שוהים שלא כדין, אך מעולם לא הציגה נתונים של ממש המצביעים על תופעה כזו. יתרה מזאת, בדיקות דקדקניות ככל שיהיו אינן מחייבות יציאה מהארץ, הפרדת בני זוג זה מזה או הפרדת הורים מילדיהם.

החמרה נוספת ביחס כלפי מהגרים שאינם יהודים באה לידי ביטוי בהצעת חוק שהממשלה מבקשת לקדם, ועל פיה מי ששהו בישראל שלא כדין לא יוכלו לקבל

47 אנו מתייחסים כאן לנשים כאל הנפגעות העיקריות מן החוק. עקב נורמות תרבותיות וחברתיות ניתן להניח שרבות הנשים הנישאות לישראלים ומהגרות לישראל מאשר הגברים הנישאים לישראליות.

מעמד בישראל אלא לאחר "תקופת צינון" של כמה שנים מחוץ למדינה. הצעת החוק עתידה לפגוע בזכותם של רבים לחיי משפחה ולשוויון: בני זוג של אזרחים ושל תושבים ישראלים; הורים לקטינים ישראלים; ילדים קטינים והורים קשישים של אזרחים או תושבים ישראלים; תושבים בדווים ילידי הנגב שמעמדם בישראל לא הוסדר מעולם; מבקשי מקלט מדיני; נשים קורבנות סחר ועוד. עתירות שהוגשו בעבר נגד הוראת השעה נדחו. לאחר הארכת תוקף החוק הוגשו עתירות נוספות, התלויות ועומדות עדיין.

ב. הצעת חוק האזרחות (תיקון – הצהרת אמונים), התשס"ח 2007

הצעת חוק זו מוסיפה תנאי נוסף לבקשתו של אדם לקבל אזרחות ישראלית, והיא כי יצטרך להישבע אמונים למדינת ישראל כמדינה יהודית וציונית ויתחייב לשרת בצבא כתנאי לקבלת אזרחות. על האזרח יהיה להצהיר: "אני מתחייב להיות נאמן למדינת ישראל כמדינה יהודית, ציונית ודמוקרטית, לסמליה ולערכיה, ולשרת את המדינה, ככל שאדרש לכך, בשירות צבאי, או בשירות חלופי, כפי שייקבע בחוק". הצעת החוק מסמיכה את שר הפנים לבטל אזרחותו של אדם שאינו מקיים את חובתו לשרת בצבא. התניה מסוג זה לצורך קבלת אזרחות מהווה פגיעה חמורה בזכויות אזרחיות בסיסיות, בחופש המחשבה ובחופש הביטוי. חשוב לציין כי אופיה של מדינה דמוקרטית מתוקנת מעוצב על ידי כלל האזרחים באמצעות שיח ציבורי, ולפיכך אין לשלול את זכותם של אזרחים להתבטא, ולו בצורה השוללת את העקרונות שעליהם מושתתת מדינת ישראל. הצהרה מסוג זה מחייבת אדם המבקש אזרחות להצהיר הצהרות שאין הוא בהכרח שותף להם. אין לצפות כי אזרחים שאינם יהודים (או אזרחים יהודים בעלי השקפת עולם השוללת את המדינה כיהודית) יישבעו אמונים למדינה וירגישו זיקה לסמליה ולערכיה.

השתמטת? לא תגור במעונות

"ידיעות אחרונות", 19.2.2008

ג. הצעת חוק האזרחות (תיקון – הסמכות לביטול אזרחות בגין מעשה הפרת אמונים), התשס"ו 2006

הצעת חוק זו, שעברה בקריאה ראשונה באוקטובר 2007, מורה לשלול אזרחות בגין הפרת אמונים, לרבות יציאה מישראל שלא כדין למדינות המוגדרות "עוינות" לה וקבלת מעמד של תושבות קבע או אזרחות במדינות אלו. הצעת החוק קובעת גם

כי בית המשפט יכול להורות על ביטול אזרחותם הישראלית של קטינים, ילדיו של אדם שאזרחותו נשללה ממנו על פי חוק זה. הצעת החוק לא מגדירה מהו מעשה הפרת אמונים (פרט לביקור במדינות אויב), וכך כל הצהרה פוליטית או פעילות למען הדמוקרטיה או למען זכויות אדם יכולה להתפרש כמעשה של הפרת אמונים למדינה. זהו עוד חוק השולל חירויות פרט רבות, ומכוון כנגד האוכלוסייה הערבית בישראל, שלחלקה קשרים עם אנשים במדינות אלו, ומטבע הדברים ירגישו אליהן זיקה.

3. הצעת חוק "שהייה שלא כדין"

הצעת חוק "שהייה שלא כדין" (איסור סיוע) (תיקון מס' 10), התשס"ז 2007 – איסור הסעה של תושבי שטחים, מטילה על הנהג המסיע את חובת ההוכחה כי לא ידע שהוא מסיע שוהה בלתי חוקי (להלן שב"ח), וזאת אם ידע שהאדם שאותו הוא מסיע הוא תושב זר. עצם האיסור על הסעת אדם אחר בתוך תחומי מדינת ישראל על סמך זהותו מעורר בעיות קשות מנקודת המבט של זכויות אדם: על פי ההצעה יידרש למעשה המסיע לבצע בדיקה בעלת אופי ביטחוני לכל אדם הנכנס לרכבו. זו דרישה לא ראויה במדינה דמוקרטית, וכמוה כהפרטת תפקיד המשטרה והטלתה על אדם פרטי, שאינו מוכשר ומיומן במילוי משימות ביטחוניות. יתרה מזו, צפוי שגם נוסעים, בעיקר יהודים וערבים בעלי חזות מזרחית, יתבקשו להציג תעודות זהות וייתקלו באפליה ובסירוב מצד נהגי תחבורה ציבורית בגלל מוצאם ומראם. הממשלה לא הציגה נתונים או בסיס עובדתי לתמיכה בטענתה שהסעת אנשים ממקום למקום בתוך ישראל תורמת לפיגועים באופן מיוחד, או שאיסור זה עשוי להיות אפקטיבי במניעת פיגועים. כמו כן אין לקבל את הנחת היסוד המפלה שכל אדם מהשטחים שנמצא בישראל ללא אישור הוא בבחינת מחבל. בישראל שוהים בכל רגע נתון פלסטינים ומהגרי עבודה רבים ללא אישור, והם אינם פוגעים בביטחון. זהו הרוב המכריע של תושבי השטחים השוהים בישראל.

4. חוק מרשם האוכלוסין

בשנת 2007 העבירה הממשלה תיקון לחוק מרשם האוכלוסין (תיקון מס' 9) (מסירת פרטי רישום לגוף הפועל על פי חיקוק) התשס"ז 2007 כחוק עוקף בג"ץ משנת 2004,[48] אשר קבע כי הגישה הישירה שקיבלו הבנקים למסופי משרד הפנים איננו חוקי מכיוון שהוא פוגע ב**חוק הגנת הפרטיות** תשמ"א 1981. על פי החוק, כפי שצוין בפסק הדין, "מסירת מידע מאת גוף ציבורי אסורה, זולת אם המידע פורסם לרבים על פי סמכות כדין, או הועמד לעיון על פי סמכות כדין, או שהאדם אשר המידע מתייחס אליו נתן הסכמתו למסירה". החוק קובע כי משרד הפנים רשאי למסור לגופים פרטיים וציבוריים

48 בג"ץ 8070/98, **האגודה לזכויות האזרח נ' שר הפנים**.

שונים פרטים שונים ללא צורך ביידוע הציבור. זאת, בין היתר, על ידי התחברות ישירה למסוף של משרד הפנים. חוק זה פוגע בזכותם של אזרחי מדינת ישראל ותושביה לפרטיות. העברת מידע לגופים פרטיים מסוכנת ביותר, שכן גופים אלה אינם פועלים תמיד על סמך שיקולים של טובת הציבור. בהסברים לחוק נשלפו הטיעונים של מלחמה בטרור והעברת כספים לפעילות לא-חוקית. הצעת החוק מרחיבה את הפגיעה בחירויות הפרט. הסמכויות שמקנה הצעת החוק ישמשו נגד ארגונים ופעילים ערבים, אך צפוי שהשימוש בהוראות אלה יורחב גם לאזרחים יהודים.

העובדה כי מדובר בחוק עוקף בג"ץ מסוכנת בפני עצמה ופוגעת בעקרונות הדמוקרטיים של מדינת ישראל. הצעות לשינוי נוסח החוק, אשר הגבילו את הפגיעה בזכות לפרטיות (כמו יידוע הציבור בדבר הגופים שאליהם מועברים הפרטים), נדחו מעל שולחן הכנסת ה-17, כך שכיום החוק אינו מגן בצורה מספקת על זכותם של האזרחים והתושבים לפרטיות.

5. הצעת חוק העונשין

כאן מדובר בארבע הצעות דומות לתיקונים בחוק העונשין (תיקונים שונים) תשס"ז 2007: (1) הגנה כנגד כניסה והתפרצות; (2) הגנה עצמית מפני פורץ; (3) הגנת בית מגורים ומשק חקלאי (פ/17/1996); (4) הגנת בית מגורים ומשק חקלאי (פ/17/2016). כל אלו, אשר הוגשו במקביל, הועלו בעקבות מקרה שאירע ב-13.1.07, כאשר החקלאי שי דרומי ירה בפורצים שנכנסו לחוותו וגרם למותו של אחד מהם ולפציעתו של השני. תיקונים אלו לחוק העונשין מבקשים להסדיר מצב מסוג זה ולפטור מאחריות פלילית אדם שפעל להדוף כך פריצה לביתו.

תיקון זה טומן בחובו סכנה משמעותית לפגיעה בזכות האדם הבסיסית ביותר: הזכות לחיים. קבלת התיקון לחוק עלולה לבסס נורמה פסולה ומסוכנת של הקבלה מלאה בין זכות הקניין והזכות לחיים. מציעי התיקונים שואפים להעניק הגנה מלאה לאדם הנחשף לניסיון חדירה לקניינו, ומכשירה לשם כך אף את השימוש בכוח קטלני. התיקון לחוק יוצר למעשה עונש מוות ללא משפט על עבירת רכוש, ונותן את סמכות גזירת הדין בידי אזרחים ולא בידי רשויות החוק. יוזמי התיקון מבקשים בדרך עקומה לתת מענה לאוזלת ידה של המשטרה בהגנה על אזרחי המדינה, ובכך מרוקנים מתוכן את תפקידם של גורמי אכיפת החוק ומערכת המשפט.

בעקבות קמפיין שניהלו חקלאים ואנשי ימין מהנגב בעקבות הירי שביצע שי דרומי הוגשו הצעות החוק, והן זוכות לתמיכה ציבורית ופרלמנטרית רחבה. הטיעונים הגזעניים התומכים בהצעת החוק לא משאירים ספק כי ההצעה נועדה להתיר עוד יותר נורמת האצבע הקלה על ההדק, שהביאה בשנים האחרונות למותם של 41 אזרחים ערבים מירי של שוטרים ואזרחים יהודים.

6. הצעת חוק יסוד: הכנסת

ב-7 במאי 2007 הונחה על שולחן הכנסת הצעת חוק לתיקון חוק יסוד: הכנסת (תיקון – שלילת מועמדות מאדם שביקר במדינת אויב ללא היתר); הצעת חוק יסוד: הכנסת (תיקון – פקיעת כהונה של חבר הכנסת), שלפיה "יראו ביקור ללא היתר במדינת אויב כתמיכה במאבק מזוין כנגד מדינת ישראל".[49] כפועל יוצא מכך, המבקרים במדינות אלו לא יוכלו להציג מועמדות לכנסת. בדברי ההסבר המצורפים לחוק מוצע לקבוע כי ביקור כזה עלול להוות סיכון ממשי למדינת ישראל ולתושביה. סעיף 24 באמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות, שישראל אשררה אותה בשנת 1991, קובע כי זכותו של כל אזרח "להצביע ולהיבחר בבחירות אמת המתקיימות מזמן לזמן, תוך מתן זכות בחירה כללית ושווה..."[50] חוק זה מונע מאזרחים שונים להציע את עצמם כמועמדים לכנסת (עיקרם ערבים, שיש להם קשרי משפחה וקשרים אחרים עם המדינות השכנות) ויוצר אפליה בפועל. כמו כן נוגד החוק חירויות רבות ומונע מאזרחים את האפשרות להתמודד בבחירות כשווים ולהשפיע על עתיד המדינה.

ב-26 בנובמבר 2007 הוגשה הצעת חוק נוספת, תיקון לחוק זה, המציעה להדיח חברי כנסת השוללים את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. הצעת החוק פוגעת בחופש הביטוי ובחופש המחשבה של נבחרי ציבור שאינם בהכרח מסכימים עם הגדרות אלו, או מבטאים דעות העלולות להתפרש כביטוי לשלילת קיומה של מדינת ישראל על פי עקרונות אלה.

7. הצעת חוק החנינה בעניין תוכנית ההתנתקות

הצעת החוק אושרה טרומית ביולי 2007 בתמיכת 34 חברי כנסת מסיעות שונות. עניינה הענקת חנינה או הפסקת ההליכים נגד חשודים או מורשעים בעבירות שנעשו ממניעים של התנגדות לתוכנית ההתנתקות מרצועת עזה, כל זאת במידה שביצוע העבירה לא היווה סכנה ממשית לחיי אדם. חוק זה פוגע פגיעה קשה בעקרונות הדמוקרטיים של שוויון האזרחים בפני החוק. בישראל נעשות מדי יום עבירות הנובעות מהתנגדות אידיאולוגית למהלכים ולתהליכים המתרחשים במדינה – החל בפעילי שמאל המוחים נגד גדר ההפרדה וכלה בדתיים הפועלים נגד מצעד הגאווה בירושלים – מתוך אמונה מוחלטת בצדקת הדרך של מבצעיהן. חנינה על התנגדות במאבק אחד היא פעולה מפלה, שבה המדינה מאשרת את התנגדותה של קבוצה אידיאולוגית מסוימת במאבק ספציפי. הצעת החוק חותרת תחת העיקרון של שוויון בפני החוק ואף מבזה אותו. רשויות אכיפת החוק אמורות לבחון את חוקיותן של פעולות מחאה באופן ניטרלי, ללא

49 מתוך הצעת החוק.

50 האמנה בינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות, ניו יורק, 1966.

קשר לתוכנן או לעמדות הפוליטיות העומדות ביסודן. אין ספק כי ההתנתקות היתה מהלך שנוי במחלוקת ויצרה קרע בקרב הציבור. עם זאת, אל לה למערכת הפוליטית להשפיע על שלטון החוק. במקרים כאלה עלול להיווצר מצב שבו מידת ההגנה הניתנת לחופש הביטוי וההפגנה תהיה תלויה בכוח הפוליטי של קבוצה זו או אחרת, ולא במערכת חוק הוגנת.

אנו מבקשים להזכיר כאן שוב כי המשטרה והפרקליטות פעלו במרץ כאשר עצרו, חקרו והעמידו לדין מאות אזרחים ערבים שנחשדו בהפרת החוק בהפגנות אוקטובר 2000. היועץ המשפטי לממשלה דחה את רוב הבקשות לביטול כתבי האישום, והכנסת לא פעלה לאשר הצעת חוק שתקל את ההליכים המשפטיים נגדם.

8. הצעת חוק סדר הדין הפלילי

בדצמבר 2007 הוארכה הוראת השעה של חוק סדר הדין הפלילי (עצור החשוד בעבירת ביטחון) (הוראת שעה) (תיקון), התשמ"ח 2007, המאפשרת שיהוי בהבאת עצור בפני שופט עד 96 שעות בנסיבות שונות, קיום דיוני מעצר שונים בהעדרו ואף הסתרת החלטות שיפוטיות שניתנו בענייני. בנסיבות הקיימות היום בחוק,[51] הוראת השעה מאפשרת לעצור אדם ולחקור אותו במשך שלושה שבועות ללא הגנה משפטית, ולאחר שהובא בפני שופט פעם אחת בלבד. יתרה מזאת, ניתן להאריך את מעצרו בהליך שעצם קיומו נסתר ממנו, ולהטעות אותו באשר לבסיס המשפטי להמשך מעצרו. במצב זה אין לעצורים דרך אפקטיבית להתנגד למעצר או לערער עליו, ונמנעת מהם האפשרות להתלונן על תנאי כליאה משפילים ו/או על התעללות פיזית ו/או נפשית בזמן החקירה. החשודים מוחזקים ללא יכולת לממש זכויות אדם בסיסיות, והם ככלי בידי חוקריהם.

זו רמיסה קשה ובלתי חוקתית של זכויות עצורים והליך הוגן: כך למעשה ניתן לחקור חשודים הרחק מעינה הפקוחה של מערכת המשפט, האמונה על הגנת זכויות העצור.

9. הצעת חוק יסוד: ירושלים בירת ישראל (תיקון – איסור מצעדים ותהלוכות)

ביוני 2007, על רקע הדיון הציבורי והמחלוקת על קיום מצעד הגאווה בירושלים, עברה הצעת חוק יסוד: ירושלים בירת ישראל (תיקון – איסור מצעדים ותהלוכות) בקריאה טרומית. ההצעה נותנת למועצת העיר ירושלים את הסמכות למנוע קיום של מצעדים ותהלוכות ברחבי העיר "מטעמים של פגיעה בסדר הציבורי, ברגשות הציבור או מטעמי

51 על פי סעיף 35 לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ו 1996, ניתן למנוע מעצור החשוד בעבירת ביטחון פגישה עם עורך דין למשך 21 ימים.

דת״.[52] הצעת החוק עומדת בסתירה מוחלטת לעקרון חופש הביטוי וחופש ההפגנה, לא רק כמקרה פרטי למצעד מעורר מחלוקת זה, ומותירה פתח רחב למניעת מצעדים ותהלוכות בהתאם להשקפותיהם האישיות של חברי המועצה וראש העירייה. החוק גם עומד בסתירה לעקרונות דמוקרטיים ופלורליסטיים, שעל פיהם לאזרחי המדינה באשר הם יש הזכות להתאסף, להפגין ולצעוד בעיר בירתם.

52 כפי שצוין בהצעת החוק.

גזענות כלפי יהודים ומהגרים

האזרחים הערבים הם לצערנו הקורבן המרכזי של הגזענות בחברה הישראלית. עם זאת, תופעות של גזענות כלפי מהגרים, פליטים או יהודים ממוצא אתני מגוון ושונה אינן נפקדות מן הנוף. לראשונה החלטנו לכלול בדוח תיעוד של כמה אירועים כאלה שתיעדנו השנה, המייצגים לדעתנו תופעה נרחבת יותר שאינה מתועדת ומטופלת כנדרש.
סקרי דעת קהל ופרויקטים של אמצעי התקשורת שבחנו יחס מפלה וגזעני מצאו כי הקבוצה הראשונה הסובלת מגזענות היא האוכלוסייה הערבית. אחריה נמצאים יהודים ממוצא אתיופי, בגלל צבע עורם, ואחריהם לא-יהודים ממדינות ברית המועצות לשעבר, יהודים מזרחים, ולבסוף חרדים. בנוסף קיימת אפליה על רקע זהות מינית.
מרכז מוסאוא מביע סולידריות עם כל קורבנות הגזענות, ומקדם יצירת סולידריות ומכנה משותף בין קהילות שונות לשם מאבק בגזענות ובאפליה גזעית.

1. תקיפת איש ביטחון אתיופי בקללות ומכות

בבוקר יום ראשון, 3.2.2008, באו שני צעירים בני 23 מבת ים לקניון העירוני, ככל הנראה תחת השפעת אלכוהול. השניים ניסו להיכנס לקניון. כאשר ניסה השומר ניסה לבדוק את תיקיהם דחפו אותו השניים, צעקו לעברו "חתיכת כושי", בעטו בו ושברו את אפו באגרופים, ולאחר מכן ברחו מן המקום.
השניים נעצרו זמן קצר לאחר התקיפה בגן ציבורי בקרבת הקניון. במהלך חקירתם אמרו שנים כי הם "לא אוהבים שחורים".

2. נשים אתיופיות מקבלות טיפול רפואי נחות

במחקר שנערך באוניברסיטת בן גוריון נחשף מצב מושרש של אפליה נגד נשים אתיופיות במערכת הבריאות. המחקר פורסם בכתב העת IMAJ, כתב העת של הסתדרות הרופאים בישראל.
מהמחקר, שכלל 51 נשים אתיופיות, 226 נשים לא-יהודיות שנולדו בארץ, נשים שהיגרו ממדינות ברית המועצות לשעבר וערביות, כולן בנות 50-72, התברר כי הנשים האתיופיות מקבלות ייעוץ רפואי וטיפולים רפואיים טובים פחות מן הייעוץ והטיפול

שמקבלות נשים אחרות.
המחקר גילה גם כי הנשים האתיופיות מקבלות הסברים שטחיים ומעורפלים יותר מהרופאים, ומקבלות פחות המלצות לפנות לטיפולים או לבדיקות ייעודיות מאשר נשים מאוכלוסיות אחרות.

3. נהג אוטובוס אינו "מכניס כושים" לאוטובוס

"כושי, מי עשה אותך מאבטח? אני לא פותח לך את דלת האוטובוס". את המילים הקשות האלה ספג ביום 11.1.2005 אבי צגאי, בן 32, יהודי ממוצא אתיופי העובד כמאבטח באוניברסיטה העברית בירושלים. הדובר היה לא אחר מאשר נהג אגד בקו 30 בעיר.
אבי צגאי, מאבטח באוניברסיטה העברית בהר הצופים בירושלים, עצר את האוטובוס לפני כניסתו למתחם האוניברסיטה. מדובר בנוהל בדיקה שגרתי, שבו סורק המאבטח את האוטובוס בטרם ייכנס לאוניברסיטה. צגאי ביקש מהנהג לפתוח את הדלת, אבל הופתע כאשר הנהג סירב להכניס אותו פנימה. "כושי, מי עשה אותך מאבטח?" צעק הנהג לעבר המאבטח ההמום. "אני לא פותח לכושים את הדלת. תיכנס מהחלון. אתה אפס, מי שם אותך כאן".
"הייתי בהלם", סיפר צגאי. "הוא נופף בידיים ואיים להרביץ לי. הזעקתי את אנשי האבטחה, אבל הוא לא רצה לפתוח את הדלת. בינתיים הנוסעים התעצבנו, אז הוא פתח להם את הדלת, והם הלכו ברגל לאוניברסיטה".
באגד הודו כי הנהג אמר את הדברים במהלך ויכוח עם המאבטח. דובר אגד, רון רטנר, מסר כי המאבטח עצר את האוטובוס רחוק מעמדת הבדיקה, ובעקבות זאת התפתח ביניהם ויכוח שבמהלכו התבטא הנהג באופן גזעני. עם זאת, אומרים באגד, מאוחר יותר התנצל הנהג בפני המאבטח.
"הנהג יוזמן לבירור, ואם נצטרך נשפוט אותו בחומרה. אין מקום לחוסר איפוק על רקע אתני כפי שהפגין הנהג. יש לנו נהגים ונוסעים אתיופים רבים ואנחנו מקבלים אותם בברכה", נמסר מאגד.[53]
ב-3.3.2008 פסק בית המשפט להכפיל את סכום הפיצוי שיקבל המאבטח. בעקבות פסק הדין יפצה נהג האוטובוס את המאבט ב-15,000 ש"ח.[54]

53 Ynet, 12.1.2005.
54 Ynet, 3.3.2008.

4. בעלי ארומה יפצה אישה שקילל והתבטא נגדה בגזענות

"את רואה את צבע העור שלי? אני לבן ואת שחורה, אני אזיין אותך, הלבן הזה ילמד אותך לקח. את כתם שחור, את אישה שחורה ונחותה. את מטומטמת. את אפס, ואני מרוויח 800 דולר לדקה". בדברים אלה פנה סהר שפע, מבעלי רשת ארומה בתל אביב, אל מלכה שלֵו, עובדת חברת כלמוביל, יבואנית מרצדס, כשבא למשרדי החברה. בית משפט השלום בתל אביב קבע ב-9.11.2006 כי יש בדבריו משום הוצאת לשון הרע מכיוון שהדברים נאמרו בנוכחות עובדי החברה, ובכך קיבל את תביעתה של העובדת.

שלו טענה כי באוקטובר 2004 בא שפע למשרדי החברה בירושלים כדי לקבל מהיבואן אישור שירות למרצדס שהתעתד לייבא באופן אישי. התלווה אליו עובד החברה, העוסק ביבוא אישי של המכוניות. כשהגיעו השניים למשרדים התברר להם שעובדי החברה משתתפים בכנס, והם התבקשו להמתין עד שתבוא עובדת לטפל בעניינם. משהגיעה למקום הטיח בה שפע את הדברים האמורים.
לאחר החלטת בית המשפט סיפרה שלו ל- Ynet כי האירוע התרחש כשהיתה בישיבה. "הודיעו לי שממתין לי לקוח יבוא אישי, יצאתי מיד ופגשתי אותו. להפתעתי ולתדהמתי הלקוח התנהג בצורה יוצאת דופן. הוא השפיל וקילל אותי וגידף ללא הרף. בעצם בכלל לא היה בינינו דו-שיח. הוא צעק לעברי, 'את רואה את צבע העור שלי, אני אזיין אותך'. הייתי בהלם. אחרי כמה דקות התעשתתי והחלטתי בכל זאת לתת לו שירות. הושבתי אותו בקפטריה ועליתי למשרדי כדי להנפיק את המסמכים הדרושים. הוא המתין עשר דקות, וכשחזרתי אליו עם המסמכים הוא שוב המשיך לקלל".
שלֵו הוסיפה כי חזרה הביתה במצב קשה מאוד. "השבוע הראשון היה קטסטרופה, נזקקתי לכדורי הרגעה במשך תקופה מסוימת. ההתנהגות הזאת לא תישכח ... זה דבר נורא, זה חוזר אלי כל פעם מחדש ומחזיר אותי אחורה. מבחינתי זה הפך לסיוט". שלו הדגישה כי לאחר זמן מה השתכנעה להגיש תביעה, כדי "להילחם בהתנהגות הזאת. אני לא רוצה לנקום, אבל יש חוק ויש צדק שצריך לצאת לאור".[55]

5. משרד הבריאות מסרב לקבל תרומות דם מאתיופים

ביום ראשון 24.12.2006 פרסם משרד הבריאות כי "בקרוב" ישנה את מדיניותו בכל הקשור למנות הדם שתורמים בני העדה האתיופית. זאת לאחר שבמשך שנים נהוג היה להשליך את מנות הדם שתרמו אזרחים ממוצא אתיופי, גם אם לא נולדו באתיופיה. אלפים מבני העדה האתיופית הפגינו בעבר נגד מדיניות זו ודרשו לשנותה.

55 Ynet, 9.11.2006.

"ידיעות אחרונות", 4.7.2005

משמעותו של השינוי במדיניות אינו אומר שמשרד הבריאות ישנה את יחסו למנות הדם האלו, אלא רק כי ירשה לחלק מבני העדה האתיופית לתרום דם.

6. המשטרה עוצרת צעירים נאו-נאצים מאזור המרכז

היחידה המרכזית של משטרת מחוז המרכז עצרה שמונה חשודים מאזור המרכז המשתייכים לתא נאו-נאצי מקומי, רובם מפתח תקוה. הפרשה נחשפה ב-8.9.2007. החשודים תקפו באכזריות אנשים תמימים, ובייחוד נרקומנים, הומואים, אתיופים,

חובשי כיפה, פאנקיסטים ועובדים זרים. הם חיפשו את קורבנותיהם באזור התחנה המרכזית ובשוק הכרמל בתל אביב. שיחות בין חברי הכנופיה, שבהן דובר על השמדת יהודים, נפתחו ב"הייל היטלר".

במשטרה אומרים שבראש החבורה עמד אלי בואניטוב, בן 19 מפתח תקוה, שנודע בכינויו "אלי הנאצי". הוא בחר את החברים בכנופיה ושימש כמורה וכמפיץ תורתו של היטלר באמצעות מוזיקה, סרטונים, גרפיטי וקעקועים.

הצעיר בחבורה הוא נער בן 16 מחולון. כמו כן נעצרו שני בני 17 מפתח תקוה. עוד בעצורים אליהו בונדנקו, בן 21 מפתח תקוה, קיריל בולנקו, בן 18 מחולון, שהצליח לברוח לחו"ל, ולדימיר ניזובצו, בן 18 מבת ים, ואלכס פליד, בן 19 מקרני שומרון. דימה בוגטיב, בן 21, ברח לחו"ל ולא נעצר. החשודים הובאו לבית משפט השלום ברמלה להארכת מעצרם,[56] אך שוחררו והמשטרה לא הוציאה נגדם צו איסור יציאה מהארץ. בוגטיב, ששירת כמאבטח באחד ממתקני הצבא בשטחים, ברח למוסקבה והוא לומד משפטים. עורכי הדין של חלק מהחשודים טענו שרשלנות המשטרה הביאה לבריחת מנהיג הכנופיה. בראיון שערכה אתו אורלי וילנאי-פדרבוש מהתוכנית "עובדה" ושודר ב-16.3.2008 סיפר בוגטיב כיצד תקפו "כושי" ברחוב, והביע משאלה ללמוד משפטים. קורבנות החוליה לא טופלו בידי רשויות הרווחה, והם נותרו ללקק את פצעיהם לבדם. המקרים שנזכרו כאן, המספרים על גילויי גזענות נגד אוכלוסיות מוחלשות במדינה, אינם כל המקרים של גזענות מסוג זה. היא נפוצה הרבה יותר, ונראה כי בשנים האחרונות היא גדלה והולכת ופוגעת גם באוכלוסיות אחרות מלבד בערבים ובאתיופים.

56 Ynet, 8.9.2007.

ממצאים עיקריים

דוח זה בחן אירועים גזעניים וחילק אותם לסוגים שונים. בסך הכול תועדו בדוח 169 אירועי גזענות, בהם 41 מקרי הריגה של אזרחים ערבים, 11 אירועי תקיפה של אזרחים בידי שוטרים ואזרחים יהודים, 27 הצהרות גזעניות של חברי כנסת כלפי ערבים, 22 הצהרות גזעניות של רבנים וגזענות במגרשי כדורגל, אלפי תגובות גזעניות באינטרנט, 5 עמותות המסיתות לגזענות, 8 מקרי פגיעה בבתי קברות ובמקומות קדושים, 11 הצעות חוק מפלות, 24 מקרים של סלקציה גזענית בנמלי התעופה ומתקנים ציבוריים, 5 גילויי אפליה בתעסוקה, ו-14 ביטויי גזענות נגד יהודים, בעיקר אתיופים.

הסתה גזענית

בתקופת הדוח תועדו לפחות 27 ציטוטים גזעניים של אנשי ציבור שהתבטאו נגד הציבור הערבי, אך לא טופלו כראוי על ידי המערכת המשפטית. לעומת זאת פעלה המערכת המשפטית בנחרצות, חקרה והגישה כתב אישום נגד אישיות ציבורית ערבית שנחשדה בהבעת עמדות גזעניות.

עוד תועדו אלפי תגובות גזעניות שפורסמו באתרי אינטרנט. אתרי החדשות, הנושאים באחריות משפטית לפרסום דברי הסתה ומסננים בדרך כלל תגובות, לא מנעו את הפרסומים ולא הסירו אותם לאחר פרסומם. למחברי הדוח נודע כי תגובות שהתכוונו לפגוע ביהודים לא פורסמו.

הדוח רשם כמה אירועים גזעניים במגרשי כדורגל. אוהדי קבוצת בית"ר ירושלים ממשיכים לבלוט בהתבטאויותיהם הגזעניות. במגרשי הכדורגל נרשמו גם אירועים אלימים של תקיפת אוהדים על רקע גזעני. בתקופת הדוח נענשה קבוצת בית"ר ירושלים פעם אחת, אך במשחק שהתקיים כשבוע לפני פרסום הדוח שוב נשמעו קריאות "מוות לערבים" מפי אוהדיה. ביקורת ציבורית על הנושא כבר כמעט ואינה נשמעת, אך לעומת זאת נשמעה ביקורת ציבורית רחבה כאשר אוהדים ערבים לא עמדו דקת דומייה לזכר הרוגי הפיגוע בישיבת מרכז הרב. יש לציין כי ההתאחדות לכדורגל לא ביקשה לעמוד דקת דומייה בעקבות הריגתם של אזרחים ערבים בשפרעם. בעקבות אותם משחקי כדורגל נרשמו עשרות התבטאויות מסיתות וגזעניות נגד הציבור הערבי בתוכניות רדיו. בתקופת הדוח נרשמו רק שני אירועים שבהם קראה קבוצת אזרחים ערבים "מוות ליהודים", ובשניהם נפתחו חקירות כדי לעצור את הקוראים.

סקרי דעת קהל

סקרי דעת הקהל שפרסמו מכוני מחקר שונים או ארגונים עמיתים בתקופת הדוח מצביעים על החמרה בעמדות הציבור היהודי כלפי חיים משותפים עם הציבור הערבי. עמדות הציבור ניזונות מדה-לגיטימציה והסתה של מנהיגים יהודים. ברור לנו כי האווירה באזור וההסלמה בסכסוך הישראלי-פלסטיני משליכים על עמדות הציבור. עם זאת, אנו מתריעים כי עמדות התומכות בחילופי אוכלוסין והפרדה בין יהודים לערבים מקבלים לגיטימציה ציבורית, ויש אף פוליטיקאים המבססים את מעמדם על השנאה המקננת בקרב חלקים מהציבור היהודי. לתקשורת ולמערכת החינוך יש תפקיד חשוב ביצירת סביבה תומכת לעמדות גזעניות בציבור היהודי.

הרג אזרחים ערבים בידי שוטרים ואזרחים

הדוח מתייחס למותם של 41 אזרחים ערבים בידי שוטרים, חיילים, מאבטחים ואזרחים יהודים. באותה תקופה נרשם אירוע אחד בלבד שבו מצא אזרח יהודי ממוצא אתיופי את מותו בנסיבות דומות. 13 אזרחים נורו ונהרגו בעת הפגנות, אך למרות המלצותיה של ועדת חקירה ממלכתית המליץ היועץ המשפטי לממשלה על סגירת תיקי החקירה. בשנים 2006-2007 נרשם שיפור בחקירות מח"ש, ונגד שוטרים הוגשו כתבי אישום באשמת הריגה. שוטר אחד הורשע. עם זאת, ביותר מעשרים אירועים החקירה לא התנהלה כראוי, לא הוגשו כתבי אישום ולא ננקטו הליכים משמעתיים נגד השוטרים. מן הדוח עולים הנתונים האלה:

- 24 אזרחים ערבים נורו ונהרגו מירי שוטרים.
- 5 אזרחים ערבים נורו בידי חיילים.
- 8 אזרחים ערבים נהרגו בידי אזרחים יהודים.
- 2 אזרחים ערבים נורו ונהרגו מאש עובדי חברות אבטחה.
- 2 אזרחים ערבים נורו ונהרגו מירי שביצעו חיילים בשירות המשטרה.
- ב-7 מקרים בלבד הוגשו לבתי המשפט כתבי אישום נגד שוטרים, חיילים שוטרים, מאבטחים ואזרחים שירו וגרמות למוות באזרחים ערבים.
- ב-2 מקרים זוכו היורים. בשני המקרים מדובר בשוטרים, ובמקרה אחד ערערה הפרקליטות נגד הזיכוי.
- באירוע אחד בוטל כתב האישום עקב הכרזה על החשוד כלא-שפוי.
- 5 תביעות על הרג אזרחים ערבים נידונים כיום בבתי המשפט. בפסק דין יחיד עד כה הורשע השוטר, אך נשלח למאסר על תנאי לשישה חודשים.
- חל גידול במספר המשפחות הערביות המתמודדות מול הכשל המערכתי באמצעות הגשת תביעות אזרחיות נגד רשויות המדינה שבשירותן פעלו ההורגים.

תקיפה גזענית בידי אזרחים יהודים

בשנים האחרונות נרשמו שוב ושוב אירועים של תקיפת אזרחים ערבים בידי אזרחים יהודים על רקע גזעני. באירועים שהסתיימו במותם של אזרחים ערבים הוגשו כתבי אישום ברוב המקרים, אך רוב האירועים שהסתיימו בפציעת אזרחים ערבים בידי אזרחים יהודים לא נחקרו עד תום, וברוב המקרים שתועדו לא הוגשו כתבי אישום נגד התוקפים. לעומת זאת, אלימות של ערבים כלפי יהודים הובילה לפעולה מיידית של המשטרה, כולל פעולה נרחבת שגבלה בעונש קולקטיבי של יישובים (ראו פעילות המשטרה בג'סר א-זרקא במרץ 2008).

אפליה במקומות עבודה

הדוח מתעד אירועים של אפליה תעסוקתית. נתון חמור לא פחות הוא הסחבת וההתחמקות של אגף אכיפת דיני העבודה במשרד התמ"ת באכיפת הוראות החוק המונעות אפליה בתעסוקה. תביעות אזרחיות התגלו כיעילות יותר מחקירות התמ"ת, שלא מוצו ולא הביאו להגשת כתבי אישום. אתר האינטרנט עבודה עברית נסגר בהתדיינות משפטית בין מרכז מוסאוא למפעילי האתר, בעוד חוקרי התמ"ת לא הגישו כלל כתב אישום נגד המפעילים. כמה תלונות, שבאחת מהן נכללו הקלטות חד-משמעיות, נתקעו במשרד התמ"ת, שלא מיצה את החקירות גם כעבור שנתיים ולא הגיש כתבי אישום כנדרש בחוק.

יש לצפות שהקמת הנציבות לשוויון הזדמנויות בתעסוקה תשפר את המאבק באפליה. עם זאת, נושא מעורבות העובדים הערבים בנציבות עדיין לא נפתר, וטרם הוסדר מעמדם של ארגונים ערבים הפועלים לשוויון תעסוקתי.

סלקציה גזענית בנמלי תעופה ובאתרים ציבוריים

הסלקציה הגזענית הקיימת, בעיקר בנמלי תעופה, מתפשטת בשנים האחרונות גם לרכבות ולמוסדות ציבור אחרים, נובעת מהנחיות שחוברו על בסיס אתני-גזעני. ממצאי הדוח מעלים כי מערכת המשפט מודעת לכך ומונעת את העברת המידע לציבור. שופט בית המשפט העליון אליקים רובינשטיין אף הורה למנוע את העברת הוראות החיפוש על גופם ובחפציהם של נוסעים לבאי כוחם של התובעים, אך התיר את העיון בהן לשופט בתנאי שפסק הדין יועבר לעיון השב"כ בטרם יפורסם.

נמלי התעופה הפנימיים, במיוחד בחיפה, מחמירים בחיפושים, וציוד השיקוף שברשותם נמצא לא תקין באופן קבוע, עד כי גם שופט בבית המשפט ביקר זאת והורה על פיצויים נוספים בגין עוגמת נפש ומניעת טיסות. הדוח כולל עדויות על סלקציה מיוחדת בנמלי הקרקע, ולא רק בטיסות.

הדוח מתבסס על תביעות ופסקי דין שניתנו בשנים האחרונות. בתי המשפט התקשו להתעלם מהסלקציה הגזענית הגורמת עוגמת נפש ונזק ישיר לנוסעים, והורו לפצותם. השופטים גילו טפסים מעליבים, המכונים "נוסע בעייתי", שחוברו בידי מאבטחים והונחו בתיקים שבהם מעורבת רשות שדות התעופה.
נראה כי התופעה הגיעה גם לרכבות, כפי שמעיד אחד המקרים בדוח; כמה נשים ערביות העידו כי אוטובוסים לא עצרו להן בתחנות, כנראה בשל לבוש דתי.

פגיעה בחופש הדת ובאתרים דתיים

הדוח מתעד כמה אירועים של פגיעה בבתי קברות, בבתי תפילה וברגשות דתיים של אזרחים ערבים, הן בידי יחידים והן בידי מוסדות המדינה. מאז 1948 מופקעים נכסי הווקף ומנוהלים בידי המדינה. הממשלה מתעלמת כבר שנים רבות מזכותם של המוסלמים ליהנות מנכסי הווקף. עם זאת, מתברר שמשרדי ממשלה מנצלים את מעמדם המשפטי ומתירים פעולות הפוגעות בקדושת הנכסים שמנוהלים על ידיהם על פי חוק.

חקיקה מפלה הפוגעת בזכויות אדם

בשנתיים האחרונות דנה הכנסת במספר חסר תקדים של הצעות חקיקה הפוגעת בזכויות אדם ואזרח. תשומת לב מיוחדת יש לתת ליוזמות חקיקה הזוכות לתמיכתם של חברי כנסת רבים, ויאפשרו אפליה ישירה ופגיעה בזכויות יסוד אלמנטריות של אזרחי המדינה הערבים ו/או של מהגרים.
בתקופת הדוח תועדו יותר מעשר הצעות חוק מפלות ואף גזעניות שהוגשו בידי חברי כנסת יהודים, וזאת בניגוד לחוק יסוד: הכנסת. נשיאות הכנסת אישרה את ההצעות להנחה, וועדת השרים לענייני חקיקה תמכה בחלק גדול מהן. החקיקה המפלה והגזענית חייבת להיפסק לאלתר. כבר היום קיימים בישראל 35 חוקים המעניקים זכויות מיוחדות ליהודים ופוגעים בזכויות הקולקטיביות של אזרחי המדינה הערבים.

גזענות נגד קבוצות יהודיות ומהגרים

הדוח תיעד כמה אירועים של אפליה גזעית נגד קבוצות אתניות יהודיות ומהגרים, עובדים זרים, יהודים ממוצא אתיופי, יהודים ממוצא רוסי, יהודים מזרחים וחרדים. כמו כן נפגעו כמה אנשים בגלל נטיותיהם המיניות. בשנה האחרונה פעלו כמה אמצעי תקשורת לחשיפת הגזענות כלפי קהלים שונים בישראל. יש לברך על מגמה זו, אך נדרשת התגייסות גם למאבק בגזענות כלפי הציבור הערבי – הנפגע המרכזי מן התופעה. גם במישור האפליה התעסוקתית ומניעת כניסה למקומות ציבוריים נרשמה יעילות

בטיפול המשפטי בתופעות בידי גופי החקירה ובתי המשפט, בהשוואה לסחבת שננקטת בטיפול באירועים דומים שקורבנותיהם ערבים.

בשבע השנים האחרונות רשמו ארגוני זכויות אדם עמיתים תופעות של אלימות משטרתית כלפי קבוצות מוחלשות בציבור היהודי. עם זאת, יש לציין כי בשבע השנים האחרונות נהרג רק אזרח יהודי אחד מירי של שוטר במשטרת ישראל, לעומת 41 אזרחים ערבים.

המלצות

דוח זה תיעד יותר מ-169 גילויי גזענות שטופלו בשנה האחרונה, במיוחד נגד אזרחים ערבים, אבל גם כלפי מהגרי עבודה ומהגרים יהודים, רובם ממוצא אתיופי. כמה עיתונים וארגונים ערכו בשנה האחרונה פרויקטים וסקרים שמהם עלה כי הגזענות וההפרדה הגזעית בישראל מתרחבות והולכות. מהדוח עולה תמונה חמורה הדורשת נקיטת צעדים שיגנו על זכויות אדם וימנעו את המשך ההידרדרות לאלימות ולהסתה. קבוצות מופלות על רקע גזעי, במיוחד הציבור הערבי, סובלות מהדרה ומנגישות מוגבלת לייעוץ משפטי ולחשיפה תקשורתית. העדר דיווח מלא על אירועי הגזענות מונע תיעוד מלא של כל האירועים הגזעניים שאירעו בשנה האחרונה. עם זאת, דוח זה חמור מספיק ומצביע על מגמות הדורשות טיפול מערכתי, ואנו מקווים שהוא ישמש את הציבור וארגונים ציבוריים שונים במאבק בתופעה. הניסיון ההיסטורי הוכיח כי התעלמות מגזענות אינה מונעת את התפשטותה. לאורך ההיסטוריה נטו קבוצות חזקות להתעלם מסבלן של קבוצות מוחלשות ומופלות על רקע גזעי. חלקן היו שותפות לפגיעה ולהסתה כלפיהן, מטעמים שונים.

מאבק בגזענות ובאלימות על רקע גזעי הוא אחד מסממניה של חברה דמוקרטית הפועלת כדי להגן על נפגעי הגזענות ולשאוף לשוויון ולצדק; המאבק בגזענות הוא אחריותו של משטר דמוקרטי אמיתי. מערכת משפט וממשלה שאינם נלחמים בגזענות ומאפשרים אלימות ואפליה על רקע אתני מכרסמים בדמוקרטיה ופוגעים בערכיה באופן מהותי.

מחברי הדוח מצאו לנכון להגיש המלצות לגופים שונים.

מערכת המשפט

לצערנו, ולמרות ההתקדמות שחלה בעשורים האחרונים באישור הצעות חוק שאמורות להגן על זכויות אדם ולהיאבק בגזענות, מערכת המשפט נמנעת מאכיפת החוקים בפועל. התוצאה היא תחושה של נסיגה ערכית, לעומת שנות השמונים למשל, שבהן הוצאה תנועת כך אל מחוץ לחוק. מערכת אכיפת החוק נמנעת מביצוע החקיקה המפורשת ומעלימה עין מהפרות חוק חמורות.

מאז הפגנות אוקטובר 2000 החמירו אירועי האלימות הגזענית וההכרזות הגזעניות כלפי הציבור הערבי ומנהיגיו הפוליטיים. אירועי הגזענות שתועדו מהווים הפרות של כמה חוקים. הם כוללים ירי לא חוקי שהביא לפציעתם או למותם של אזרחים, הסתה גזענית של אנשי ציבור יהודים כלפי הציבור הערבי והנהגתו, כולל קריאות לפגיעה פיזית ולגירוש מהמולדת; פגיעה ברכוש של אזרחים, בבתי קברות ובמסגדים; וסלקציה גזענית המקבלת תמיכה ממערכת המשפט. לאירועים החמורים יש להוסיף את סקרי דעת הקהל, המצביעים על החרפת הדה-לגיטימציה לאזרחותם של האזרחים הערבים, ועל תמיכה ציבורית באפליה, בגירוש ובהדרה על רקע גזעי.

מערכת אכיפת החוק נמנעה מפתיחה מיידית בחקירה באירועים של הסתה לאלימות ואף באירועים של פגיעה פיזית שהביאה למוות; מערכת המשפט נהגה בסחבת כאשר אירועים חמורים הובאו סוף-סוף לפתחה; אוזלת היד של המחלקה לחקירות שוטרים בעת הפגנות אוקטובר 2000 נמשכה גם לאחר מכן בהתנהלות שרלטנית בחקירות. התנהלות זו עיכבה הגשת כתבי אישום נגד שוטרים שירו באזרחים ערבים, ובמקרים מסוימים אף הביאה לזיכוי שוטרים בבתי המשפט.

הפרקליטות והיועץ המשפטי לממשלה נכשלו פעם אחר פעם במילוי תפקידם להורות על חקירות, להנחות את גופי החקירה ולקדם הגשת כתבי אישום נגד מפירי החקיקה האמורה להגן על נפגעי גזענות. תופעות של סחבת, התעלמות מראיות והימנעות מפתיחה מיידית בחקירה פגעו בתוצאות החקירות.

לעומת זאת בולט לעין האקטיביזם של מערכת המשפט כאשר הנפגעים הם יהודים. יישובים ערביים נחסמים על ידי ניידות משטרה אם נזקרת אבן מיישוב ערבי. כאשר אזרחים ערבים נפגעים שוב ושוב בחוף אולגה, לעומת זאת, מערכות החוק אינן פועלות ואין מגישים כתבי אישום.

גם חופש הביטוי של המנהיגות הפוליטית הערבית מוגבל: המשטרה והיועץ המשפטי לממשלה מזדרזים לחקור חברי כנסת ומנהיגים פוליטיים ערבים על הצהרותיהם, אך מתעלמים שוב ושוב מהצהרות של חברי כנסת ורבנים יהודים. כאשר השר וחבר הכנסת ליברמן קורא לירות בעמיתיו נבחרי הציבור הערבים הוא אינו נחקר וזכות חופש הביטוי שלו נשמרת. לעומתו חוקרים את מנהיג התנועה האסלאמית ומגישים נגדו כתב אישום בגין הכרזות מתונות יותר.

רשויות אכיפת החוק מודעות להתרחבות גילויי הגזענות והאפליה כלפי מהגרים, יוצאי אתיופיה וברית המועצות, אך הסטיגמות והמעשים הגזעניים דורשים אכיפה רחבה יותר, בכל המערכות. כך למשל, מתברר שעובדים בכירים במערכת החינוך (כמו מנהלי בתי ספר שלא קיבלו אתיופים) ובמערכת הבריאות (פרשת מנות הדם ואפליה בשירותים רפואיים) היו שותפים להחלטות שהפלו על רקע גזעי-עדתי, אך גם חשיפת האפליה בתקשורת והמחאה הציבורית בעקבותיה לא גרמו למערכת המשפט לפעול נגד עובדי הציבור שהפלו.

אכיפת החוקים נגד גזענות שחוקקה הכנסת חייבת להשתפר. המדיניות הקיימת מבוססת על הנחות עבודה מוטעות, ואינה מתייחסת לסבלם של הנפגעים העיקריים ממנה. המדיניות הקיימת מחמירה עם מעשי גזענות מצד אזרחי המדינה הערבים, ונוהגת בסלחנות כלפי תופעות חמורות שהביאו למותם של אזרחים ערבים.

המחוקק

המחוקק הישראלי נושא באחריות להציע חוקים ולחוקק אותם. עם זאת, עליו לוודא כי הצעות החקיקה עומדות בקריטריונים מסוימים. החקיקה הגזענית המאושרת על ידי נשיאות הכנסת מנוגדת פעמים רבות לחוקי היסוד ופוגעת פגיעה מהותית בזכויות האדם והאזרח של חלק מאזרחי המדינה. מחברי הדוח מציעים לגבש חוקה שתגן על זכויות המיעוט הערבי מפני דורסנות הרוב במציאות של קונפליקט. קביעת זכויות קולקטיביות ליהודים או לערבים יכולה להסדיר יחסים מפלים בין הרוב למיעוט, ודיאלוג בנושא הוא הכרחי. הצעות לזכויות קולקטיביות שיוקנו לאזרחים הערבים גובשו והוגשו במסמך "חוקה שוויונית לכול!" שפרסם מרכז מוסאוא בדצמבר 2006.
המחוקק גם נושא באחריות להפעיל מנגנוני בקרה על יישום החוק. חקיקה שאינה מבוצעת או מבוצעת באופן סלקטיבי מחייבת ביקורת פרלמנטרית. אחריות המחוקק אינה מסתיימת לאחר החקיקה, והביקורת על מערכת החוק אמורה להתנהל באמצעות מליאת הכנסת וועדותיה. לצערנו, חלק מהדיונים בכנסת ובוועדותיה הידרדרו לרמה של הכרזות גזעניות חסרות תקדים המביישות את בית המחוקקים. ועדת האתיקה של הכנסת אינה פועלת על פי אמות מידה שוויוניות ואינה מענישה את חברי בית הנבחרים שהתבטאויותיהם הידרדרו לגזענות גרידא.

התקשורת

האזרחים הערבים באופן כללי מודרים מכלי התקשורת הפועלים מכוח זיכיונות ממשלתיים, ואינם מקבלים במה ראויה להשמיע את קולם ואת השקפותיהם. מחקרים שנערכו בשנים האחרונות, כולל מחקרים של הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, הראו שרוב האייטמים שעסקו באזרחי המדינה הערבים טיפלו בנושא בגישה שלילית. גם מספר האייטמים שעסקו בנושאים הקשורים באזרחים הערבים היה מועט, ולא עלה על אחוז אחד מכלל הידיעות בכל אמצעי התקשורת.
הדוח מראה כי אמצעי התקשורת שימשו במקרים רבים כלי להסתה נגד האזרחים הערבים. כתבים ומגישי תוכניות היו שותפים לדה-לגיטימציה שלהם, וברוב המקרים אימצו ללא בדיקה את עמדות נציגי הממסד או המשטרה. יתרה מזו, גם כאשר התברר כי העובדות שהציג הממסד מוטעות וחסרות בסיס, העורכים והכתבים לא התנצלו ולא תיקנו את המידע שהפיצו.

פרסום דברי הסתה גזעניים נגד ערבים באתרי אינטרנט הוא תופעה הדורשת טיפול יסודי נפרד. היקף התופעה חסר תקדים, והיא נמשכת למרות הפסיקה בנוגע לאחריותם של אתרים לפרסום תגובות. אתרים אחדים אף קוראים להפלות נגד עובדים ערבים, אך גם במקרים אלה לא פעל משרד התמ״ת, האחראי ליישום החוק למניעת אפליה בתעסוקה. יש לציין כי גופים ואישים ערבים שנפגעו מדברים ששודרו נגדם באמצעי התקשורת בעברית ויתרו במקרים רבים על נקיטת צעדים משפטיים נגד גופי השידור. הוויתור על פנייה למערכת המשפט הוא סימן לחוסר האמון הגובר של הציבור הערבי ומנהיגיו במערכת שזכתה בעבר לאמון רב יותר מאשר כל מערכת אחרת. למרות זאת, מחברי הדוח קוראים לציבור להגביר את השימוש בתביעות נזיקיות ופליליות נגד מסיתים ולא לוותר על זכותם לשם טוב.

משרד החינוך

משרד החינוך בישראל אחראי לקיומן של מערכות חינוך נפרדות, אך מפקח על תוכניות ההוראה בכולן. תוכניות הלימודים בעברית כוללות טקסטים הפוגעים בערבים, ומובלטים בהם אישים שקראו או פעלו או קוראים כעת לגירוש הערבים ולביצוע פשעים על פי אמנות בינלאומיות, המשמשים השראה לתלמידים.
הסדר אזרחי והשלמה היסטורית בין העמים דורשים שינוי יסודי של תוכניות הלימודים. לאחרונה התירה שרת החינוך להזכיר את טבח כפר קאסם בספרי הלימוד, אך לא גיבשה תוכנית אמיתית ומקיפה שתיאבק בגזענות ותחנך לדמוקרטיה, זכויות אדם ורב-תרבותיות.

החברה הערבית

גם החברה הערבית, הנופלת בדרך כלל קורבן לגזענות, אינה חסינה מגזענות. על החברה הערבית מוטלת האחריות להיאבק בגזענות כלפיה, אך בו בזמן נדרשים מוסדותיה למנוע תופעות גזעניות בתוכה. הנסיון ההיסטורי מוכיח שקורבנות הגזענות המחרידה ביותר בהיסטוריה האנושית אימצו לעצמם גישות גזעניות מביישות. החברה הערבית חייבת לשאת באחריות ולהיאבק בכל תופעות האפליה וההפרדה על רקע עדתי, אתני, חמולתי או דתי. עליה להיות ראש החץ במאבק בגזענות, לתעד אותה ולהיאבק בה בכל הכלים האמצעים, תוך יצירת קואליציות שימנעו את בידודו של הציבור הערבי.

החברה האזרחית והמטה למאבק בגזענות

החברה האזרחית נושאת באחריות להתריע מפני הגזענות, להפעיל תוכניות וקואליציות הנאבקות נגדה ומחנכות לרב-תרבותיות, ולפעול נגד אישים וארגונים הפועלים באופן

גזעני. לארגוני החברה האזרחית יש כלים לקדם את החקיקה ולוודא כי החקיקה הקיימת למניעת אפליה נאכפת.
הדוח תיעד כמה עמותות הפועלות בניגוד לחוק כדי להסית ולפרסם חומר גזעני. רשם העמותות אמור למנוע פעילות כזאת, אך כדי לייעל את המאבק בגזענות יש להקים מרכז מידע בין-ארגוני שיתעד ויפרסם באופן קבוע את גילויי הגזענות, וארגוני החברה האזרחית חייבים לנקוט צעדים נגד עמותות המקדמות אפליה וגזענות. יש לציין שבתקופת הדוח נסגרה עמותה ערבית אחת ונכסיה הופקעו בשל חשדות ביטחוניים.

הקהילה הבינלאומית

המדיניות הממשלתית הקיימת מתעלמת מחובותיה של ישראל על פי הסכמים ואמנות בינלאומיות. אלימות נגד האזרחים הערבים, הסתה גזענית ואפליה מערכתית נוגדות את התחייבויותיה ישראל באמנת האו״ם למאבק בגזענות משנת 1965, שאושררה בידי ישראל בשנת 1976. האמנה קבעה כי ״כל מדינה שמאשררת את האמנה תנקוט צעדים יעילים לבדוק את הקווים הכלליים של המדיניות הממשלתית, הלאומית והמקומית שלה, תתקן, תבטל ותעיין מחדש בכל החוקים והתקנות שעלולים להביא לאפליה גזעית״.
על פי האמנה, אפליה גזעית היא ״כל הבחנה, הוצאה מן הכלל, הגבלה או העדפה המיוסדים על נימוקי גזע, צבע, ייחוס משפחתי, מוצא לאומי או אתני, שמגמתם או תוצאתם יש בהן כדי לסכל את ההכרה, ההנאה והשימוש, או לפגום בהכרה, בהנאה או בשימוש, על בסיס שווה, של זכויות האדם וחירויות היסוד בחיים המדיניים, הכלכליים, החברתיים, התרבותיים, או בכל תחום אחר בחיי הציבור״.
ב-20.11.1995 חתמה ממשלת ישראל על הסכם שותפות עם האיחוד האירופי, שכלל התחייבות בנוסח הבא: ״ישראל והאיחוד האירופי מתחייבים להשיג שיתוף פעולה פוליטי ודיאלוג המבוססים על הערכים המשותפים: כיבוד זכויות אדם וחירויות יסוד ודמוקרטיה, מינהל תקין והמשפט ההומניטרי הבינלאומי״.
ב-13.12.2004 חתמה ישראל על הסכם חדש במסגרת הסכמי השכנות עם האיחוד האירופי, ובו נכללה הפיסקה הבאה: ״שני הצדדים יפעלו לבסס את הערכים המשותפים להם, כמו דמוקרטיה, שלטון החוק וכיבוד זכויות האדם והמשפט ההומניטרי הבינלאומי״. ההסכם כלל התחייבות ״לפעול להגנת המיעוטים, ובכלל זה שוויון הזדמנויות פוליטיות, כלכליות, חברתיות ותרבותיות לכל האזרחים״. ההסכם כלל סעיף שמדגיש את ״חשיבות החינוך בישראל ובאיחוד האירופי לכיבוד כל הקבוצות האתניות והדתיות, המאבק בגזענות ופשעי השנאה״.
דוחות שפרסמו מחלקת זכויות האדם במשרד החוץ של ארצות הברית וועדת זכויות האדם של האו״ם וכן הערכה של האיחוד האירופי ביקרו מקרים של הפרת זכויותיהם

של האזרחים הערבים, כמו הריגת אזרחים ערבים, חוק האזרחות, מדיניות הקרקעות ומדיניות האפליה הכלכלית והחברתית של ישראל. הממשלה לא שינתה את המדיניות המפלה והגזענית כלפי האזרחים הערבים למרות הביקורת הבינלאומית.

* * *

דוח זה, המתפרסם לקראת היום הבינלאומי למאבק בגזענות שהוכרז בשנת 1966 על ידי האו״ם, מתעד רבים ממקרי הגזענות שנרשמו במרכז המידע של מרכז מוסאוא.
ידוע לנו כי חלק מקורבנות הגזענות מוותרים, אינם פונים לקבלת סיוע ואינם מתלוננים על העוול שנגרם להם. ובכל זאת, האירועים המתוארים בדוח זה מספיקים כדי להדליק נורה אדומה אצל כל אזרחי המדינה ובמוסדותיה.
ממצאי הדוח מחייבים את ממלאי התפקידים לפעול מיד. התעלמות מממצאי הדוח ומן התופעות שעליהן הם מעידים הופכת למדיניות ממשלתית המתעלמת מהתרעות חמורות על המציאות. הקבוצות המוחלשות דורשות סיוע במאבק בכל תופעות הגזענות. מוסדות המדינה אחראים לעקירה מהשורש של כל תופעות ההסתה הגזענית, ושל אפליה על רקע לאומי, אתני, מעמדי, מיני או דתי.

אנו שואפים להפוך את המדינה לדמוקרטיה אמיתית, הנוהגת באופן שוויוני כלפי כל אזרחיה, בלי קשר לזהותם הלאומית או הערכית, הדתית והמינית. המאבק על הדמוקרטיה מכיל בתוכו מאבק לשוויון. דמוקרטיה אמיתית תתבסס על ערך השוויון ותיאבק בגזענות ובאפליה.
אנו מעמידים את הדוח לרשות כל הפועלים למען שוויון וזכויות אדם, ומקווים כי יתרום לשינוי האווירה הנוכחית ולחיזוק הערכים שיגנו על בני אדם באשר הם. אנו מודים לכל מי שהסכים להעמיד מידע לרשות מחברי הדוח.